

STORTINGET

Stortingstidende

Referat fra møter i Stortinget

Nr. 24 · 9. desember
Sesjonen 2025–2026

Møte tirsdag den 9. desember 2025 kl. 10

President: Masud Gharahkhani

Dagsorden (nr. 24):

1. Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i menneskerettsloven mv. (inkorporering av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne)
(Innst. 44 L (2025–2026), jf. Prop. 162 L (2024–2025))
2. Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i barnevernsloven, straffeloven, passloven og ID-kortloven (utreiseforbud ved fare for skadelig utenlandsopphold mv.)
(Innst. 42 L (2025–2026), jf. Prop. 159 L (2024–2025))
3. Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anna Molberg, Amalie Gunnufsen, Margret Hagerup og Aleksander Stokkebø om å la ansatte med VTA-plass jobbe ut over pensjonsalder
(Innst. 48 S (2025–2026), jf. Dokument 8:17 S (2025–2026))
4. Interpellasjon fra representanten Anna Molberg til arbeids- og inkluderingsministeren:
«Riksrevisjonen avdekket nylig flere kritikkverdige forhold i Nav. Blant annet omhandlet dette manglende fakturakontroll med utbetalinger på 2,3 mrd. kr til ortopediske hjelpemidler, at betaling for hjelpemidler har skjedd før vedtak er fattet, og at det ikke er krevd tilbake stønader som er utbetalt på uriktig grunnlag. Tidligere i år ble det kjent at Riksrevisjonen må ta forbehold om deler av Navs regnskap på grunn av usikkerhet rundt den finansielle rapporteringen av ytelser på 475 mrd. kr. I tillegg opplevde man i sommer at Nav i flere fylker innførte brems eller full stans i nye tiltak på ubestemt tid på grunn av økonomiske forhold, og DN har nylig avdekket at store summer utbetales til kriminell virksomhet gjennom Nav.
Opplever statsråden å ha kontroll på landets største etat, og hvilke tiltak vil regjeringen iverksette for å møte alle utfordringene som har blitt belyst?»
5. Interpellasjon fra representanten Agnes Nærland Viljugrein til arbeids- og inkluderingsministeren:
«Den 24. august 2025 ble Tamima Nibras Juhar drept på jobb i barnevernet på Kampen i Oslo. Saken er under etterforskning. Arbeidstilsynet har også avdekket en rekke brudd på regelverket og svikt i det systematiske HMS-arbeidet til arbeidsgiver. Å sikre trygghet på jobb for ansatte som jobber for det offentlige, er et ansvar som må ivaretas av både partene i arbeidslivet, kommuner og ansvar-

lige myndigheter. De siste årene har vi erfart flere drap av ansatte på jobb i velferdsforvaltningen, blant annet på Nav Årstad i Bergen i september 2021. Hendelsene har skapt bekymring og ført til flere politiske forslag fra organisasjoner og ansatte. Særlig må det sikres ivaretagelse av personer med minoritetsbakgrunn i arbeidslivet.

Hvordan vil regjeringen følge opp arbeidet med å sikre tryggheten til ansatte på jobb i velferdsstaten, og særlig sikre tryggheten til mennesker med minoritetsbakgrunn?»

6. Interpellasjon fra representanten Margret Hagerup til helse- og omsorgsministeren:
«Halve befolkningen vil oppleve overgangsalderen, men temaet er fortsatt tabubelagt og lite prioritert. Mange kvinner møter mangelfull oppfølging i helsetjenesten og opplever lite forståelse og tilrettelegging i arbeidslivet. Konsekvensene kan bli høyere sykefravær, redusert livskvalitet og frafall fra jobb. Kvinner trenger kunnskap, åpenhet og støtte når kroppen endrer seg, ikke en helsetjeneste og et arbeidsliv som overser behovene deres. Overgangsalderen må derfor løftes inn i både helsetjenesten og arbeidslivet. Overgangsalderen skal ikke sykkelgjøres – men synliggjøres. Større fleksibilitet og bedre tilrettelegging kan forhindre frafall og styrke arbeidsdeltakelsen.
Hvordan vil regjeringen, ved samarbeid mellom helse- og arbeidsdepartementene, legge til rette for et arbeids- og familieliv som er tilpasset kvinner i overgangsalderen, slik at de ikke faller ut av arbeidslivet?»
7. Referat

Presidenten [10:00:10]: Representantene Per Vidar Kjølmoe, Anne Hagenborg og Trond Giske, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Følgende innkalte vararepresentanter tar nå sete:

For Akershus: Marie Østensen

For Buskerud: Sandra Bruflot

For Hordaland: Ulvar Akselsen

For Vestfold: Eivind Yrjan Stamnes

For Østfold: Elin Ileby Nakstad

Fra henholdsvis Senterpartiets og Miljøpartiet De Grønnes stortingsgruppe foreligger søknad om permisjon etter Stortingets forretningsorden § 5 annet punktum for representantene Trygve Slagsvold Vedum og Ingrid Liland fra og med 9. desember og inntil videre.

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknadene behandles straks og innvilges.
2. Følgende vararepresentanter innkalles for å møte i permisjonstiden:

For Hedmark: Emilie Mehl
For Oslo: Margit Bye

Presidenten [10:01:02]: Margit Bye er til stede og tar nå sete.

Representanten Anna Molberg vil framsette et representantforslag.

Anna Molberg (H) [10:01:18]: På vegne av representantene Amalie Gunnufsen, Mahmoud Farahmand, Henrik Asheim og meg selv vil jeg framsette et representantforslag om en forenklingsreform i Nav.

Presidenten [10:01:30]: Representanten Kjersti Toppe vil framsette et representantforslag.

Kjersti Toppe (Sp) [10:01:45]: På vegner av stortingsrepresentantane Erling Sande, Bjørn Arild Gram og meg sjølv vil eg leggja fram eit representantforslag om eit nytt Nav for å få fleire i arbeid og aktivitet.

Presidenten [10:02:01]: Forslagene vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Sak nr. 1 [10:02:08]

Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i menneskerettsloven mv. (inkorporering av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne) (Innst. 44 L (2025–2026), jf. Prop. 162 L (2024–2025))

Presidenten [10:02:27]: Etter ønske fra justiskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 5 minutter hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil åtte replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, få en taletid på inntil 3 minutter.

June Trengereid Gruer (A) [10:03:04] (ordfører for saken): Jeg vil starte med å takke alle partiene for det jeg opplever at har vært en ryddig prosess, hvor vi har hatt respekt for hverandre og hverandres synspunkter i spørsmålet om CRPD, FNs konvensjon for mennesker med nedsatt funksjonsevne, skal inkorporeres i menneskerettsloven.

Jeg har æren av å redegjøre for det store flertallet som ønsker å inkorporere CRPD, og jeg regner med at Fremskrittspartiet og Høyre, som representerer mindretallet, kommer til å redegjøre for sitt synspunkt.

På vegne av flertallet er jeg skikkelig stolt. I dag sier vi til alle som har en eller annen form for funksjonsned-

settelse at de er like mye verdt som alle andre i samfunnet. Det prøvde vi å si i 2013, da vi sa at vi forpliktet oss til å gi rettighetene som CRPD gir, i Norge. Siden den gangen har vi forpliktet oss til å legge ansvaret der det hører hjemme. Det er ikke hos enkeltmenneskene, slik det har vært i altfor mange år, hvor det har vært rullestolbrukeren som har måttet bytte skole fordi skolen ikke kunne tilpasses rullestolen, eller hvor man ble tvangsflyttet fra hjemmet sitt fordi det ble for vanskelig å ha en der.

Det siste tiåret har vist at det ikke har vært nok. Det er fortsatt for lite kunnskap om konvensjonen. De aller fleste i Norge vet at Norge er forpliktet til FNs barnekonvensjon og FNs kvinnekonvensjon, men færre vet dessverre at konvensjonen som sikrer personer med funksjonsnedsettelse de samme rettighetene, også skal følges, og enda færre vet nok at den konvensjonen har hatt en lavere rang.

CRPD og dette stortingsvedtaket kommer ikke til å løse alle problemene, men vedtaket gjør det enda tydeligere at grunner til at diskrimineringen skjer, er manglende strukturer, manglende tjenester og manglende forventninger i samfunnet. Konvensjonen gjør det klart at skolen ikke skal tilpasses deg fordi du sitter i en rullestol; skolen skal tilpasses deg fordi du er et menneske med rett til den samme utdanningen som alle andre. Det er nettopp dette kampen for likestilling alltid har handlet om – ikke noe mer, ikke noe annet, men de samme rettighetene. Det er politikk.

Forskning viser at personer med nedsatt funksjonsevne ikke kun opplever enkelttilfeller av diskriminering. Diskrimineringen er strukturell: at flyet eller toget ikke tar en med fordi det er for vanskelig, at det er vanskeligere å eie sin egen bolig, så man blir presset ut i leiemarkedet eller tvinges til å bo med familien sin fordi det rett og slett ikke finnes bolig til en, at man ikke tjener det samme, og at det er vanskeligere å komme i arbeid. Det er grådige urettferdige forskjellsbehandling.

La meg gjøre det helt klart: Denne forskjellsbehandlingen oppstår ikke fordi det er feil med folk. Den oppstår på grunn av diskriminerende politiske valg som er tatt. Da er det et politisk ansvar å rette opp i uretten. Likestilling handler alltid om aktive politiske valg, og derfor er dagens vedtak, inkorporeringen av CRPD i menneskerettsloven, et historisk viktig vedtak i kampen for likestilling for alle.

Selv om dagens vedtak ikke magisk endrer Norge, selv om diskriminering kommer til å skje også i morgen, tar flertallet i dag et aktivt politisk valg som viser en retning for Norge. For ingen er fri før alle er fri. Jeg håper vi feirer i dag, og så fortsetter likestillingskampen, som den alltid gjør, i morgen.

Henrik Gottfries Kierulf (H) [10:07:40]: Saken vi i dag behandler og debatterer, handler om rettigheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne, den handler om signaleffekt, den handler om juss, og den handler om noen svært viktige prinsipielle sider.

Jeg har lyst til å være helt klar: For Høyre er et samfunn med like muligheter for absolutt alle helt grunnleggende. Tilrettelegging og ivaretagelse av mennesker med nedsatt funksjonsevne er naturligvis helt sentralt. Tilrettelegging i arbeidslivet og på fritiden, universell utforming og vern mot diskriminering er helt grunnleggende. Vi skal ha et reelt likestilt samfunn.

I 2013 ratifiserte Norge CRPD. Det betyr at Norge er forpliktet til å følge opp og etterleve forpliktelsene i konvensjonen. Å inkorporere CRPD i menneskerettsloven vil innebære at konvensjonen gjelder som norsk lov og vil gå foran all annen lovgivning ved eventuell motstrid. Høyre er imot inkorporering fordi det har noen betydelige konsekvenser vi ikke kjenner innholdet i eller omfanget av.

En inkorporering utfordrer noen grunnleggende prinsipper, som hvem som skal bestemme innholdet i norsk lov og rett. Er det Stortingets folkevalgte, er det domstolene, eller er det en FN-komite bestående av et antall eksperter som forvalter konvensjonen? Regjeringsadvokaten påpeker at konvensjonens innhold er vanskelig å fastlegge, og en inkorporering vil kunne innebære utilsiktede endringer i norsk rett. Det er noe vi må ta på alvor.

KS mfl. er kritiske til inkorporering og reiser spørsmål bl.a. knyttet til konsekvensene for kommunene – konsekvenser som per nå er veldig uklare. Hvilke konsekvenser en inkorporering vil ha for kommunenes økonomi, vet man ikke, og hvordan det vil påvirke muligheten til å prioritere tjenestetilbudet, er usikkert. Det har dermed også konsekvenser for det lokale selvstyret. Alt dette er viktige problemstillinger i en tid hvor kommunene også står i en presset situasjon. Da skal man være ekstra varsom med å gjøre grep man ikke kjenner konsekvensene av.

Jeg har også lyst til å minne om at Stortinget tre ganger tidligere har valgt å stemme ned forslaget om å inkorporere CRPD i norsk rett. Ekspertutvalget som har foretatt utredningen, er delt i spørsmålet om konsekvensene. Mindretallet understreker at det er vanskelig å forutse hva inkorporering vil få av langsiktige konsekvenser. Det er en bekymring vi må ta på alvor, i tillegg til de øvrige bekymringene som andre påpeker.

Jeg vil også nevne at Norge ikke har ratifisert den såkalte tilleggsprotokollen til CRPD. Denne protokollen gir komiteen kompetanse til å behandle individklagesaker. CRPD-komiteens sammensetning og arbeidsmetoder har tidligere blitt vurdert som utilstrekkelig for å sik-

re en betryggende behandling av slike saker. Den vurderingen deler Høyre, og vi mener derfor at man for framtiden heller ikke bør slutte seg til denne tilleggsprotokollen.

Saken handler ikke om man er for eller mot rettigheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne, og jeg vil advare mot at vi får en debatt som handler om akkurat det, for det er ikke det dette spørsmålet dreier seg om.

Vi står overfor noen viktige valg. Skal vi overlate tolkningsmakten til domstolene og internasjonale komiteer, eller skal vi beholde den demokratiske kontrollen her i Stortinget? Høyre mener at en inkorporering av CRPD vil føre til utilsiktede konsekvenser og kunne svekke det kommunale selvstyret, og med det også undergrave noen helt sentrale prinsipper. Derfor oppfordrer vi til at vi fortsatt sier nei til inkorporering av CRPD.

Finn Krokeide (FrP) [10:12:59]: Fremskrittspartiet støtter fullt ut intensjonen i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Vi mener videre at det er gjennom tydelige politiske prioriteringer at man sikrer et samfunn med like muligheter for alle.

Norge ratifiserte allerede i 2013 FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, CRPD-konvensjonen. Norsk lovgivning gir også allerede et sterkt vern av rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Det finnes flere ordninger som gir klageadgang ved diskriminering eller ved andre lovbrudd begått overfor personer med nedsatt funksjonsevne. Eksempelvis er diskriminering på grunnlag av funksjonsnedsettelse forbudt etter likestillings- og diskrimineringsloven. Brudd på denne loven kan klages inn for Diskrimineringsnemnda.

Det problematiske med inkorporeringen av CRPD-konvensjonen i menneskerettsloven, og grunnen til at Fremskrittspartiet ikke støtter den foreliggende proposisjonen, er det elementet av suverenitetsavståelse som ligger i en slik inkorporering. En inkorporering av denne konvensjonen i menneskerettsloven ville i motstridstilfeller gi konvensjonen forrang framfor ordinær norsk lovgivning. Det følger av menneskerettsloven § 3. Dette regulerer de motstridstilfeller der det ikke er mulig å tolke den norske lovbestemmelsen konformt med den folkerettslige forpliktelsen. Der hvor konformitet mellom lovbestemmelse og folkerettslige forpliktelser er umulig, følger det av presumsjonsprinsippet, som er utviklet i høyesterettspraksis, at den norske lovbestemmelsen skal tolkes i samsvar med den folkerettslige forpliktelsen. I de tilfeller der motstrid ikke kan løses ved tolkning, er menneskerettsloven § 3 en bestemmelse som

løser dette, ved at bestemmelser i konvensjoner og protokoller som er nevnt i lovens § 2, gis forrang i disse tilfellene. Dette vil da ha forrang og fortrenge den norske lovbestemmelsen som står i motstrid til det som følger av menneskerettsloven.

CRPD-konvensjonen, i likhet med andre av FNs menneskerettskonvensjoner, har resultert i opprettelse av en egen komité: CRPD-komiteen. Denne komiteen har gitt uttrykk for en vidtgående tolkning av flere av konvensjonens bestemmelser. Det er omdiskutert hvilken vekt disse tolkningene har som rettskilde i norsk rett. Dette var bl.a. oppe i høringen under behandlingen av denne saken. At det vil være en rettskilde med en viss rettskildevekt er imidlertid hevet over enhver tvil. Og her er vi ved kjernen når det gjelder hvorfor Fremskrittspartiet ikke støtter den proposisjonen vi har til behandling i dag: En konvensjon som i kollisjonstilfeller går foran norsk lovgivning, hvor en komité avgir tolkningsuttalelser som går videre enn den naturlige språklige forståelsen av ordlyden de tolker, skulle tilsi, vil i praksis innebære at en overnasjonal komité som ikke er demokratisk valgt, og ikke står til ansvar overfor det norske folk og norske velgere, vil kunne utvikle lovgivning som i motstridstilfeller vil gå foran norsk lovgivning, i medhold av bestemmelsen i menneskerettsloven § 3. Denne konstruksjonen vil utvilsomt innebære et element av suverenitetsavståelse.

Fremskrittspartiet vil ikke støtte den suverenitetsavståelsen som vil komme med denne inkorporeringen. Norsk lov, norske lovvedtak, skal fattes i denne sal. Derfor vil Fremskrittspartiet ikke støtte proposisjonen.

Mirell Høyer-Berntsen (SV) [10:16:50]: I dag står vi ved et historisk veiskille. Dette er ikke bare et vedtak, det er et øyeblikk som har blitt kjempet fram, og som vil bli husket – et øyeblikk der vi sier til tusenvis av mennesker i Norge: Dere skal ikke lenger akseptere diskriminering. Norge skal ikke lenger akseptere diskriminering av personer med funksjonsnedsettelse. Dette handler ikke om paragrafer og teknikaliteter. Det handler om liv, om mennesker som hver eneste dag møter barrierer i skolen, arbeidslivet, helsevesenet og det offentlige rom.

Kampen for CRPD har vært enormt lang. Den har vært båret fram av mennesker som har kjent diskrimineringen på kroppen, foreldre som har kjempet for sine barns rett til utdanning og likeverdige liv og muligheter, og aktivister som har reist seg igjen og igjen, selv når dørene har blitt lukket. Organisasjoner har brukt utallige timer på å rope, skrive, marsjere og kjempe, alt for å bli hørt og sett. Denne kampen har kostet tårer, krefter og livsenergi, men den har båret håp. SV har stått sammen med denne bevegelsen. Vi har kjempet fordi vi vet at

rettferdighet aldri kommer av seg selv. Vi har kjempet fordi vi nekter å akseptere at noen skal leve med mindre frihet, mindre verdighet og mindre rettssikkerhet enn andre.

Sist uke var jeg på besøk hos Aust-Agder museum og arkiv i Arendal. De la fram prosjektet Fram i lyset. For første gang er funksjonshemmedes historie systematisk kartlagt i arkiv og museum i Agder. Det er mange skjebner som gjemmer seg i disse gamle papirene. Til tider var det enormt tøff lesning, og jeg skal innrømme at jeg gråt. Deler av rapporten var enormt tøffe å lese, for diskrimineringen og uretten som mange av disse personene har vært utsatt for gjennom historien, har vært stor og til tider grufull. Dette handler om menneskesyn, om hvordan samfunnet har sett på personer med funksjonsnedsettelse gjennom tidene, og hvorfor vi må endre kurs nå. Heldigvis har vi beveget oss inn i en tid med mer inkludering, mangfold og likeverd.

Vi må også være ærlige og tydelige. Ikke alle partier har kjempet for og støttet denne kampen. Noen partier sier nei. De mener intensjonen kan ivaretas uten inkorporering. Men mitt spørsmål er: Hvordan kan vi si til mennesker som daglig opplever diskriminering, at intensjoner er nok? Intensjoner gir ikke rettigheter, intensjoner gir ikke beskyttelse. Intensjoner gir ikke verdighet. Derfor: Når CRPD nå inkorporeres i menneskerettsloven, betyr det at rettighetene blir bindende, at domstolene må ta dem på alvor, at staten må holdes ansvarlig. Det betyr at mennesker med funksjonsnedsettelse endelig kan få et verktøy som gir dem den rettslige beskyttelsen de har krav på. Dette er en seier, en seier for rettferdighet, en seier for likestilling, en seier for alle som har kjempet, ventet og håpet. I dag skriver vi historie, med stolthet, glede og dyp respekt for alle som har stått i denne kampen. Tusen takk til alle dere som har kjempet og kjempet, uten å gi opp. I dag skriver vi historie.

Bent-Joachim Bentzen (Sp) [10:22:00]: Senterpartiet viser til at grunnleggende menneskerettigheter skal gjelde for alle. Inkorporering av FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne i menneskerettsloven slår fast at alle mennesker er like mye verdt, og at menneskerettighetene gjelder likt for alle. Målet med lovforslaget er å styrke likestillingen for personer med funksjonsnedsettelse, og det slutter Senterpartiet seg til. Jeg vil påpeke at konvensjonen som foreslås inkorporert, tar for seg alle deler av livet. Den sikrer rett til frihet fra vold, utnyttning og misbruk og rett til privatliv og til å bo og leve det livet som man ønsker – tydelige prinsipper og goder som de fleste tar for gitt. Det er grunnleggende verdier for samfunnet og viktig for enkeltmennesket. Det handler om å legge til rette

for den enkeltes frihet. Senterpartiet ønsker å understreke at vi har dyp respekt for rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne, og at vi mener Norge fortsatt skal være i front når det gjelder likeverd, inkludering og vern av sårbare grupper. Det er derfor viktig at vi nå diskuterer hvordan vi best sikrer disse rettighetene juridisk.

Selv om et stort flertall har pekt på at dette ikke vil føre til økte økonomiske konsekvenser, registrerer jeg at KS i høringen uttrykker bekymring for dette. Derfor vil Senterpartiet, for å avklare, legge fram forslag om at eventuelle framtidige lovendringer eller tiltak som utløses med bakgrunn i FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne, og som medfører økonomiske og administrative konsekvenser av betydning for kommunene, skal fullfinansieres av staten. På denne måten tar vi tak i bekymringen samtidig som vi inkorporerer CRPD i menneskerettsloven. Konvensjonen gir en bred og tydelig beskrivelse av rettigheter for personer med funksjonsnedsettelse, alt fra rett til deltakelse i samfunnet til arbeid, helse, bolig, utdanning og beskyttelse mot diskriminering. Dette er idealer vi deler og ønsker å sikre. Jeg viser for øvrig til innstillingen og merknadene som Senterpartiet er en del av, og fremmer med dette forslaget Senterpartiet er med på.

Presidenten [10:24:03]: Representanten Bent-Joachim Bentzen har tatt opp det forslaget han refererte til.

Remi Sølberg (R) [10:24:26]: Alle mennesker skal ha rett til like muligheter til deltakelse i samfunn, utdanning og arbeidsliv.

Mellom 15 pst. og 18 pst. av Norges befolkning har nedsatt funksjonsevne eller andre funksjonsvariasjoner. Likevel er det slik at akkurat denne gruppen er den store minoriteten som ikke er rettslig likestilt med resten av befolkningen. FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne, CRPD, skal sikre at funksjonshemmede får innfridd sine menneskerettigheter på samme måte som andre grupper i samfunnet. Funksjonshemmede er de som står lengst bak i køen i samfunnet når det gjelder både arbeid, skole, inntekt og muligheter til å bo, og det er tydelig forskjell på å ha rett og å få en rett tildelt om man har nedsatt funksjonsevne i Norge i dag. Dette gapet må lukkes, og det gjør Stortinget i dag.

Rødt har alltid vært tydelig på at det er menneskerettsloven som er rett plass for CRPD. Både FN og menneskeretts- og interesseorganisasjoner har gjentatte ganger kritisert Norge for det som er en praktisk konsekvens av dette, nemlig at personer med nedsatt funksjonsevne i Norge ikke er rettslig likestilt med andre grupper i samfunnet. Personer med nedsatt funksjonsevne har i mange år manglet den rettsikkerheten man-

ge andre grupper i samfunnet vårt har og har tatt for gitt. Dette gjør vi noe med i dag – endelig.

Det har vært en lang kamp. Jeg vil takke alle dere ute i samfunnet som har kjempet denne kampen og stått på for at vi i dag skal vedta det vi skal vedta. Gratulerer! Det tok sin tid, men de som har ventet på noe godt, har ikke ventet forgjeves denne gangen.

Norge har ikke ratifisert tilleggsprotokollen til FN-konvensjonen, og med det er heller ikke individklage retten til mennesker med nedsatt funksjonsevne ivare tatt. Derfor støtter Rødt forslagene fra MDG om å ratifisere tilleggsprotokollen om individklageadgang.

Konsekvensen av å inkorporere CRPD i norsk lov og ratifisere tilleggsprotokollen er at Stortinget sender et utvetydig signal om at Norge ikke aksepterer diskriminering, og at grunnleggende menneskerettigheter skal ivaretas også i Norge og for Norges største minoritet. Vi i Rødt har kjempet for dette lenge. Det er en merkedag. Tiden er inne – rettigheter skal ikke forhandles, de skal oppfylles.

Julie E. Stuestøl (MDG) [10:27:52]: Funksjonshindrede i Norge har ventet lenge nok. År etter år har de stått i tog og markeringer, på 1. mai, på 8. mars og på 3. desember, FN-dagen for personer med nedsatt funksjonsevne, med det samme klare budskapet: Hva vil vi ha? CRPD. Når vil vi ha det? Nå.

I dag tar vi et viktig steg i riktig retning, og endelig kan vi gi menneskerettighetsbevegelsen en seier som de selv har kjempet fram, gjennom utholdenhet, kunnskap og utrettelig press over mange år. Som politiker kan jeg ikke annet enn å beklage at det har tatt så lang tid. Men jeg kan også berømme alle dem som har stått på for dette, som har snudd det tunge skipet som en endring i menneskerettsloven er.

Samtidig er dette også en dag med sorg, for flere av dem som kjempet hardest for CRPD, også i mitt eget parti, er ikke lenger blant oss. De fikk aldri oppleve denne dagen. Vi skylder dem å fullføre arbeidet.

Når vi først inkorporerer CRPD i menneskerettsloven, må vi gjøre det på en måte som faktisk svarer på den kraftige kritikken som FN har rettet mot Norge. For uretten som funksjonshindrede opplever i dag, er ikke tilfeldig, den er systematisk. FN-komiteen pekte i 2019 på seks hovedproblemer: Norge har ikke fulgt opp CRPD i lovverket, tolkningserklæringene svekker sentrale artikler, Norge mangler uavhengige klagemuligheter, kommunale forskjeller skaper ulikhet og diskriminering, vergemål og tvang bryter med rettssikkerheten, og det finnes ikke noe nasjonalt oppgjør med historisk og nåværende urett.

MDGs tre forslag, som jeg herved tar opp, tar tak i nettopp dette.

For det første – å trekke tolkningserklæringene: FN-komiteen er krystallklar. Norge må trekke tolkningserklæringene til artiklene 12, 14 og 25. De står i dag som en politisk og juridisk brems som forteller at norsk lov og praksis ikke trenger å tilpasses CRPD fullt ut. Disse erklæringene bidrar til at folk fortsatt tvangsflyttes uten lovgrunnlag, at tvang og frihetsberøvelse brukes der støtte skulle vært gitt, og at helse- og omsorgssektoren fortsatt ser på funksjonsnedsettelse med et medisinsk, ikke et menneskerettslig, blikk. Å trekke erklæringene er en nøkkel til å endre maktforholdet mellom staten og borgerne den har sviktet.

For det andre – å ratifisere tilleggsprotokollen: FN kritiserte Norge kraftig for å nekte funksjonshindrede adgang til en uavhengig klageinstans, og anbefalte uttrykkelig at vi ratifiserer tilleggsprotokollen. I dag har norske funksjonshemmede ingen mulighet til å løfte en CRPD-krenkelse til et internasjonalt organ, selv når staten bryter rettighetene deres. Når kommuner kutter BPA-vedtak som folk er avhengige av for å leve, når barn nektes skolegang, når unge funksjonshindrede mister muligheten til arbeid og utdanning, da finnes det ingen instans over staten som kan si at dette er et lovbrudd, dette må rettes opp. Med tilleggsprotokollen gjenoppretter vi denne rettssikkerheten.

For det tredje – en sannhets- og forsoningskomisjon: FN-komiteens rapport beskriver et mønster av overgrep og forskjellsbehandling som strekker seg over generasjoner. Men dette handler ikke bare om fortid, det skjer i Norge i dag. Vi vet at mennesker tvangsflyttes uten beslutningsstøtte, at BPA-vedtak fjernes når kommunene må spare penger, at barns rett til opplæring brytes jevnlig, og at funksjonshindrede stenges ute fra arbeid og samfunnsdeltakelse. Ingen nasjon kan rette opp strukturelle brudd uten først å synliggjøre og erkjenne dem. En sannhets- og forsoningskomisjon er nødvendig for å kartlegge, erkjenne og forhindre videre menneskerettsbrudd, slik FN etterlyser. Veien videre må være å lytte, lære og handle.

Det kan ikke være slik at postnummer eller kommunekasse avgjør om man får likestillingstjenester, beslutningsstøtte, utdanning, arbeid, frihet til å bestemme hvor man vil bo, eller rett til et familieliv. Når vi vet at nettopp arbeidskraft er et av de største udekkede behovene vi som samfunn har, har vi ikke råd til å sløse med menneskelige ressurser. Når funksjonshindrede sier de vil være med, da må Stortinget åpne dørene.

Presidenten [10:32:46]: Representanten Julie E. Stuestøl har tatt opp de forslagene hun refererte til.

Hans Edvard Askjer (KrF) [10:33:16]: Dette er en god dag. Kristelig Folkeparti er glad for at vi endelig kan vedta å inkorporere i norsk lov konvensjonen om ret-

tighetene til personer med nedsatt funksjonsevne. Det handler om menneskeverd, om likestilling og om verdien til hvert enkelt menneske. Det handler om å gi alle muligheten til å leve et godt liv – uavhengig av funksjonsvariasjon. Over 17 pst. av befolkningen har en funksjonsnedsettelse. Inkorporering sikrer at deres rettigheter blir like bindende som andre menneskerettigheter.

Norge har ratifisert CRPD, men uten inkorporering er den kun en politisk forpliktelse. Ved å ta den inn i lovverket blir den rettslig bindende. I spørsmål til ministeren 3. april 2024 etterlyste den tidligere representanten Bollestad framdriften, og nå er vi endelig her. Inkorporering i menneskerettsloven gir CRPD forrang foran annen norsk lov ved konflikt. Det gir klarhet og styrker rettssikkerheten.

Diskriminering og manglende universell utforming er fortsatt utbredt. Inkorporering gir et kraftigere verktøy for å fjerne barrierer. Norge profilerer seg som en menneskerettsnasjon. Å inkorporere CRPD viser at vi lever opp til våre forpliktelser. I dag er CRPD som sagt kun et tolkningsmoment. Inkorporering gjør den til bindende rett, noe som styrker rettspraksis og forvaltningens ansvar. CRPD sikrer retten til å leve et selvstendig liv, til å delta i samfunnet og til å ta egne valg. Dette er grunnleggende verdier i et demokrati.

KrF har vært tydelig: Ja, det koster å likestille mennesker. Men hva er alternativet? Skal vi si at menneskeverdet bare gjelder så lenge det er billig? Nei, hvis vi tar menneskeverdet på alvor, finnes det ingen andre valg enn å gjøre dette.

La meg fortelle om noen eksempler på hvordan noen med funksjonsvariasjoner opplever diskriminering og utenforskap:

Emma på 10 år med nedsatt hørsel: Hun ser at læreren snakker, men hører ingenting. Det er ingen tegnspråktolk. Hun går hjem med følelsen av at hun er utenfor.

Jonas på 16 år med dysleksi: Han elsker historie, men gruer seg til eksamen, for han vet at karakteren ikke vil gjenspeile kunnskapen hans – bare lesevanskene.

Sara på 19 år med bevegelsesutfordringer: Hun drømte om universitetet, men bygget mangler heis. Hun blir hindret, ikke fordi hun mangler evner, men fordi vi ikke har vilje nok til å tilrettelegge.

Dette er ikke små detaljer. Det er spørsmål om verdighet og likestilling. CRPD slår fast at alle har rett til utdanning, arbeid og deltakelse på lik linje med andre, men i dag bryter vi den retten hver eneste dag.

Barn og studier er bare ett eksempel. La meg ta et annet: En eldre kvinne, kanskje svaksynt og i rullestol, skal ta bussen til lege. Hun møter en buss uten rampe og uten talemelding om holdeplassene. Hun blir stående igjen

på fortauet, ikke fordi hun ikke har vilje til å delta, men fordi vi ikke har vilje til å tilrettelegge. Dette er hverdagen for mange, og det er uverdig.

Dette er ikke bare en juridisk teknikalitet. Det er et verdivalg. Skal vi være en rettsstat som tar menneskerettigheter på alvor, eller skal vi fortsette å gjemme oss bak «godt nok»?

Jeg gleder meg stort over vedtaket vi gjør i dag – tenk da hvor glade de er, de som har ulike funksjonsutfordringer og hver dag har kjent på utfordringer.

Jeg tar opp forslaget Kristelig Folkeparti har alene.

Presidenten [10:38:19]: Representanten Hans Edward Askjer har tatt opp det forslaget han refererte til.

Statsråd Astri Aas-Hansen [10:38:38]: Jeg er glad for at alt nå ligger til rette for at Stortinget vil vedta regjeringens forslag om å inkorporere FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne i menneskerettsloven, og forslag til endringer i passloven og ID-kortloven. Konvensjonen forplikter statene til å sikre at personer med nedsatt funksjonsevne kan nyte sine menneskerettigheter på lik linje med andre. Vi har vært forpliktet til å følge denne konvensjonen siden den ble ratifisert i 2013, men ved at vi nå gjør konvensjonen til norsk lov, løfter vi den opp på et nytt nivå.

Som saksordføreren eksemplifiserte i sitt innlegg, møter personer med nedsatt funksjonsevne store utfordringer i det daglige. Veldig mange av disse utfordringene skyldes at samfunnet vårt på flere områder ikke er utformet på en måte som tar hensyn til menneskers funksjonsvariasjoner.

Selv om inkorporeringen av CRPD ikke i seg selv løser disse utfordringene, sender det et tydelig signal om at vi tar rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne på alvor. Jeg tror at inkorporeringen vil føre til økt oppmerksomhet og kunnskap om konvensjonen og om den lovgivningen vi allerede har som skal sikre at den enkelte får oppfylt sine rettigheter. Større bevissthet om rettighetene og regelverket vil kunne bidra til at lovgivningen praktiseres bedre, i tråd med det som har vært intensjonen.

Denne regjeringen vet at det er vanskelige tider for norske kommuner. Ressursknapphet og en aldrende befolkning gjør det krevende for kommunene å prioritere mellom ulike formål. La meg derfor gjøre det tydelig at vi mener at inkorporeringen av CRPD i menneskerettsloven ikke vil medføre økte forpliktelser for kommunene – de ligger der allerede. Vi mener heller ikke at inkorporeringen vil medføre ytterligere rettslige begrensninger av det kommunale selvstyret sammenliknet med i dag.

Endelig kan vi nå innfri forventningene om å ta konvensjonen inn i menneskerettsloven. Dette er den siste

av FNs diskrimineringskonvensjoner. Den gjelder for en stor andel av befolkningen. Dette betyr uendelig mye, og jeg vil takke alle som har bidratt til at vi nå får dette til. Jeg ser at mange er her i dag, og de skal virkelig ta seg tid til å feire den store seieren dette er, og det de har jobbet med så lenge. Tusen takk, alle sammen!

Presidenten [10:42:18]: Det blir replikkordskifte.

Finn Krokeide (FrP) [10:42:35]: CRPD-komiteen har hatt en ganske vidtgående tolkning av konvensjonen, noe som er blitt problematisert fra flere hold. Som jeg også var inne på i mitt hovedinnlegg, gir menneskerettslovens trinnhøyde over ordinær norsk lovgivning dette en dimensjon av overnasjonalitet og suverenitetsavståelse for norsk retts vedkommende. Mitt spørsmål er da: Hvordan vurderer statsråden rettskildevekten av CRPD-komiteens uttalelser i norsk rett?

Statsråd Astri Aas-Hansen [10:43:10]: Jeg vil først si at det alltid vil kunne oppstå uenighet om hvordan en konvensjon skal tolkes, men jeg mener at det ikke er grunn til bekymring for at rettsstilstanden blir mer usikker etter inkorporeringen av CRPD. Nettopp for å unngå usikkerhet har vi gjort grundige vurderinger i proposisjonen av hva vi mener følger av konvensjonen, og hvordan konvensjonens krav er fulgt opp i norsk rett. Vi fastholder tolkningserklæringene til konvensjonen for å sende et tydelig signal om hva vi mener er riktig forståelse av CRPD artikkel 12, 14 og 25. Tolkningserklæringene er ikke folkerettslige reservasjoner. Det er konvensjonens innhold som er bindende for Norge, det er konvensjonens folkerettslige innhold som nå gjøres til norsk lov, og det er det vi nå skal forholde oss til i og med dette vedtaket i Stortinget.

Henrik Gottfries Kierulf (H) [10:44:29]: Jeg merket meg at statsråden ikke ga uttrykk for de samme bekymringene knyttet til konsekvenser som mange andre har gitt uttrykk for. Som jeg sa i mitt innlegg, er hovedårsaken til at Høyre ikke ønsker en inkorporering, de uoversiktlige konsekvensene, både for norsk rett og lovgivning og for kommunene. Jeg kunne derfor tenke meg å få høre litt mer fra statsråden: Er det faktisk sånn at mindretallet i ekspertutvalgets bekymring for de langsiktige konsekvensene og KS' bekymring på vegne av alle kommunene, som er viktige tjenestetilbydere, er ubegrunnet?

Statsråd Astri Aas-Hansen [10:45:23]: Som jeg sa i forrige replikk, vil det alltid kunne oppstå uenighet om hvordan en konvensjon skal tolkes, men jeg mener at det ikke er grunn til bekymring for at rettsstilstanden blir mer usikker etter denne inkorporeringen. Vi har foretatt grundige gjennomganger av rettsstilstanden. Gjennomgangen i proposisjonen viser at norsk rett i all

hovedsak er i tråd med konvensjonen. Det er ikke grunn til å anta at domstolene vil utlede nye eller mer omfattende rettigheter av konvensjonen sammenlignet med det som allerede følger av dagens lovgivning. Så jeg deler ikke den bekymringen som er her.

Jeg vil også si at det bare er et fåtall av rettighetene i CRPD som har en sånn utforming at de kan brukes til å slå fast konkrete rettigheter i en sak for domstolen. De fleste gir videre et vidt rom for skjønn i den nærmere gjennomføringen.

Julie E. Stuestøl (MDG) [10:46:43]: Jeg vil først rose statsråden og regjeringen for å ta CRPD inn i norsk lov og løfte dette til Stortinget. Jeg er enig i at det er en stor dag. Inkorporering er en enormt viktig start, men det tar oss ikke i mål med den jobben vi må gjøre. Jeg mener jo at MDGs tilleggsforslag vil hjelpe Stortinget til også å ta de neste stegene allerede i dag. En inkorporering må følges av en systematisk gjennomgang av hvordan vi som samfunn behandler mennesker med funksjonshindre, gjennom å etablere en sannhets- og forsoningskommisjon som kan gi rom for vitnesbyrd, dokumentasjon og forståelse av den diskrimineringen som har funnet sted. Hensikten er ikke å peke ut skyldige, men å skape innsikt og grunnlag for varige endringer. Jeg vil gjerne spørre statsråden hva statsråden tenker om å sette i gang et sannhets- og forsoningsarbeid for å lytte, lære og jobbe godt framover.

Statsråd Astri Aas-Hansen [10:47:44]: Jeg vil først si at det ikke er tvil om at personer med nedsatt funksjonsevne har blitt utsatt for og fortsatt opplever diskriminering i Norge. Dette er ikke bare historie, som man bl.a. kan lese om i arkivet i Kristiansand. Her har vi som samfunn en stor jobb å gjøre.

Jeg tror ikke at en kommisjon er veien å gå. Jeg vil framheve at vi har en sterk beskyttelse i lovverket av rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne. Det viser også den gjennomgangen som vi har i proposisjonen, og den utredningen som lå bakenfor det igjen, dette utvalget som utredet spørsmålet om inkorporering. Vi har allerede sterke institusjonelle rammeverk for både å hindre, fange opp og reparere brudd på rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Jeg mener at vi kommer veldig mye lenger ved at Stortingets flertall i dag inkorporerer.

Presidenten [10:48:48]: Replikordskiftet er avsluttet.

De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Farahnaz Bahrami (A) [10:49:11]: Noen kamper tar vi ikke fordi de er enkle å vinne, men fordi de er riktige

å kjempe. I møte med familier som har barn med nedsatt funksjonsevne, blir jeg alltid minnet om hva politikk egentlig handler om: å fjerne hinder, ikke skape dem, å bygge et samfunn som løfter, ikke måler, og å gi trygghet der det i dag er altfor mye usikkerhet.

Når jeg snakker med foreldre, hører jeg ofte de samme historiene. Det er historiene om å måtte kjempe for hver eneste tjeneste, om å forklare og forsvare, om og om igjen, hvorfor barnet deres trenger det som egentlig burde være en selvfølge: tilrettelegging, støtte, muligheten til å delta og leve et helt liv – ikke fordi barnet er krevende, men fordi systemet er det.

Derfor betyr det så mye at vi jobber for å lovfeste CRPD. For meg handler dette ikke bare om juss. Det handler om mennesker, det handler om barna, som fortjener å være mer enn en søknad i en bunke, og mer enn en sak i en kommune. Det handler om foreldre som fortjener å møte et system som står der sammen med dem, ikke mot dem. Å lovfeste CRPD betyr at rettighetene deres ikke lenger er noe man kan tolke, forhandle bort eller skyve foran seg. De blir tydelige, de blir forpliktende, og de blir reelle. Det betyr at samfunnet vårt tar et steg nærmere det idealet vi liker å tro at vi allerede er: et land der alle barn og voksne får muligheter, uansett funksjonsevne.

Jeg er også kommunepolitiker, som har tatt permisjon. Jeg vet at Kommune-Norge gjør sitt beste for å imøtekomme behovene til personer med nedsatt funksjonsevne, men det er store variasjoner. Det er derfor vi lovfester dette, slik at det blir mer lik behandling.

Den 22. august i år var jeg på Terningen Arena på Elverum og lovte dem som var der, at jeg skulle kjempe for å lovfeste CRPD. I dag er jeg glad for og stolt av at dette valgløftet er innfridd. Gratulerer til alle dere som har stått sammen i årevis for å vinne denne saken!

Jon Engen-Helgheim (FrP) [10:52:19]: Først vil jeg faktisk takke justisministeren for å gi et balansert og godt bilde av hva denne saken handler om. Det er dessverre ikke tilfellet når det gjelder mange av de andre innleggene vi har hørt her i dag. Det er noen representanter og partier som prøver å tegne et kunstig bilde av at det er forskjell mellom partiene i denne sal når det gjelder hvem som støtter rettighetene til mennesker med funksjonsnedsettelse, og hvem som ikke gjør det. Det handler ikke denne saken om. Det er ingen nye rettigheter vi innfører i dag, og dette sa justisministeren på en forbilledlig måte. Det er ikke en endring som blir innført. Når da noen partier sier at ikke alle har kjempet, at noen mener at intensjoner er nok, og at rettighetene nå blir bindende, så er det feil. Vi har alle i denne sal den samme intensjonen: at rettighetene skal gjelde for alle, og at diskrimineringen skal fjernes.

Men det denne saken, eller diskrimineringen, egentlig handler om, er ressurser ute i kommunene til dem som skal levere de tjenestene til dem som i dag blir diskriminert. I samfunnet i dag har vi mange svake grupper som kommunene har ansvaret for, og som de må finne ressurser til. Hvis vi som politikere skal begynne å gi enkelte av de svake gruppene forrang i norsk lov framfor andre svake grupper, og tro at det løser problemene – ja, da er vi på feil vei.

Det er en kamp om ressurser, og vi har alle den samme intensjonen om at vi skal levere de ressursene som kreves. Da har det ikke så mye å si om vi innfører en inkorporering av dette eller ikke, for dette er gjeldende rettigheter i dag. Fremskrittspartiet mener imidlertid prinsipielt at det er feil å gjøre det, for det løser ingen problemer. Det er ressurser ut til dem som trenger tjenestene, som er løsningen også her, og vi er i tilfelle bare med på å overskygge det underliggende problemet, som gjør at altfor mange ute i norske kommuner ikke får de tjenester de ønsker. Det kan være flyktninger som ikke får den integreringen de har krav på, det kan være eldre som ikke får de tjenestene de trenger, og det er funksjonshemmede som ikke får de rettighetene de trenger.

Hvis vi tror at det blir løst på denne måten, tar vi dessverre feil, men vi har alle den samme intensjonen og ønsker å løse dette på best mulig måte. FrP ønsker å kjempe for at kommunene blir i stand til å levere tjenester. Der ligger løsningen.

Eivind Yrjan Stamnes (A) [10:55:35]: Å leve livet fullt ut er noe de fleste av oss kan ta for gitt, men når holdninger og hindringer står i veien for en stor gruppe av oss, står denne gruppa i en kamp mange av oss ikke trenger å kjempe.

Grunnleggende livsvalg begrenses for dem av oss med ulike funksjonsvariasjoner. Ikke alle kan bosette seg der de vil, og for personer med funksjonsvariasjoner er det ikke bare jobbmuligheter, familiesituasjon og økonomi som er avgjørende faktorer. Hvorvidt universelt utformede boliger er tilgjengelig, nivået på helse- og omsorgstjenester og ikke minst barrierer er avgjørende. Mangelen er høyst reell for mange.

For Arbeiderpartiet er det et grunnleggende fundament at alle skal kunne delta i vårt samfunn. Vi skal selv kunne velge grad av deltakelse, men storsamfunnet skal være tilgjengelig for alle. Det er et politisk ansvar å sikre at denne muligheten ikke kun er en fin tanke, men også en realitet.

Når FNs konvensjon for funksjonshemmedes rettigheter, CRPD, i dag implementeres i norsk lovgivning, har vi sterkere og flere verktøy til å sikre at tilgjengelighet og inkludering er landets lov, og at det ikke blir med ideen.

Hjemme i Tønsberg jobber vi med lokal implementering av konvensjonen, som skal sikre at alle i Tønsberg har muligheten til å delta. Gjennom bl.a. positiv atferdsstøtte jobber kommunen strategisk og helhetlig for å følge opp konvensjonens intensjon.

«Dette handler om å møte mennesker med respekt for deres egne valg og verdier», sier prosjektleder Astrid Kristin Holm og fortsetter: «Med verdier og rettigheter i fokus kan barrierer brytes ned, og alle kan være sjef i eget liv.»

Det er dette det hele handler om: selvråderett, selvstendighet og samme sett av rettigheter og plikter i samfunnet. Alle mennesker har de samme forventningene til samfunnet og til livet. Med implementeringen av CRPD kan vi i større grad sikre likestilte og frie samfunnsborgere og bidragsyttere. Ingen er fri før alle er fri, og i dag kommer vi et steg nærmere.

Kjersti Toppe (Sp) [10:58:17]: Inkorporering av CRPD i menneskerettslova inneber at konvensjonen gjeld som norsk lov og vil gå føre anna lovgiving ved eventuell motstrid. Det er eit tydeleg signal både nasjonalt og internasjonalt om at menneskerettane til personar med nedsett funksjonsevne skal respekterast og sikrast. Inkorporering har ei viktig politisk og symbolsk betydning, og det gir eit klart signal om at rettane til menneske med nedsett funksjonsevne skal sikrast på lik linje med andre.

Som fleire har sagt, vil den rettslege betydninga ved inkorporering vera avgrensa grunna at Noreg allereie har ratifisert konvensjonen, men ei inkorporering kan føra til større merksemd rundt konvensjonen, og det kan føra til meir konsekvent praktisering.

Senterpartiet og Arbeidarpartiet tok i Hurdalsplattforma initiativ til å starta ein prosess med å inkorporera CRPD i norsk lov. Da anerkjende vi den diskrimineringa personar med nedsett funksjonsevne vert utsette for òg i Noreg. Det var eit viktig skritt for å anerkjenna og sikra rettane deira. Det gjeld retten til fridom frå vald, utnytting og misbruk, retten til eit sjølvstendig liv – ikkje minst – og retten til å velja bustad og til å delta i samfunnet.

Det er ein ting eg har vore opptatt av i denne vurderinga. Det er at det vart gitt to tolkingserklæringar då Noreg ratifiserte konvensjonen, som gjaldt inngrep i sjølvbestemming gjennom tvinga verjemål og bruk av tvang i helse- og omsorgstjenestene mot personar med kognitive, intellektuelle eller andre psykososiale funksjonsnedsetjingar.

Senterpartiet er ikkje einig med dei partia som meiner at desse tolkingssuttalane skal eller bør trekkjast. Vi støttar heller ikkje forslaget om det i innstillinga frå Miljøpartiet Dei Grøne. Det er gjort greie for i merknader frå Arbeidarpartiet og Senterpartiet på side 5 i innstillinga,

der det òg vert vist til ekspertutvalet som har greia ut inkorporering av CRPD. Dei meinte at Noregs tolkingserklæringar byggjer på ei forsvarleg tolking av konvensjonen, og at det ikkje var nokon grunn til at dei skulle trekjast. Viss vi gjorde det, ville det bety ei heilt anna lovregulering i Noreg knytt til tvangsreglementet rundt det å kunna sikra liv og helse.

Eg er veldig glad i dag og veldig glad for at Senterpartiet kan vera med og støtta CRPD inn i menneskerettslovgivinga. Takk til alle som har stått på i årevis for å få dette til!

Ulvar Akselsen (A) [11:01:33]: Det er spesielt å stå her på talarstolen i dag og skulle debattere endringar i menneskerettslova. For meg representerer desse endringane ikkje berre at me tek steget i ei retning som vil betre livet til mange, dei betyr tryggleik. Når me styrkjer rettane til menneske med nedsett funksjonsevne, styrkjer me rettane til mor mi.

Då eg var seks år gamal, vart mor mi feiloperert i ryggen og lam frå livet og ned. Ho måtte lære seg å gå på ny, og det som mange ikkje tenkjer på som noko vanskeleg eller negativt, som f.eks. å gå i ei trapp eller mykje snø, vart no ei utfordring for meg og familien min.

For ein gut på seks år var det ikkje lett å forstå kva som hadde skjedd med mamma. Eg forstod ikkje alvorlet eller kor tungt dette kom til å bli for mamma, som no stod utanfor arbeid og det sosiale fellesskapet ein får på arbeidsplassen. Eg forstod og forstår framleis heller ikkje kor vanskeleg det må ha vore for mamma å sjå oss andre spele fotball på hytta eller gå på fjelltur utan at ho hadde moglegheita til å vere med sjølv. Det einaste eg forstod, var at mamma no trong hjelp til mykje ho tildlegare klarte sjølv.

Eg sa innleiingsvis at denne endringa for meg betyr tryggleik. Det betyr at med denne lovendringa er det ikkje lenger mammas ansvar å finne løysingane på dei utfordringane som gjer at ho ikkje kan delta på lik linje i samfunnet som det eg kan. Det er ansvaret vårt.

Dette handlar om meir enn berre meg og mor mi. Dette handlar om at brukarane på Sæbø gard og Podlen Verkstad på Stord kan vakne opp og føle seg trygge på at me skal halde fram med å leggje til rette for at dei kan gå på jobb og bidra til samfunnet, slik som eg kan.

Dette handlar om at Sara Gooderham og dei andre deltakarane på ferieopphold for psykisk utviklingshemma på Bømlo Folkehøgskule kan føle seg trygge på at me skal halde fram med å leggje til rette for at også denne gruppa kan få gode, tilrettelagde feriar i trygge omgjevnadar.

Sjølv om eg legg mykje vekt på den tryggleiken dette gjev dei med funksjonsvariasjon og oss som er pårørande, handlar det òg om verdigheit. Det handlar om at me

som samfunn seier til dei som treng ekstra tilrettelegging, at dei er viktige, at dei er trygge, og at det er samfunnet si oppgåve å syte for at dei lever eit godt og verdig liv.

Kristine Løfshus Solli (A) [11:03:56]: Dette er en viktig dag for Norge. I dag behandler vi forslaget fra regjeringen om å inkorporere FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne inn i menneskerettsloven.

Dette forslaget handler ikke bare om en endring av lovverket, det handler om verdighet, likestilling og retten til å leve på lik linje med alle andre. Personer med funksjonsnedsettelse møter mange utfordringer i hverdagen. Det gjelder bl.a. manglende universell utforming, digitale løsninger som ikke møter behov, eller holdninger som begrenser muligheter. Slike utfordringer gjør at mange opplever å bli stående utenfor fellesskapet, utenfor arbeidslivet, utenfor utdanning og utenfor samfunnsdeltakelsen. Slik kan vi ikke ha det. Vi både kan og må gjøre mer.

Likeverd og deltakelse må være mer enn fine ord. Det må være reelle rettigheter, som gir folk frihet og rettferdighet. Arbeiderpartiet har alltid stått for fellesskap og like muligheter. Vi vet at et samfunn der alle kan bidra, er et sterkere samfunn. Derfor kjemper vi for universell utforming, for retten til arbeid og for et inkluderende utdanningssystem, men vi er ikke i mål.

Ved å inkorporere CRPD i menneskerettsloven gir vi mennesker trygghet og forutsigbarhet samtidig som det forplikter oss til å følge opp med handling. Dette er også et spørsmål om verdier og hva slags samfunn vi ønsker å leve i. Jeg ønsker å leve i et samfunn hvor alle har mulighet til å delta på lik linje og ingen blir stående utenfor.

Dette er fjerde gangen Stortinget stemmer over å inkorporere CRPD. I dag har vi muligheten til å ta et stort skritt i riktig retning, og jeg håper vi griper den muligheten sammen. Et samfunn der alle har like rettigheter, er et samfunn som står sterkere, og det er et samfunn vi kan være stolte av.

Ida Lindtveit Røse (KrF) [11:06:35]: Endelig, får en si, etter en lang prosess skal endelig CRPD inkorporeres i norsk lov, i menneskerettsloven. Grunnleggende sett handler dette om at alle mennesker skal ha like rettigheter, at det som skulle være selvsagt, ikke har vært det, og at det fortsatt er et godt stykke igjen. Samfunnet vårt er ikke tilpasset alle og utformes ikke for alle. Stadig kommer det nye eksempler: Midt i ledelinjer for personer med nedsatt syn settes det opp gateløys. Det mangler skilt til heisen for å komme opp til perrongen på togstasjonen. Busser kjører forbi fordi det ikke er plass eller tid. Det er kanter som egentlig skulle vært tilpasset rullestolbrukere, men som likevel er for høye, eller helnin-

ger som er for bratte. Ikke minst er det avslag på tilrettelegging og unødvendige krav som holder folk utenfor.

Å inkorporere CRPD i menneskerettsloven er også normgivende og holdningsendrende. Det vil bety mye i dag, for fremtiden og for alle de familiene som kjemper for like rettigheter, uavhengig av hvilken kommune man bor i.

Jeg vil benytte anledningen til å takke de mange som sitter her i dag og følger debatten, og alle som over lang tid har kjempet for denne endringen, som også har vært avgjørende for at vi i dag skal vedta at CRPD skal inn i norsk lov. Det er en stor og viktig dag, og dette vedtaket er helt avgjørende, så gratulerer – og måtte det også få konsekvenser.

Kai Steffen Østensen (A) [11:09:01]: Det er med stor glede og nødvendig anerkjennelse at Stortinget i dag tar stilling til FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. En selvfølge, vil mange si, men det er likevel helt nødvendig. Vi har historiene fra hverdagslivet til mennesker med funksjonsvariasjoner – en sekkepost i denne debatten, men historiene handler om unike mennesker som også er naboer, kjærester, bestekompisser, kollegaer eller gamle klassekamerater. De er innbyggere vi i denne sal har et felles ansvar for.

En av de mange historiene om hvordan man blir sett på, forteller Norges Handikapforbund. Den handler om en gutt som hadde både erfaring og utdanning til en jobb han søkte på i et kundesenter. Han var kvalifisert. Det bekrefter også arbeidsgiveren. I åtte år søkte han, men fikk avslag på avslag. Sånt skjer – man får ikke alltid det man har lyst på – men etter noen søknadsrunder til fikk han til slutt beskjed om at han ikke kom til å få jobben, og at de gjerne ville gi ham to kinobilletter fordi han hadde vært så engasjert. Jeg har aldri hørt om andre i min vennegjeng eller i mitt nabolag som har fått kinobilletter fordi de fikk avslag på en jobbsøknad. Det blir bare spekulasjoner hvorfor historien endte akkurat sånn, selv om vi alle kan kjenne på følelsen av det nedrige i at en som har utdanning og et ønske om jobb, plutselig blir kompensert med en kveld på kino. Over 100 000 mennesker med funksjonsnedsettelse ønsker å jobbe, men står utenfor arbeidslivet. Det er folk vi trenger.

Norge er verdens beste land å bo i, men det betyr ikke at det aldri kan bli bedre. Hverdagshistoriene fra dem som erfarer diskriminering og hatytringer, de som blir kalt «hemma» på gaten eller i skolegården, de som blikkes eller opplever stigma kun fordi de er seg selv, understreker det.

Jeg er oppriktig stolt på vegne av dem som har kjempet kampen for at vi i dag skriver historie. På samme

måte som jeg er glad for å få lov til å leve mitt liv, sånn som jeg er, fordi noen kjempet med livet som innsats, er jeg glad for at jeg i dag får være med og stemme for et forslag som gjør at flere får leve sitt liv, sånn som de er, med hele seg.

Jobben er ikke ferdig med Stortingets vedtak. Det forplikter til videre arbeid, men de som trenger det, får i dag et signal om at alle skal med, og at også deres menneskerettigheter anerkjennes med Stortingets flertall i ryggen.

Statsråd Lubna Boby Jaffery [11:12:06]: Denne dagen har mange ventet på. Endelig er vi her. Endelig skal Stortinget ta stilling til om FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, CRPD, skal inkorporeres i menneskerettsloven. Endelig skjer det.

Dette er en merkedag. Det er en merkedag for menneskene som denne konvensjonen er til for, som i løpet av livet vil være mange av oss. Det er en merkedag for organisasjonene som i flere år har kjempet for å få denne konvensjonen inn der den hører hjemme, i menneskerettsloven. Sjelden har det vel vært så mange mennesker på galleriet under en debatt i stortingssalen.

Det er også en merkedag for meg som kultur- og likestillingsminister. Jeg er stolt og glad for at konvensjonen får sin rettmessige plass i lovverket.

Det er rett at en slik inkorporering ikke gir nye rettigheter og plikter. Inkorporeringen handler om noe annet. Jeg registrerer at det blir sagt at alle i denne salen er for dette, men vi har troen på lovgivningens normative kraft. Det har noe å si om vi inkorporerer eller ikke, og det har noe å si at vi inkorporerer i en lov med forrang. Inkorporering handler om å gi det sterkeste signalet vi kan gi om at vi tar rettighetene til mennesker med funksjonsnedsettelse på største alvor. Det handler om oppfyllelse av rettigheter som allerede eksisterer. Det handler om en konvensjon vi allerede er bundet av.

Vi må snu diskusjonen. Hvorfor snakkes det ikke mer om hvilken ressurs personer med funksjonsnedsettelse kan være, og hvilke gevinster det gir å øke bevisstheten om deres rettigheter? Norge mangler arbeidskraft. Vi må få flere ut i arbeid, og vi vet at omtrent en tredjedel av ikke-sysselsatte personer med funksjonsnedsettelse ønsker å komme i arbeid. En økning på 15 pst. i sysselsettingsraten i denne gruppen vil gi 26,7 mrd. kr i samfunnsøkonomisk gevinst over en tiårperiode. Vi må slutte å snakke om de av oss med en funksjonsnedsettelse som en utgiftspost. Vi må se hvilket potensial som ligger i bedre inkludering – for den enkelte som får brukt sine evner, men også for samfunnet.

Dette er en historisk dag og en historisk enighet som jeg er takknemlig for at jeg får lov til å være en del av.

Farukh Qureshi (A) [11:15:04]: Saken vi behandler i dag, handler om noe helt grunnleggende: retten til likeverd og deltakelse for alle mennesker. FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, CRPD, slår fast at menneskerettighetene gjelder fullt ut for alle, uavhengig av funksjonsevne. Likevel vet vi at mange fortsatt møter barrierer i hverdagen – i utdanning, i arbeidsliv og i samfunnsdeltakelse.

Norge ratifiserte CRPD i 2013, men ved å inkorporere den i menneskerettsloven, gir vi den samme styrke som de andre sentrale menneskerettskonvensjonene. Det betyr at CRPD vil gå foran annen lovgivning ved motstrid. Det er et tydelig signal: Rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne skal ikke være til forhandling.

Dette handler ikke bare om juss. Dette handler om verdighet, om å sikre reell likestilling og om å bygge et samfunn der alle kan delta på like vilkår. Inkorporering vil også bidra til økt forståelse og respekt for disse rettighetene i hele samfunnet.

Jeg vil rette en stor takk til alle som har engasjert seg, presset, utfordret og løftet fram denne saken. Det er deres stemmer og utholdenhet som har gjort det mulig at vi i dag tar et historisk skritt. Inkorporeringen av CRPD er et viktig skritt for å styrke menneskerettighetene i Norge, og jeg er glad for at dette blir en realitet i dag.

Benjamin Jakobsen (A) [11:16:53]: I går var jeg på utdelingen av Kulturrådets ærespris til Dissimilis. Dissimilis ble startet av en far som mente at også hans sønn skulle få lov til å spille i band. Jeg kan ikke tenke meg en bedre oppladning til denne historiske dagen, for det er dét dette handler om – like muligheter, like rettigheter. Det burde vært en selvfølge i 2025, men vi vet at det ikke er slik. Vi i Arbeiderpartiet er stolte av å stå på rett side av historien.

Siden 2013 har Norge vært forpliktet til å gi rettighetene som følger av CRPD. Likevel har CRPD hatt lavere status enn de andre diskrimineringskonvensjonene, noe som i seg selv oppleves som diskriminering. Når vi løfter CRPD inn i menneskerettsloven, handler det ikke om å velge minste motstands vei. Når nye grupper får rettigheter, krever det noe av oss som fellesskap – det skulle bare mangle.

Inkorporeringen handler ikke om at en komité skal komme inn og overstyre norsk politikk, eller at vi får en storm av rettssaker og rettsliggjøring, slik noen på høyresiden forsøker å skremme med. Norge har inkorporert FN-konvensjoner før, uten at høyresidens skremelspropaganda har vist seg å være reell. Det er litt fristende å spørre FrP og Høyre om de mener det var feil å ta kvinners og barns rettigheter inn i menneskerettsloven. Dette kunne vært oppklarende, all den tid det er

vanskelig for meg å forstå hvorfor noen partier stiller seg så motvillig til å gi flere grupper helt grunnleggende rettigheter.

Denne saken handler til syvende og sist om hvilket samfunn vi ønsker å være. Altfor lenge har mennesker med funksjonsvariasjoner måttet bære konsekvensene av manglende tilrettelegging. Det gjør vi noe med i dag.

Vi i Arbeiderpartiet tror ikke likestilling kommer av seg selv. Det er et politisk valg vi tar i denne salen, og som vi må ta hver eneste dag. Bare på den måten kan vi skape et samfunn der alle har de samme mulighetene.

Det som skjer her i dag, er mer enn et juridisk vedtak. Det er en politisk erkjennelse av at vi som samfunn ikke har vært gode nok. Vi sier tydelig fra at mennesker med funksjonsvariasjoner ikke skal møte lavere forventninger eller svakere rettigheter enn andre. Dagens vedtak gjør forventningene til oss som samfunn klarere, men viktigst av alt er at vi sender et tydelig signal: I Norge er ikke likestillingen bare en ambisjon, det er et politisk ansvar. Det ansvaret tar vi i Arbeiderpartiet.

June Trengereid Gruer (A) [11:20:05]: Jeg vil ta utfordringen fra representanten Jon Engen-Helgheim. Vi skal snakke ærlig om hva dette betyr. Det er ikke slik at dette vedtaket magisk kommer til å endre Norge. Der er vi alle enige. Men da må jeg også be representantene i Fremskrittspartiet og Høyre være ærlige og ikke spre myter om hva konvensjonen vil innebære, hvis vi inkorporerer den.

Det er ikke slik at det vi vedtar i dag, vil føre til et vell av nye forpliktelser til stat, myndigheter og kommuner. Norge har vært forpliktet til dette siden 2013. Den eneste rettslige forskjellen mellom dagens vedtak og vedtaket i 2013 er at dersom det er motstrid – fullstendig motstrid – mellom CRPD-konvensjonen og norsk lov, da sier vi at menneskerettighetene skal gå foran. At det er dette som er forskjellen, har en enstemmig komité vært enig i.

Da er det feil å dramatisere dette, slik jeg opplever at representantene i Høyre og FrP gjør. I norsk rett skal faktisk lover tolkes i tråd med våre internasjonale avtaler så langt de kan. CRPD har vært en del av våre internasjonale avtaler siden 2013. Kommunene våre er dermed allerede forpliktet til dette. Det er derfor flertallet mener at det ikke vil komme et vell av nye krav.

Jeg må også knytte en bemerkning til påstandene som fremmes om CRPD-komiteen og om rettsliggjøring, for verken flertallet i ekspertutvalget, departementet, flertallet i komiteen, store institusjoner som NIM, Norges institusjon for menneskerettigheter, eller Likestillings- og diskrimineringsombudet mener det vil bli endringer her. Det er ikke noe nytt at vi inkorporerer FNs diskrimineringskonvensjoner. Vi har gjort det med barnekonvensjonen, og vi har gjort det med kvinnekon-

vensjonen. Det er ingen grunn til å tro at situasjonen blir en annen for CRPD.

Arbeiderpartiets klare syn er derfor at en lang rekke av påstandene som er fremmet, ikke står seg. Også etter denne debatten er det vanskelig å finne argumenter for at CRPD skal ha en lavere rang. For Arbeiderpartiet er det klart: Ord, handling og vedtak er politiske valg, og politikk skal vise en retning og en prioritering. Derfor er jeg så glad for at et stort flertall på Stortinget i dag sier det samme: Alle menneskerettigheter skal faktisk ha samme verdi.

Even H. Eriksen (A) [11:23:09]: La meg først få takke saksordføreren for et godt arbeid og komiteen for et godt samarbeid i saken. Arbeiderpartiets representanter har på en veldig god og tydelig måte redegjort for vårt standpunkt i denne viktige saken, så jeg skal bruke min taletid på å redegjøre for hvorfor Arbeiderpartiet ikke kommer til å støtte noen av mindretallsforslagene som er fremmet, selv om vi støtter intensjonen i flere av dem.

Det er to forslag som omhandler finansieringen av framtidige lovendringer og tiltak, og om å evaluere økonomiske og administrative konsekvenser av en inkorporering. Arbeiderpartiet på Stortinget legger til grunn, slik regjeringen gjør, at inkorporering av CRPD i menneskerettsloven ikke antas å ha økonomiske og administrative konsekvenser. Konvensjonen er jo allerede ratifisert.

Når det gjelder framtidige lovendringer og tiltak, begrunnet i enten CRPD, andre konvensjoner eller annet regelverk, må Stortinget selvsagt ta stilling til behovet for økte bevilgninger. Det er noe som alltid vurderes fra sak til sak, og vi behandler ikke denne saken annerledes.

Når det gjelder forslaget om å trekke tolkningserklæringene som ble avgitt i forbindelse med ratifiseringen, og forslaget om å ratifisere tilleggsprotokollen, er det heller ikke noe Arbeiderpartiet støtter. Ettersom tolkningserklæringene ikke er å anse som reservasjoner, og fordi konvensjonen og dens folkerettslige innhold er bindende for Norge, ser ikke Arbeiderpartiet behovet for å gjøre noe med disse, som uansett ligger godt innenfor tolkningen av konvensjonen.

Spørsmålet om ratifikasjon av tilleggsprotokollen til CRPD er noe som har blitt vurdert tidligere, på lik linje med tilleggsprotokollene til FNs barnekonvensjon og konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Vi ser ikke at det foreligger noe som tilsier at spørsmålet stiller seg annerledes i dag. Vi kommer heller ikke til å støtte forslaget om en sannhets- og forsoningskommisjon for funksjonshemmedes rettigheter, selv om vi støtter intensjonen bak forslaget.

Uavhengig av om en bruker briller, høreapparat eller sitter i rullestol – vi er like mye verdt. Stortingets vedtak i saken kommer til å sende et viktig signal om samfunnets ansvar for å ivareta alles rettigheter. Det handler til sjunde og sist om at alle skal ha like muligheter til å kunne leve et godt liv, delta aktivt i samfunnet og få sine menneskerettigheter ivaretatt – verken mer eller mindre. For Arbeiderpartiet er det helt selvsagt at alle skal med.

Tusen takk til alle som har jobbet fram denne saken, og gratulerer med dagen!

Agnès Nærland Viljugrein (A) [11:26:12]: I dag er en historisk dag i Stortinget. I dag vil Arbeiderpartiet og resten av flertallet innlemme FN-konvensjonen om likestilling for funksjonshindrede, CRPD. Det gjør vi fordi det må slås hardere ned på diskriminering av mennesker med funksjonsvariasjoner, og fordi vi er nødt til å fortsette kampen for reell likestilling.

I dag er det altfor mange mennesker med funksjonsvariasjoner som har lyst til å bidra i samfunnet, men som opplever diskriminering, mangel på tilrettelegging, eller fordommer i arbeidslivet og i samfunnet for øvrig. Altfor mange kan og vil jobbe, men blir holdt utenfor.

For tre uker siden møtte jeg gründerne i Common Grounds Company på Tøyen. De har altså gått så lei av å søke jobber og få avslag at de til slutt har skapt sin egen arbeidsplass. All ære til dem for den bedriften de har skapt, men det viser også at det er noe i samfunnet vårt og i systemet vårt som er alvorlig galt. Overkvalifisert arbeidskraft får altså ikke plass i arbeidslivet vårt. Som medlemmer i arbeids- og sosialkomiteen her på Stortinget er det noe vi er nødt til å jobbe videre med.

Den konvensjonen og det vedtaket Stortinget gjør i dag, kommer ikke til å fjerne alle barrierer eller hindringer eller gjøre noe med all den diskrimineringen som finnes der ute. Den skal vi i Arbeiderpartiet fortsette å kjempe mot i regjering og her på Stortinget.

Denne kampen fortjener mer enn flotte ord. Den fortjener politisk endring, endring for reell likestilling. Dette vedtaket tydeliggjør et ansvar i den kampen, et ansvar for å bygge opp strukturer som motvirker diskriminering, et ansvar for å skape inkluderende tjenester, bygge forventninger i skolen, legge ansvaret der det hører hjemme. Den plasserer ansvaret helt tydelig blant alle de institusjonene og kreftene som i dag ikke gjør nok.

Til alle dere som er her i dag, vil jeg rette en veldig stor takk – til dere fra organisasjoner og til enkeltpersoner som har kjempet i så mange år for dette gjennomslaget. Dette har dere virkelig fortjent, dette er deres seier.

Denne kampen for et likestilt samfunn er vi nødt til å kjempe hver eneste dag. Det er fortsatt altfor lang vei å gå før vi har reell likestilling for funksjonsvarierte i samfunnet vårt, men i dag tas et viktig skritt. I dag innlem-

mer vi CRPD i norsk lov. Både jeg og resten av Arbeiderpartiet gleder oss veldig til å stemme for det.

June Trengereid Gruer (A) [11:29:28]: Det er flere som har vært inne på det, men i dag er det en festdag. Vi skal feire at flertallet på Stortinget sier ja til at CRPD skal inkorporeres i menneskerettsloven. Viktigheten av dagens vedtak blir enda mer synlig når vi ser bakteppet vi har i verden. Stadig flere land går i feil retning. De utfordrer rettigheter vi trodde var etablert for lengst, og setter rettigheter vi håper på, enda lenger bak i køen. Det er vondt, og det er selvforsterkende. Det er derfor jeg i dag også vil løfte blikket ut over Norges grenser.

Funksjonsnedsatte er en av gruppene som rammes hardest. De rammes av bistandskutt, og de rammes av rettighetskutt. Samtidig vet vi at andelen med funksjonsnedsettelse øker i land med krig og konflikt. Derfor er jeg så glad for at Norge i 2024 økte den inkluderte bistanden, og at vi ga 50 mill. kr til Atlas-alliansen. I dag viser vi også vei internasjonalt ved å ta CRPD inn i menneskerettsloven og er enda tydeligere på at svaret alltid er mer likestilling.

Ingrid Fiskaa hadde her teke over presidentplassen.

Marian Hussein (SV) [11:31:04]: Denne talerstolen som står på gulvet, er den mest tilgjengelige i stortings salen, og jeg velger å benytte den i dag. Da Tove Linnea Brandvik kom inn på Stortinget for over 20 år siden, måtte Stortinget tilpasse seg, for da hadde vi en folkevalgt som var avhengig av rullestol for å gjøre sitt folkevalgte verv. Denne dagen er historisk fordi mange har kjempet i mange år for at samfunnet vårt skal være annerledes og like tilgjengelig for alle mennesker. Jeg vil i denne anledningen i det følgende låne ord av en av de klokeste damene jeg kjenner, Camilla Huggins Aase.

CRPD etablerer et paradigmeskifte i hvordan vi ser på funksjonshindrede, fra å bli sett på som personer som trenger omsorg og er mottakere av pleie, til selvstendige rettighetshavere. Selv om intensjonene kanskje var gode ved å ønske å pleie og gi omsorg til en gruppe som falt litt utenfor, har dette ført til begrensninger i selvbestemmelse, muligheter, deltakelse og likestilling for funksjonshindrede. CRPD markerer et skifte og understreker viktigheten av å anerkjenne funksjonshindredes iboende menneskerettigheter, deres potensial, bidrag og verdighet. Videre peker CRPD på at mangelen eller feilen ikke ligger hos den enkelte, mens hos samfunnet, som ikke er tilrettelagt for en mangfoldig befolkning.

Vi i SV har foreslått en inkorporering av CRPD flere ganger tidligere. Vi er nå snart ferdig med 2025, og det er en glede å kunne sikre denne loven flertall i dag.

Mange av oss tar for gitt at vi kan bo der vi vil, med hvem vi vil, innenfor rammene av egen personlig økonomi og egne ønsker. Slik er det ikke for mange funksjonshindrede. De fleste av oss tar for gitt at vi kan dusje når vi selv ønsker det, og gå på toalettet når vi selv ønsker det. Slik er det ikke for mange mennesker med funksjonshindringer. Vi tar for gitt at vi kan gå på den restauranten vi vil, ta en spontan togtur eller besøke bestemor. Vi kan være på fest så lenge vi vil, og vi kan dra på de konsertene vi ønsker. Funksjonshindrede i Norge blir fortsatt diskriminert på alle samfunnsområder. Derfor er det en gledens dag at vi nå endelig får denne konvensjonen inn i norsk lov, der den hører hjemme, nemlig i menneskerettsloven.

Vi som er funksjonsfriske, har et ansvar. Vi har et ansvar for å sørge for at denne selvbestemmelsen blir reell for alle. Ingen er fri før alle er fri, og jeg gleder meg til å vedta denne loven i dag.

Morten Sandanger (A) [11:34:19]: Vi trenger all arbeidskraft vi kan få tak i, for å løse morgendagens oppgaver. Ikke alle kan gjøre alt, men alle kan gjøre noe. Det ordtaket er egentlig ment på en litt annen måte, men det står seg her i dag også. Personer med nedsatt funksjonsevne kan utgjøre den arbeidskraftreserven som vi trenger framover.

Regjeringen har lagt fram en stortingsmelding som legger opp til en mer aktiv satsing på arbeidsmarkedstiltak for å hjelpe flere i jobb. Samlet sett har regjeringen foreslått å styrke satsingen med 500 mill. kr, som bl.a. inkluderer økte midler til arbeids- og utdanningsreiser og funksjonsassistanse i arbeidslivet. Satsingen på varig tilrettelagt arbeid er styrket med 500 plasser i regjeringens forslag og er foreslått styrket ytterligere, med 200 plasser, i forliket som ble inngått her på Stortinget med våre gode kollegaer fra SV, Senterpartiet, Rødt og MDG.

For Arbeiderpartiet er likestilling en del av frihetskampen som arbeiderbevegelsen har vært en pådriver for siden begynnelsen. Slik er det fortsatt i dag, og vi fortsetter å kjempe for like muligheter for alle. Et likestilt samfunn er et bedre samfunn for oss alle, også for dem av oss som ikke har nedsatt funksjonsevne. Når alle får muligheten til å delta, får vi et rikere og lykkeligere fellesskap, rett og slett et bedre samfunn.

Jeg er stolt av å være en del av en bevegelse som har arbeidet i over 100 år for et likestilt samfunn, og som fortsetter den kampen i dag. Inkorporering av CRPD sender et tydelig signal om at menneskerettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne skal sikres og respekteres.

Julie E. Stuestøl (MDG) [11:36:20]: Det er sagt mye fint og godt fra talerstolen i dag, og det kjennes virkelig

stort å få være med på dette, men det er også sagt ting jeg må kommentere.

For det første – om tolkningsuttalelsene: Norges tolkningsuttalelser til CRPD har lenge skapt tvil om hvor fullt og helt konvensjonen egentlig gjelder. I komiteens høring påpekte bl.a. Likestillings- og diskrimineringsombudet, Landsforeningen for Skeive Funkiser og Uloba at tolkningserklæringene bør trekkes fordi de gir et signal som kan oppfattes som at endring og utvikling av norsk rett og praksis ikke er nødvendig. Når vi i dag inkorporerer CRPD i norsk lov, må vi gjøre det skikkelig. Vi skal skrive et nytt kapittel, og da må vi gjøre det uten gamle fotnoter eller unntak.

Så vil jeg si noe om kostnader. Som mangeårig lokalpolitiker har jeg kjent på de altfor trange økonomiske rammene for det vi vet innbyggerne trenger, men jeg har også delt en bekymring mange lokalpolitikere har, for mangelen på mennesker til å løse de oppgavene som skal løses. Når vi vet at vi trenger arbeidskraft, hvordan kan vi fortsette å sløse med menneskelige ressurser? Kostnadene ved ikke å tilrettelegge for arbeids- og samfunnsdeltakelse er høy. Om bare 15 pst. av personene med funksjonsnedsettelse som kan og vil jobbe, ble inkludert i arbeidslivet i ti år, hadde vi i Norge hatt en gevinst på 27 mrd. kr, ifølge en utredning som Oslomet gjennomførte for likestillings- og mangfoldsutvalget. Å bygge ned barrierer er ikke bare å ta rettigheter og mennesker på alvor, det er også veldig god samfunnsøkonomi. Ingen er fri før alle er fri.

Rune Støstad (A) [11:38:36]: I dag er det en gledens dag, en dag for å feire likestilling, rettssikkerhet og menneskerettigheter, og for å ta et historisk skritt videre i arbeidet for et samfunn der alle, uansett funksjonsevne, skal leve et fritt, trygt og likeverdig liv. For Arbeiderpartiet har dette vært et viktig arbeid i svært lang tid.

CRPD er ikke bare en konvensjon, det er et løfte – et løfte om å se folk med funksjonsnedsettelse som fullverdige borgere med rettigheter som ikke kan graderes, relativiseres eller settes på vent, et løfte om at det er hindringene samfunnet skaper, ikke menneskers funksjonsevne, som skal bygges ned.

Norge har vært forpliktet av CRPD siden ratifikasjonen i 2013, men i dag gjør vi noe mer, vi anerkjenner konvensjonen som norsk lov, vi løfter den inn i menneskerettsloven sammen med våre andre store menneskerettslige forpliktelser. Det er både riktig og viktig, det er historisk, og det sender et klart signal: Folk med funksjonshindringer skal ha de samme rettighetene og det samme menneskerettslige vernet som alle andre, ikke i teorien, men i praksis.

Mye er sagt om konsekvenser og mulige bekymringer. Arbeiderpartiet understreker at inkorporering ikke

innskrenker rettigheter, men styrker dem. Vi vet også at norske myndigheter allerede er forpliktet til å tolke norsk lov i tråd med CRPD, og derfor endres ikke det grunnleggende rettslige bildet. Det som derimot endres, er synlighet, bevissthet og konsekvent praktisering av rettighetene, akkurat det menneskerettigheter trenger for å fungere. Vi vet at manglende kunnskap og systemforståelse ofte er den største barrieren folk møter i forbindelse med tjenester, arbeidsliv og samfunnsdeltakelse. Inkorporering hjelper oss med å bygge ned denne barrieren.

I CRPD ligger rettigheter som for mange av oss er en selvfølge – retten til å bestemme over eget liv, til å delta i samfunnet, til utdanning, arbeid og helse og til frihet fra vold, utnyttning og misbruk. Dette er grunnleggende rettigheter, men de har ikke alltid vært sikret godt nok i praksis.

I dag sikrer vi et sterkere vern mot diskriminering. Vi styrker muligheten for barn og voksne med funksjonshindringer til å delta på lik linje med alle andre. Det er en seier for rettigheter, for likestilling og for fellesskapet vårt. Tusen takk til alle som har stått i denne viktige kampen.

Mirell Høyer-Berntsen (SV) [11:41:50]: Som jeg sa i mitt tidligere innlegg, er dette en historisk dag. Jeg er dypt takknemlig for at vi beveger oss mot et samfunn som åpner opp for mer likestilling, mer mangfold og mindre diskriminering. Det har vært en veldig god debatt. Jeg vil takke dere som har vært i salen i dag og lagt fram deres støtte, og særlig for hvordan komiteen har jobbet med denne saken.

Jeg vil også veldig gjerne komme med en stemmeforklaring. Det er kommet inn flere gode forslag i saken, og jeg vil derfor gå gjennom noen av forslagene. To av mindretallsforslagene går på dette med kommuneøkonomi. La det være tydelig: SV vil styrke kommunenes økonomiske handlingsrom, så de kan gi et likeverdig tilbud uansett hvilken kommune man bor i. Vi må sikre lik praksis, et likt og godt tjenestetilbud i hele Kommune-Norge. Men sånn som disse forslagene er fremmet, vil vi ikke stemme for dem i dag.

Det samme gjelder forslaget fra MDG om tolkningserklæringene. Vi tenker at det er et godt forslag, men sånn som det er fremmet her i dag, kommer vi ikke til å støtte det forslaget. Det synes jeg også er godt redegjort for tidligere, av justisministeren.

Det vi imidlertid vil stemme for, er forslag nr. 3, om å ratifisere tilleggsprotokollen. Det vil vi absolutt støtte opp om.

Så til forslaget om en sannhets- og forsoningskomisjon: Vi støtter helhjertet intensjonen i dette, og vi har også et sterkt ønske om å kunne gå videre i dette ar-

beidet, men med dette navnet, en sannhets- og forsoningskommisjon, mener vi det blir litt for tett koblet opp til f.eks. urfolksrettigheter.

Vi støtter helhjertet intensjonene i forslagene, men det er altså forslag nr. 3 vi vil stemme for.

Presidenten [11:44:10]: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 1.

Sak nr. 2 [11:44:17]

Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i barnevernsloven, straffeloven, passloven og ID-kortloven (utreiseforbud ved fare for skadelig utenlandsopphold mv.) (Innst. 42 L (2025–2026), jf. Prop. 159 L (2024–2025))

Presidenten [11:44:34]: Etter ønske frå justiskomiteen vil presidenten ordna debatten slik: 3 minutt til kvar partigruppe og 3 minutt til medlemmer av regjeringa.

Vidare vil det – innanfor den fordelte taletida – bli gjeve høve til inntil sju replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av regjeringa, og dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, får òg ei taletid på inntil 3 minutt.

Even H. Eriksen (A) [11:45:06] (ordfører for saken): På vegne av justiskomiteen legger jeg fram innstillingen til Prop. 159 L for 2024–2025. Takk til kollegaene i komiteen for et godt samarbeid i saken. Tilrådingen fremmes av en nesten samlet komité, og det forteller meg én ting: Det er stor politisk enighet om de endringene som foreslås. Komiteens skriftlige høring viser det samme. Det er jeg glad for.

Noen ord om det som skiller partiene: Fremskrittspartiet stiller seg ikke bak et par av endringene i barnevernsloven og passloven. Samtidig ønsker FrP, Høyre og KrF å legge til et kriterium som må dokumenteres i barnevernslovens bestemmelse om utreiseforbud. Jeg legger til grunn at de respektive partier redegjør for sine standpunkter i saken.

Arbeiderpartiet ser på saken som et viktig bidrag for å forebygge negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og andre former for omsorgssvikt som barn utsettes for når de blir sendt ut av landet mot sin vilje. For mange av disse ungene har konsekvensene vært dramatiske – tap av skolegang, isolasjon, vold, tvangsekteskap, frihetsberøvelse og i noen tilfeller kjønnslemlestelse.

Dagens lovverk gir ikke tilstrekkelige muligheter til å gripe inn før utreise. Derfor foreslår Arbeiderparti-regjeringen et tydelig og målrettet virkemiddel.

Det har vært en diskusjon i komiteen om hvorvidt «retten til utdanning» skulle inntas som et selvstendig

kriterium i lovteksten. Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne støtter departementets vurdering av at manglende skolegang allerede vil inngå som et viktig og sentralt moment i vurderingen av alvorlig omsorgssvikt, og at det derfor ikke er nødvendig å lovfeste dette særskilt.

La meg også være krystallklar fra Stortingets talerstol: Hvis noen har planer om å ta ungen sin ut av skolen og sende ungen på et ufrivillig utenlandsopphold der barnets rett til utdanning ikke blir ivarettatt, prater vi med stor sannsynlighet om omsorgssvikt, og et utreiseforbud kan og bør ilegges. For oss i Arbeiderpartiet er det viktige at ungene som trenger rettssikkerhet og vern, trygghet og omsorg, faktisk får det – ikke hvordan man løser det lovteknisk.

Arbeiderpartiet kommer derfor til å stemme imot komiteens tilråding til B. Vi kommer også til å stemme imot øvrige forslag fra mindretallet, med begrunnelse i regjeringens videre arbeid med å følge opp forslagene i NOU-en, som vi ønsker velkommen.

Avslutningsvis: Dette lovverket styrker barns trygghet og gir samfunnet mulighet til å gripe inn før et barn blir sendt til forhold som kan påføre det alvorlig skade. Det er et viktig framskritt i kampen mot negativ sosial kontroll.

Med dette anbefaler jeg Stortinget å støtte komiteens tilråding til A.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [11:48:22]: Uten frihet er vi ingenting. Frihet er en av Norges mest grunnleggende verdier og danner grunnlaget for vårt demokrati og vår måte å leve på.

Friheten vi har i Norge, er resultat av både historisk kamp og moderne fellesskap. Men friheten er sårbar og ikke noe vi kan gå på kompromiss med. Man kan ikke forsyne seg av frihetens buffet og bare velge å plukke ut det som passer for seg, samtidig som man hindrer andre de samme grunnlovfestede verdiene.

Dessverre er det økende antall eksempler i Norge på at enkeltskjebner utsettes for eller er i fare for å bli utsatt for vold, frihetsberøvelse, tvangsekteskap eller kjønnslemlestelse. Saker der unge ber om hjelp i frykt for å bli etterlatt i utlandet, økte i fjor med 77 pst., ifølge IMDi. Det er behov for mer tydelige og handlekraftige lovhomepler for å hindre forhold som kan bidra til at barn og unge utsettes for vold, tortur, negativ sosial kontroll og radikalisering.

Det er positivt at vi i dag behandler en sak om dette problemet, men Fremskrittspartiet frykter at forslagene ikke er tilstrekkelige. For barnets beste må det være konsekvenser som kan være individuelle, men også virke avskrekkende på andre som planlegger skadelige utenlandsopphold for sine egne eller andres barn.

I NOU-en Lov og frihet anbefalte utvalget straffebud mot foreldre eller andre som sender eller tar med barn på skadelig utenlandsopphold. Anbefalingen er ikke fulgt opp, og derfor fremmer FrP forslag om dette.

Å stille krav er ikke negativt. Å stille krav handler om å bry seg. Det handler om å ta enkeltmennesker på alvor. Fremskrittspartiet vil at det skal fremmes forslag til lovendring om at foreldre som sender barn til utlandet mot barnets vilje, skal straffeforfølges og fratras omsorgsretten. Foreldre med midlertidig oppholdstillatelse kan miste denne. Foreldre med permanent opphold kan få opptjeningstiden for statsborgerskap nullstilt. Foreldre som gjennom egen handling eller tilrettelegging er ansvarlige for at barn sendes til eller etterlates i utlandet mot egen vilje under forhold som kan bidra til vold og tortur, sosial kontroll eller radikalisering, skal også fratras ytelser fra den dagen barna forlot Norge. I tillegg vil FrP at skoler skal melde fra til barnevernet når barn er i lengre utenlandsopphold eller ikke møter på skolen etter ferier.

Det handler om å sikre frihet – også for barn. Det handler om barnets beste.

Jeg tar opp forslagene fra Fremskrittspartiet.

Presidenten [11:51:28]: Representanten Anette Carnarius Elseth har då teke opp dei forslaga ho refererte til.

Henrik Gottfries Kierulf (H) [11:51:44]: Som foregående talere har vært inne på, er det bred enighet om å støtte proposisjonen og de endringene i lovene som regjeringen foreslår.

Det er viktig å forhindre at barn utsettes for alvorlige eller skadelige handlinger i utlandet. Et utreiseforbud vil gi nødvendig beskyttelse, styrke barns rettssikkerhet og bidra til å sikre at myndighetene har egnede virkemidler til å forebygge og forhindre skadelige utenlandsopphold.

Samtidig mener Høyre at regjeringens forslag har noen klare mangler. I sitt forslag har regjeringen tatt ut lovutvalgets anbefaling om å inkludere retten til utdanning som et kriterium. Høyre mener at det er helt sentralt å få inn retten til utdanning i det nye lovforslaget, nettopp fordi det regjeringen foreslår ved å ikke ta det inn, kan bidra til en svekkelse av barns rett til skolegang.

Alle i denne salen vet at konsekvensene av det å ikke ha en god skolegang kan bidra til en stor utenforskap-felle, som vi må forhindre. Skolen er vår viktigste arena for å utjevne forskjeller. Barn som plutselig ikke møter opp på skolen, må selvfølgelig følges opp umiddelbart, og i Norge gjør vi nettopp det. Vi følger opp barn som ikke møter på skolen, fra dag én. Alle barn fortjener at vi anstrenger oss for å gi en best mulig skolegang. Foreldre

som tar med barna utenlands, må dokumentere at barna får skolegang. Gjør man ikke det, må det reageres.

Derfor er jeg glad for at et flertall i komiteen fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at barns rett til utdanning blir et av kriteriene som må dokumenteres, i barnevernslovens bestemmelse om utreiseforbud.»

Bent-Joacim Bentzen (Sp) [11:54:10]: Gjennom media er vi gjort kjent med rystende historier der barn er sendt ut av landet, etterlatt og utsatt for grusomme overgrep. Mishandling, tvangsekteskap og andre overgrep mot norske barn er alvorlige lovbrudd som vi må bruke både lov og et bedre samarbeid mellom ulike tjenester for å forhindre. Senterpartiet støtter regjeringens lovforslag og mener det er et steg i riktig retning for å forhindre og motvirke negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Det vil også beskytte barn som er i fare for å bli utsatt for overgrep.

At det de siste årene er avdekket tilfeller der barn og unge mot sin vilje er blitt sendt til utlandet og derav utsatt for skadelige opphold, er fullstendig uakseptabelt. Jeg er derfor glad for at man nå strammer inn lovverket for å forhindre dette. Det viktigste vi gjør i denne saken, er å skjerme og beskytte unge.

I NOU 2024: 13, Lov og frihet, ble det foreslått en rekke tiltak, også utover det som foreslås i saken vi behandler i dag. Dette er forslag som berører flere lovverk og departementsområder.

Etter Senterpartiets syn krever dette en ordinær lovprosess før Stortinget kan ta stilling til ytterligere endringer. På bakgrunn av dette kommer ikke Senterpartiet til å stemme for anmodningsforslag som fremmes i denne saken, men vil avvente realitetsbehandling til departementet kommer tilbake til Stortinget med lovforslag og en nærmere vurdering av utvalgets øvrige forslag. Dette er en så alvorlig problemstilling at vi må være sikre på at tiltak som iverksettes, har effekt og virker.

Vi tar nå, uansett, et steg i riktig retning for å beskytte sårbare barn, og jeg ser som sagt fram til behandling av øvrige tiltak, som er foreslått i NOU-en.

Julie E. Stuestøl (MDG) [11:56:30]: Dagen i dag handler om mange grunnleggende rettigheter. Barn har etter barnekonvensjonen rett til beskyttelse mot alle former for vold, skade, misbruk, mishandling og utnytting, og MDG støtter at vi tar de nødvendige skrittene for å beskytte barn og unge mot potensielt skadelige utenlandsopphold, og vi støtter anbefalingen fra departementet og regjeringen.

Samtidig er det avgjørende med en varsomhet i denne saken knyttet til forholdsmessigheten og nødvendigheten i å benytte utreiseforbud. De foreslåtte endring-

ene i barnevernsloven, straffeloven, passloven og ID-kortloven må ses i sammenheng med barns grunnleggende rettigheter. Et utreiseforbud innebærer et inngrep i retten til bevegelsesfrihet etter Grunnloven og den europeiske menneskerettskonvensjonen. Det er avgjørende å sikre balanse mellom beskyttelse av barn og respekten for deres rettigheter og familiebånd. Det å hindre familier i å reise tilbake til hjemlandet kan ramme noen familier særlig hardt. Fordi utreiseforbud innebærer et inngrep i barns og foreldres rettigheter, må det underlegges strenge vilkår. Minste inngreps prinsipp må respekteres, og det må være en streng rettssikkerhet rundt beslutningene om utreiseforbud.

Det er åpenbart at barn har grunnlovfestet rett til å gå på skole, og denne saken trekker ikke dette i tvil, men det finnes mange tiltak i verktøykassen som skal og må benyttes før et utreiseforbud er aktuelt, og når det er aktuelt, må beslutningene alltid gjøres på grunnlag av en grundig vurdering fra sak til sak, der barnets beste veier tungt.

MDG har merket seg at flere høringsinstanser, bl.a. Likestillings- og diskrimineringsombudet og Barneombudet, støtter at bestemmelsen om utreiseforbud ikke uttrykkelig bør omfatte tilfeller der det er fare for at barnet fratras muligheten til grunnleggende utdanning. MDG er derfor en del av mindretallet i komiteen som ikke ønsker endringen nevnt av Høyre. MDG forventer at regjeringen følger opp kommunenes behov for kapasitet og kompetanse til å sikre at forebygging og støtte gis før utreiseforbud blir nødvendig, når det er mulig.

Til sist: Denne saken handler om barna, og MDG forventer at regjeringen sikrer en oppfølging av dagens vedtak som gjør at nettopp barnas rett og mulighet til å bli hørt ivaretas i disse sakene. Det handler om alderstilpasset informasjon, om rettighetene, om reell mulighet for medvirkning og i stort om barnets behov for trygghet.

Hans Edvard Askjer (KrF) [11:59:43]: Vi diskuterer i dag endringer i barnevernsloven, passloven og ID-kortloven – endringer som handler om å beskytte barn mot å bli sendt ut av landet til forhold som kan ødelegge liv.

Bakgrunnen er klar: Vi har sett en kraftig økning i antall saker der barn frykter å bli sendt til utlandet mot sin vilje. I fjor ba over hundre barn og unge om hjelp fordi de var redde for nettopp dette. Det er en økning på 77 pst. fra året før. Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold håndterte over 1 400 saker. Da er det ikke lenger snakk om enkelttilfeller – det er et mønster.

Hva er det vi ønsker å forhindre? Vi ønsker å stoppe tvangsekteskap. Vi ønsker å stoppe kjønnslemlestelse.

Vi ønsker å stoppe at barn blir sendt til såkalte koranskoler i Somalia og Kenya, der vi har dokumenterte tilfeller av barn som blir utsatt for grov vold og tortur, og mister all kontakt med norsk skole og norsk samfunn.

Dette er virkeligheten som vi må tørre å snakke om. Når barnet først er ute av landet, er norske myndigheter maktesløse. Da er det for sent. Derfor innfører vi et utreiseforbud som et forebyggende virkemiddel. Barnevernet og politiet får mulighet til å fatte vedtak om utreiseforbud, nekte utstedelse av pass og ID-kort, og straffefølge brudd på forbudet.

Dette er kraftige virkemidler, og det må til, for vi snakker om barns rett til frihet, trygghet og beskyttelse mot vold. Dette er inngripende – ja, det er det. Her er alternativet å la barn bli sendt til mishandling, tvangsekteskap og omsorgssvikt.

Vi setter en tydelig grense: Ingen barn skal tas ut av landet og utsettes for tvang, vold eller mishandling. Dette er ikke bare en juridisk endring, dette er et verdistandpunkt. Den nye loven og KrF sier her helt klart og tydelig: Barns rettigheter går foran foreldres negative og skadelige kontroll, og vi som lovgivere har et ansvar for å beskytte dem – før det er for sent.

Dette er en lovendring som redder liv. Jeg håper Stortinget i dag står samlet om det.

Statsråd Kjersti Stenseng [12:02:41]: I dag behandler vi en proposisjon som berører noe av det mest grunnleggende vi har ansvar for: barns rett til trygghet, frihet og beskyttelse mot vold og overgrep.

Lovforslaget gir oss nye og nødvendige verktøy for å hindre at barn blir utsatt for tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, æresmotivert vold eller andre skadelige handlinger i utlandet. Vi vet at barn i Norge har blitt og blir utsatt for slike skadelige utenlandsopphold, og når et barn er tatt med ut av landet, er det begrenset hva vi får gjort. Konsekvensene kan være dramatiske: tap av skolegang, tap av frihet, og i verste fall livslang undertrykkelse. Det er vår plikt å handle. Derfor foreslår vi nå nye lovbestemmelser i flere lover, som totalt sett skal bidra til bedre beskyttelse av barn som risikerer skadelige utenlandsopphold.

Det foreslås en ny lovbestemmelse i barnevernsloven om vedtak om utreiseforbud for barn som risikerer å bli utsatt for skadelige utenlandsopphold, med mulighet for akuttvedtak for å beskytte barnet umiddelbart. Barnevernstjenesten får varslingsplikt til politiet og utlendingsmyndighetene, brudd på utreiseforbud gjøres straffbart, og det skal ikke utstedes pass eller ID-kort med reiserett til barn som omfattes av forbudet.

Dette er konkrete tiltak som gir barnevernstjenesten og politiet mulighet til å gripe inn før skaden skjer. Vi styrker beskyttelsen av barn og sender et tydelig

signal om at Norge ikke tolererer at barn fratras sine rettigheter.

Tiltakene kommer i tillegg til det forebyggende arbeidet i Norge, gjennom bl.a. oppfølgingen av tiltak i den nye handlingsplanen «Sjef i eget liv» og det viktige arbeidet til de særskilte tjenestene på feltet, som Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, og mangfoldsrådgivere i skolene.

Barn har rett til beskyttelse mot vold og overgrep. Dette er nedfelt i både norsk lov og internasjonale konvensjoner. Når vi ser at negativ sosial kontroll og æresmotivert vold fortsatt rammer barn i vårt samfunn, må vi svare med handling.

Arbeiderparti-regjeringen prioriterer arbeidet med å bekjempe negativ sosial kontroll og æresmotivert vold høyt. Med lovforslaget følger vi opp anbefalinger fra NOU 2024: 13, Lov og frihet, og proposisjonen er en del av regjeringens bredere arbeid mot tvangsekteskap og skadelig kontroll. Regjeringen vil også vurdere utvalgets øvrige forslag, med mål om å få på plass nødvendige lovendringer.

Arbeidet mot negativ sosial kontroll og æresmotivert vold er en av vår tids store frihetskamper. Vi må stå samlet om dette – på tvers av partier – for å bidra til at alle som bor i Norge, kan leve et fritt liv.

Presidenten [12:05:41]: Det blir replikkordskifte.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [12:05:54]: Fremskrittspartiet mener forslaget om å hindre skadelig utenlandsopphold er et skritt i riktig retning, selv om det ikke går langt nok når det gjelder konsekvenser for utøver. På ett område går det altfor langt. Det er at unntak skal tillates dersom faren ikke er nærliggende og sannsynlig, og et utenlandsopphold vurderes som helt nødvendig, forholdsmessig og tidsavgrenset.

På hvilken måte kan norske myndigheter sikre barnets beste i et annet land vi kanskje ikke engang har internasjonal avtale med?

Statsråd Kjersti Stenseng [12:06:34]: Et utreiseforbud vil være et svært inngripende tiltak som berører både barns og familiers menneskerettigheter. Derfor er jeg også opptatt av at loven utformes i tråd med menneskerettighetskonvensjonens krav til både nødvendighet og forholdsmessighet.

Et vedtak om utreiseforbud skal gjelde i en avgrenset periode, og det gjelder alle land og alle typer reiser, men det kan også være reiser som f.eks. en skoletur eller et idrettsarrangement i utlandet, som også er barnets beste å få lov til å delta på. Derfor mener vi at hvis man ikke har et snevert unntak, kan det også bety at barn kan isoleres og gå glipp av viktige opplevelser i det som for mange allerede vil være en krevende livssituasjon. Den

foreslåtte unntaksbestemmelsen er utformet som et snevert unntak fra det som også i utgangspunktet er et strengt utreiseforbud.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [12:07:36]: På hvilken måte har norske myndigheter virkemidler til å kunne få tilbake barnet i sin beskyttelse og sikre trygghet, slik at skadelige utenlandsopphold ikke kan skje videre?

Statsråd Kjersti Stenseng [12:08:00]: Jeg mener at det forslaget til lovendring som ligger her i dag, går et langt skritt i å forebygge at unger blir tatt med på skadelig utenlandsopphold, og at det også er en grundig vurdering som skal ligge til grunn for barns beste. Forslaget og vurderingen her er også at det går an å praktisere en snever unntaksbestemmelse på en måte som gjør at barn ikke blir isolert og ikke får delta i det som er bra sosial aktivitet for et barn.

Vi vurderer det dithen at det er nødvendig med den unntaksbestemmelsen, men vi har veldig mange færre virkemidler dersom et barn allerede er tatt med til utlandet, så å forebygge det og sikre seg at man i så stor grad som mulig klarer å stoppe reiser som kan bidra til skadelig utenlandsopphold, er hele formålet med denne loven.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [12:09:00]: Hele iverksettelsen av utenlandsforbud er det jo meningen at skal være tidsavgrenset. Den grundige vurderingen som blir gjort og tatt der, setter jeg min lit til, men hvilken skjønnsmessig vurdering er det som blir gjort, og av hvem, dersom det skal være unntak?

Statsråd Kjersti Stenseng [12:09:28]: Et unntak må vurderes. Nå kommer det en hjemmel der barnevernstjenesten og barnevernet får muligheten til en varslingsplikt der man kan inndra pass eller ikke utstede pass for å unngå en reise. I den lovendringen her skal det ligge en veldig grundig vurdering til grunn av hva som er grunnen til at man skal varsle og altså utstede et forbud, hva det er mulig at barnet kan utsettes for i et skadelig utenlandsopphold, men også hva som er vurderinger som gjør at man kan bruke den unntaksbestemmelsen.

Dette er vanskelige saker, og det er vanskelige vurderinger. Det er derfor vi er så opptatt av at de vurderingene skal gjøres veldig grundig, til barns beste, også hvis man skal bruke unntaksbestemmelsen, men at den er et viktig virkemiddel for å ivareta barns beste og barns rett til medvirkning.

Presidenten [12:10:34]: Replikkordskiftet er avsluttet.

Dei talarane som heretter får ordet, har òg ei taletid på inntil 3 minutt.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [12:11:00]: Premissene for vedtak om utreiseforbud er at det er nærliggende fare for liv, helse eller alvorlig omsorgssvikt. Utvalget bak NOU-en foreslo at mulighet for grunnleggende utdanning også skal være et tydelig premiss, men dette er ikke fulgt opp. Retten til utdanning er en grunnlovsrett og en menneskerett. Å ta ut presiseringen om retten til utdanning som et sentralt premiss vil være en svekkelse av barns rett. For å unngå misforståelser bør dette presiseres og ikke bare inngå i definisjonen «annen alvorlig omsorgssvikt». Fremskrittspartiet er helt enig med Høyre og Kristelig Folkeparti i at barns rett til utdanning skal være et av kriteriene som må dokumenteres.

Vedtaket om utreiseforbud er en stor inngripen i barns frihet. Derfor skal det også være kriterier som gjør det helt nødvendig å fatte vedtaket, både subjektive og objektive. Det skal være nærliggende fare for at barn sendes til eller etterlates i utlandet mot sin egen vilje under forhold som kan bidra til at barn og unge utsettes for vold og tortur, negativ sosial kontroll eller radikalisering. Vedtaket skal være nødvendig, forholdsmessig og tidsavgrenset. Med slike rettssikkerhetsgarantier blir det underlig å tillate unntak. Selv med gode hensikter og intensjoner for unntak vurderer Fremskrittspartiet det som motstridende til kriteriene for hvorfor vedtaket om utreiseforbud i det hele tatt fattes.

Under utenlandsopphold vil ikke norske myndigheter ha mulighet til å gi tilstrekkelig sikkerhet til den mindreårige, og det vil være svært uheldig. I dag er det ikke mulighet til å innføre begrensninger i gyldighetsområde i pass, ifølge høringsinstansene Politidirektoratet og Oslo politidistrikt, og med unntak vil passmyndigheten måtte foreta skjønnsmessige vurderinger. Innføring og bruk av unntak vil være utfordrende, i tillegg til at det undergraver formålet med utreiseforbud.

Så lenge kriteriene for vedtak foreligger og faren er nærliggende og sannsynlig, mener Fremskrittspartiet at det ikke bør være mulighet til å gi unntak for enkeltreisende når det er sannsynlighetsovervekt for at barn står i fare for å bli utsatt for skadelig utenlandsopphold. Vi kan ikke ta sjansen på å ta feil om at dette vil gå bra. Fremskrittspartiet kommer derfor til å stemme mot unntak. Det handler om barnets beste.

Even H. Eriksen (A) [12:13:59]: Jeg vil takke representantene for en god debatt. Så har jeg et par kommentarer til slutt.

Til det siste innlegget, fra representanten Elseth fra Fremskrittspartiet, viser jeg til statsrådets svar på de bekymringene som representanten har.

Til Høyre og representanten Kierulfs innlegg har jeg bare en liten kommentar. Jeg deler ikke representantens framstilling fra talerstolen her når han prater om en svekkelse av barns rettigheter fordi utdanning ikke er et eget, selvstendig kriterium i lovteksten. Hele proposisjonen i seg selv er jo en betraktelig styrking av barns rettigheter. Det gjelder alle rettigheter, også utdanningsrettigheter, som vil være et viktig moment i den helhetlige vurderingen barnevernsmyndighetene skal gjøre.

Til det første innlegget til representanten Elseth fra Fremskrittspartiet: Arbeiderpartiet deler representantens utålmodighet. Representanten har rett i at flere av anbefalingene fra NOU-en ikke er fulgt opp, men de skal følges opp, som statsråden er tydelig på.

Jeg vil gi skryt til statsråden for raskt og godt arbeid med å fremme denne proposisjonen, et år etter at NOU-en Lov og frihet ble lagt fram, og jeg ser fram til den videre oppfølgingen av flere anbefalinger.

Presidenten [12:15:23]: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 2.

Sak nr. 3 [12:15:27]

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anna Molberg, Amalie Gunnufsen, Margret Hagerup og Aleksander Stokkebø om å la ansatte med VTA-plass jobbe ut over pensjonsalder (Innst. 48 S (2025–2026), jf. Dokument 8:17 S (2025–2026))

Presidenten [12:15:50]: Etter ønske frå arbeids- og sosialkomiteen vil presidenten ordna debatten slik: 3 minutt til kvar partigruppe og 3 minutt til medlemmer av regjeringa.

Vidare vil det – innanfor den fordelte taletida – verta gjeve høve til inntil seks replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av regjeringa, og dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, får òg ei taletid på inntil 3 minutt.

Morten Sandanger (A) [12:16:23] (ordfører for saken): På vegne av arbeids- og sosialkomiteen skal jeg legge fram Innst. 48 S om representantforslag fra representantene Anna Molberg, Amalie Gunnufsen, Margret Hagerup og Aleksander Stokkebø om å la ansatte med VTA-plass jobbe utover pensjonsalder.

Komiteen åpnet for skriftlig høring i saken, og det ble mottatt i alt elleve skriftlige innspill. Det er lagt fram fire forslag i saken, et fra Arbeiderpartiet og Rødt, et fra SV og Frp, et fra Frp og det originale forslaget fra Høyre. Partiene med de andre forslagene skal få redegjøre for dem i debatten nå.

Ingen av forslagene har flertall i komiteen, og komiteens tilråding støttes av de øvrige partiene, utenom Høyre.

Jeg vil takke komiteen for godt samarbeid i denne saken.

Jeg skal nå legge fram Arbeiderpartiets synspunkt i saken. Arbeiderpartiet mener at arbeid er verdifullt både for den enkelte og for samfunnet. Det å ha en jobb å gå til med en sikker inntekt og et sosialt nettverk gir en viktig tilhørighet. Vi trenger alle for å løse samfunnsoppgavene vi står overfor. Det gjelder også dem med nedsatt funksjonsevne.

Jeg og Arbeiderpartiet deler intensjonen om at folk skal kunne stå lenger i arbeid, også deltakere på VTA. Når vi stemmer mot forslaget fra Høyre, handler det om to ting. For det første er det faktisk mulig for VTA-deltakere å stå lenger i arbeid dersom vedkommende og arbeidsgiver ønsker det. Men det vil ikke ytes et pliktig tilskudd fra staten. For det andre: Så lenge det ikke er tilgjengelige VTA-plasser til alle som ønsker det, vil det være sånn at det dersom en person får fortsette på VTA-plass, vil være en annen som ikke får mulighet til å delta i varig tilrettelagt arbeid.

Arbeiderpartiet ønsker derfor å vurdere saken nærmere før vi gjør eventuelle endringer, for å forhindre at vi vedtar noe som har utilsiktede konsekvenser, og fremmer i denne saken følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede behovet for og konsekvensen av å la deltakere på varig tilrettelagt arbeid (VTA) jobbe ut over 67 år og komme tilbake på egnet måte.»

Jeg vil avslutningsvis uttrykke min glede over at regjeringen har foreslått å trappe opp satsingen på VTA med 500 flere plasser i 2026, og at flertallet på Stortinget nylig har blitt enige om å øke dette med ytterligere 200 plasser.

Alf Erik Andersen (FrP) [12:18:52]: VTA-plasser er ikke bare en ordning – det er et uttrykk for våre verdier som nasjon. Det handler om menneskeverd, om retten til å bidra og om et fellesskap. Vi vet at arbeid betyr mer enn bare lønn. Arbeid gir struktur i hverdagen, det gir sosial tilhørighet, og det gir en følelse av mestring.

For mange mennesker med nedsatt funksjonsevne er VTA-plass den eneste muligheten de har til å oppleve nettopp dette. Uten disse plassene risikerer vi at mennesker blir stående utenfor – isolert, uten fellesskap og uten mulighet til å bruke sine ressurser.

Hvorfor er VTA-plasser viktig? Et samfunn måles ikke bare i økonomisk vekst, men i hvordan vi tar vare på dem som trenger det mest. VTA-plasser gir mennesker med varig og betydelig funksjonsnedsettelse en reell mulighet til å delta i arbeidslivet. Det gir trygghet for den

enkelte, gir avlastning for familier og forebygger ensomhet og psykiske helseutfordringer. Dette er ikke bare sosialpolitikk. Det er god samfunnsøkonomi.

Vi må også huske at VTA ikke er en kostnad, men en investering. Når vi gir mennesker mulighet til å bidra, skaper vi verdier som ikke kan måles i kroner og øre, men i verdighet, livskvalitet og fellesskap. Det er verdier som styrker hele samfunnet.

Vi står imidlertid overfor noen utfordringer. Behovet for VTA-plasser øker samtidig som mange kommuner og tiltaksarrangører melder om pressede rammer. Vi kan ikke akseptere at mennesker blir stående i kø for å få en plass. Vi kan ikke akseptere at kvaliteten svekkes fordi ressursene ikke strekker til. Derfor er vi nødt til å ta grep både politisk og økonomisk.

Derfor er Fremskrittspartiet enig i intensjonen i forslaget fra Høyre, men mener det skal være kommunene som må gjøre den endelige vurderingen av om en person som fyller 67 år, skal kunne oppta en VTA-plass. Dette er for å sikre at kommuner med ventelister skal kunne gjøre sine selvstendige vurderinger av hva som er best utnyttelse av kommunens VTA-plasser.

Vi ser at det fra kommune til kommune er et ulikt tilbud med hensyn til hvilke tiltak de som nå går av ved 67 år, får, og hvilket tilbud de som står i kø for VTA plass, har. Fremskrittspartiet mener staten fortsatt skal dekke kostnaden på 75 pst. for de personer kommunene velger kan stå i arbeid, hvis det en gang blir en enighet om det.

Som ordfører var det for meg ingen tvil om at det å være ute og besøke VTA-plasser var en stor glede. Det var motivasjon og verdiskaping, gode klemmer og et sosialt fellesskap. Det var alltid en glede å signere på nye VTA-plasser.

Med dette fremmer jeg forslag nr. 3, fra Fremskrittspartiet. Fremskrittspartiet går ut av forslag nr. 2, som står på side 3 i innstillingen. Jeg vil i tillegg varsle at Fremskrittspartiet subsidiært støtter forslag nr. 1, fra Arbeiderpartiet og Rødt.

Presidenten [12:21:59]: Representanten Alf Erik Andersen har teke opp det forslaget han refererte til.

Anna Molberg (H) [12:22:16]: Bakgrunnen for dette forslaget var en sak i VG der det ble skrevet om Tore fra A-laget på NRK som vil miste VTA-plassen sin idet han fyller 67 år. Når det ellers er bred enighet på Stortinget om at vi skal stå lenger i jobb, mener Høyre det er rimelig at det må gjelde alle deler av arbeidslivet, også for mennesker som har en varig tilrettelagt arbeidsplass.

Flere seniorer med VTA-plass ønsker å jobbe utover pensjonsalder. Det betyr mye å ha struktur i hverdagen og et sted å høre til. Med dagens regler sender vi flere ut

i passivitet mot sin vilje og overlater til kommunene å etablere andre og dyrere tilbud for denne gruppen.

Samtlige høringsinstanser støtter Høyres forslag. Flere peker også på at det er diskriminerende å ikke la VTA-ansatte jobbe utover 67 år, all den tid det er vedtatt i Stortinget at den øvre aldersgrensen skal være 72 år. Vi snakker alle så varmt om å inkludere senioren i arbeidslivet, men når man først får konkrete forslag på bordet, ser ikke viljen ut til å være der blant de fleste partiene i denne salen.

Jeg har forståelse for argumentene om at flere seniorer på VTA-tiltak kan fortrenge plasser for yngre. Samtidig har vi i Stortinget, mot Arbeiderpartiets stemmer, vedtatt å øke antallet VTA-plasser med 1 000 stykker fra og med framleggelsen av budsjettet for 2026. Regjeringen foreslo bare 500 plasser ekstra, og budsjettenigheten klarte 200 til, så vi mangler fremdeles 300 plasser for neste år. Jeg forstår ikke Arbeiderparti-representantens jubel over egen innsats fra denne talerstolen i dag. Hadde vi fulgt opp våre egne vedtak i Stortinget, ville vi raskt kunne tilby mange flere mennesker VTA-plass, og de få som vil fortsette utover 67 år, kunne gjort dette uten å fortrenge plassen til andre.

Jeg registrerer at Arbeiderpartiet fremmer et forslag der de ber regjeringen «utrede behovet for og konsekvensen av å la deltakere på varig tilrettelagt arbeid (VTA) jobbe ut over 67 år». Jeg fatter ikke hvorfor man skal bruke utredningskapasitet på dette over de neste ett til to årene. Det er også verdt å merke seg at Arbeiderparti-forslaget om å utrede handler om hvorvidt det i det hele tatt er et behov. Da er jo spørsmålet: Hvor går grensen for Arbeiderpartiet når det er behov for noe? Holder det ikke med Tore fra A-laget, eller broren til Tove, som følger med på debatten i dag? Det er antakeligvis ikke så veldig mange dette gjelder, men det betyr masse for dem det gjelder. Siden Høyres forslag merkelig nok ikke får flertall i dag, er i alle fall Arbeiderpartiets forslag bedre enn ingenting, selv om man her legger opp til å sløse med offentlig utredningskapasitet samtidig som det er helt uklart hvilket utfall saken får.

På bakgrunn av det stemmer Høyre derfor subsidiært for Arbeiderpartiets forslag. Jeg tar opp Høyres forslag i saken.

Presidenten [12:25:20]: Representanten Anna Molberg har teke opp det forslaget ho refererte til.

Marian Hussein (SV) [12:25:41]: I dag diskuterer vi et forslag fra partiet Høyre om å øke mulighetene for at flere kan delta i arbeidslivet, fjerne regelen om at man kun har muligheten til å delta i varig tilrettelagt arbeid fram til man er 67 år, og flytte denne grensen og sammenligne den med andre grupper i arbeidslivet nå som vi har flyttet pensjonsalderen. Det er en intensjon som

vi i SV støtter, at de samme reglene som gjelder for øvrige ansatte i arbeidslivet, også skal gjelde for mennesker som er avhengige av varig tilrettelagt arbeid.

Tidligere denne uken stusset jeg over at det samme partiet – Høyre – som i Stortinget slåss for at man skal ha regler som er like for alle, også er det partiet som i Bergen foreslår at man får kommunale dagsentertilbud kun til man er 62 år. Der går byrådet inn for at mennesker over 62 år ikke skal få lov til å delta i et fellesskap, ikke skal få ha struktur i hverdagen sin og ikke skal få bruke alle sine muligheter i hverdagen.

Det er en hederlig kamp Høyre slåss her i Stortinget, men jeg skulle ønske at det var mulig å se noen prinsipielle innganger til Høyres kamper.

Vi i SV har levert inn et forslag hvor vi ønsker å gå et skritt lenger – ikke bare at folk skal få lov til å delta lenger i arbeidslivet, men at man også skal få de samme rettighetene ved sykefravær som andre grupper har. Det bør være en gledens dag når vi, samtidig som vi ikke har klart det Stortinget egentlig har vedtatt om opptrapping, har klart å komme et stykke på vei etter budsjettforhandlingene. Det er underlig at man ikke kan enes om å feire de framgangene man har, selv om ikke alle er enige om farten i hvordan opptrappingen av antall VTA-plasser går. Det hadde virkelig vært interessant å høre hvilke prinsipper Høyre egentlig går etter når man i de kommunene man styrer, foreslår nye regler for mennesker med funksjonsnedsettelse.

Vi i SV har gjort en endring i vårt forslag, og det er det løse forslaget – som ser for seg budsjettet i 2027 – som det blir riktig å ta opp til votering senere i dag.

Presidenten [12:28:47]: Da har representanten Marian Hussein tatt opp forslag nr. 5.

Det er foreløpig ingen som står bak forslag nr. 2.

Statsråd Kjersti Stenseng [12:29:09]: Representantene Molberg, Gunnufsen, Hagerup og Stokkebø har foreslått at Stortinget ber regjeringen sikre at seniorer kan fortsette i arbeidsmarkedstiltaket varig tilrettelagt arbeid også etter fylte 67 år. Jeg er positiv til å se på hvordan dette kan gjøres.

Årsaken til at de som nå jobber gjennom VTA, må gå av ved 67 år i dag, er at tiltaket er knyttet til uføretrygden. Etter folketrygdloven er det et vilkår for å motta uføretrygd at den trygdede er mellom 18 år og 67 år. Etter fylte 67 år vil den det gjelder, ha krav på alderspensjon, men ikke på uføretrygd. Det følger av dette at tilskuddet arbeids- og velferdsetaten gir til arbeidsgiver, stoppes når VTA-deltakeren fyller 67 år. Det betyr på ingen måte at arbeidsgiver har plikt til å si opp VTA-deltakeren, men i de fleste tilfeller vil avtalen mellom arbeidsgiver og deltaker sies opp når Nav stopper tilskuddet.

I pensjonsforliket er det enighet om gradvis økning av pensjonsalder i takt med forventet levealder. Forliket innebærer at aldersgrensen for når uføre går over til å motta alderspensjon, gradvis skal øke. Det betyr også en høyere aldersgrense for å delta i VTA, men dette vil ta en del tid.

Det er et prinsipp som ligger til grunn for VTA: å behandle deltakerne mest mulig på lik linje med andre arbeidstakere. Det er også mitt utgangspunkt. Jeg vil derfor vurdere å legge til rette for at personer som deltar i VTA når de fyller 67 år, skal kunne fortsette i tiltaket i kombinasjon med alderspensjon.

Utredningsinstruksen krever at forslag til forskriftsendringer sendes på høring. Jeg tar sikte på å gjøre dette i løpet av våren. Jeg mener at det vil være å vise liten respekt for høringsinstansene å konkludere i saken allerede før høringen. Jeg ber derfor om at Stortinget ikke trekker noen endelig konklusjon i dag.

Presidenten [12:31:12]: Det blir replikkordskifte.

Anna Molberg (H) [12:31:30]: Takk til statsråden for å sende noen positive signaler fra Stortingets talerstol. Vi ser, som jeg nevnte i mitt innlegg, at Arbeiderpartiet fremmer et forslag der man ber regjeringen om å utrede behovet for og konsekvensene av å la deltakere på varig tilrettelagt arbeid jobbe utover 67 år. I dette forslaget sies det implisitt at man egentlig ikke helt vet om det er behov for denne lovendringen i det hele tatt, og da er mitt spørsmål til statsråden: Hva innebærer egentlig Arbeiderpartiets forslag? Er det et behov, eller er Arbeiderpartiet tvilende til om det i det hele tatt er et behov?

Statsråd Kjersti Stenseng [12:32:17]: Vi har sett enkelthistorier om personer som går på VTA, bl.a. Tore, som sier at han ønsker å stå lenger i arbeid. Det tror jeg Tore på, og det er nok også flere som Tore, som har lyst til å fortsette etter at de har fylt 67 år. Derfor er jeg positiv til at vi skal kunne gjøre denne endringen, slik at en kan jobbe lenger. Men jeg mener likevel at det er grunn til å ha respekt for høringsinstansene og de berørte som er involvert her, og ha en høringsrunde, som vi pleier å ha ved forskriftsendringer – se på hvor mange det kan være snakk om, hva kommunene tenker om det, hva vekstbedriftene selv tenker om det, og ha en grundig prosess. Jeg tror at mange vil være positive til det, men av respekt for alle som er involvert, mener jeg at vi fint tåler å ha en høringsrunde og en høringsfrist på tre måneder før vi konkluderer i saken.

Anna Molberg (H) [12:33:14]: Vi har fått en god del hørings svar allerede, i forbindelse med behandlingen av denne saken i Stortinget. Som jeg nevnte fra Stortingets

getalerstol, har samtlige innspill støttet forslaget fra Høyre. Dette inkluderer også Likestillings- og diskrimineringsombudet. Men så forstår jeg at Arbeiderpartiet vil utrede både om det i det hele tatt er et behov, og hva konsekvensene av dette forslaget vil bli, og da er egentlig spørsmålet hvor lang tid statsråden ser for seg at denne utredningen kommer til å ta.

Statsråd Kjersti Stenseng [12:33:57]: Det er ingen grunn til at dette trenger å ta veldig lang tid. Som jeg sa, er det vanlig i slike saker at en har en høringsfrist på tre måneder. Dette er ikke nødvendigvis en stor og komplisert sak. Mitt mål er å legge til rette for at det kan gå så raskt som mulig, men at en har en høringsrunde og gjør det nødvendige arbeidet som skal til for å få til en forskriftsendring.

Kjersti Toppe (Sp) [12:34:36]: Ved behandlingen av arbeidsmarknadsmeldinga gjorde Stortinget, minus representantane frå Høgre og Raudt, følgjande vedtak:

«Stortinget ber regjeringen snarest mulig fremme forslag som legger til rette for en sømløs overgang fra videregående skole til varig tilrettelagt arbeid (VTA) for personer som fullfører videregående skole, og som har behov for varig tilrettelagt arbeid.»

Eg vil gjerne høyra med statsråden kva tid dette vert oppfylt, for det har òg konsekvensar for dagens sak – og om statsråden kan gjera greie for behovet for VTA-plassar i Noreg, og for kor mange som eigentleg ventar på ein VTA-plass i dag.

Statsråd Kjersti Stenseng [12:35:23]: Anmodningsvedtaket om sømløs overgang fra skole til VTA jobber vi for å følge opp, og det mener jeg er viktig. Vi har startet arbeidet med å vurdere de problemstillingene og se på arbeidstilbudet til den målgruppen for VTA i sammenheng med utdanningstilbudet til den samme gruppen. Jeg har ikke akkurat et tidspunkt å komme tilbake til representanten med nå, men det jobber vi med å følge opp, og vi vil behandle det så raskt som mulig.

Samtidig må det også foretas en arbeidsevnevurdering. Alle andre muligheter skal vurderes før man får en VTA-plass eller eventuelt en beslutning om uføretrygd. Derfor er det også viktig å se på utdanningstilbudet og hvilke muligheter for aktivitet og jobb den enkelte har i etterkant.

I dag er det slik at 14 000 har VTA-plass. Jeg vet at flere kommuner og bedrifter har sagt at de har ventelister. Nøyaktig hvor mange det er, har jeg dessverre ikke tall på.

Presidenten [12:36:15]: Replikkordskiftet er omme.

Dei talarane som heretter får ordet, har òg ei taletid på inntil 3 minutt.

Margret Hagerup (H) [12:36:45]: For en tid tilbake møtte jeg Tore, en av de eldste programlederne på A-laget. Han er blitt en folkekjær person i løpet av serien, men eventyret kan snart være slutt. Nå kjemper han for sin hjertesak, som er å få lov til å jobbe etter at han har fylt 67 år.

Det er snart jul, og mange gleder seg til å komme hjem på juleferie. Andre kan knapt vente til det gode felleskapet på jobben venter dem igjen. Arbeidsdagen gir struktur, mening og en følelse av helg. Det er mange som ikke opplever dette skillet mellom jobb og fritid. For dem kan dagene flyte sammen uten at de får kjenne på verken mestring eller fellesskap.

Alle trenger felleskapet, og felleskapet trenger den enkelte. Inkludering er ikke bare en god intensjon – det er et nødvendig samfunnsprosjekt. Skal vi møte behovet for arbeidskraft, må vi endre måten vi rekrutterer på, for det er plass til flere.

Jeg har sett mange mennesker blomstre når de får en sjanse. Når noen åpner døren, skjer det ofte små mirakler: Mennesker som lenge har blitt holdt utenfor, får vist at de kan. De får oppleve mestring, og de møter noen som tror på dem. Vi må slutte å sløse med disse ressursene.

Regjeringen Solberg sørget for en opptrapping av varig tilrettelagte arbeidsplasser etter flere år med stillstand. Så kom organisasjonen HELT MED og revolusjonerte feltet. Gjennom tett oppfølging av både arbeidstaker og arbeidsgiver så en at flere lyktes over tid. Siden den gang har flere arbeidsgivere meldt seg, og hundrevis har fått jobb i ordinært arbeidsliv.

Behovet for fleksibilitet, tilpasset oppfølging og mulighet til å jobbe både i skjermet og i ordinært arbeidsliv er større enn noen gang. Det er ingen tvil om at vi trenger alle gode krefter. For å lykkes må vi erkjenne at våre holdninger står i veien. Forskning fra Universitetet i Bergen viser at vi ser på folk med funksjonsnedsettelse som varme, men lite kompetente. Det gjør at vi gir medfølelse, ikke muligheter.

Heldigvis finnes det nå flere og flere ledere som ser forbi diagnoser og oppdager ressursene. Tore og resten av gjengen i A-laget har tatt Norge med storm, og Team Pølsa har vist oss at det meste er mulig, bare du får sjansen og noen tror på deg. Det skulle bare mangle at de som jobber i tilrettelagt arbeid, skal få jobbe til de er 72 år dersom de ønsker det og fremdeles har helse til å stå i arbeid. Når vi inkluderer flere, gjør vi drømmer mulig.

I dag registrerer jeg at verken regjeringen eller stortingsflertallet oppfyller Tores drøm. Det er synd. Norge har mange problemer, men et av dem kan ikke være at folk vil jobbe.

Bjørnar Laabak (FrP) [12:39:50]: Representantforslaget tar utgangspunkt i en enkeltperson som er navn-

gitt. Han er 66 år og ønsker å stå lenger i jobb, akkurat som veldig mange andre som ikke får det spørsmålet om hvorvidt det er mulig. En bedrift jeg kjenner godt, har de siste syv-åtte årene hatt bare én som har spurt om å få jobbe etter at han har fylt 67 år. Som det står i svarbrevet fra statsråden, gjelder det ca. 100 rundt i hele landet, så jeg vil tro at utfordringen er svært liten.

Det er ellers stort behov for VTA-plasser. Det er sagt at det mangler ca. 1 000 per år, og vi når ikke opp i år heller. Kommunene vurderer økonomien i det hele. Selv om Nav betaler mesteparten, er det også en kostnad som kommunene vurderer.

Jeg tenker at den saken om inkorporering av CRPD som har vært drøftet tidligere i dag, sannsynligvis blir vedtatt. Det forplikter Norge til å unngå aldersdiskriminering og til å tilrettelegge slik at personer med funksjonsnedsettelse kan jobbe etter fylte 67 år. Så den saken som kommer tilbake etter hvert, vil kanskje berøre at dette er en rett og ikke noe vi kan velge, men det er den enkelte som må få det valget.

Det er nå engang sånn at veldig mange opplever at det gjennom hele livet skal dreie seg om å få et vedtak. Til og med når man blir 67 år og de fleste andre kan velge å stå i jobb videre, må man ha et vedtak. Så på ett tidspunkt, hvis vi skal likebehandle, likestille og ta alle på samme alvor, kan ikke livet bare dreie seg om at noen andre skal gjøre vedtak om hva noen ønsker med sitt liv.

De fleste kommuner har fine VTA-bedrifter, og de fyller opp de plassene de har, men jeg vil gjerne si at bare en av fire personer med f.eks. utviklingshemning er i VTA eller VTA-O, varig tilrettelagt arbeid i ordinær virksomhet, og/eller dagtilbud. Det handler om helse og livskvalitet enten man er under eller over 67 år.

Jeg tenker at den tilbakemeldingen fra regjeringen vil være fin å lese når den kommer, og så tror jeg man må se litt på det man sannsynligvis er i ferd med å vedta: at man skal ha lik rett gjennom CRPD.

Amalie Gunnufsen (H) [12:42:56]: Hvis det er noe man vet med sikkerhet, er det at når man drar på besøk til en arbeidsplass med VTA-plasser, drar man sjelden derfra i dårlig humør. Det gjør sterkt inntrykk å møte folk som veldig, veldig stolt viser fram produksjonen sin. Det er paller, poteter, lunsj, vannflasker, lager og logistikk, bilvask, belter, bilder og bager. Det er så mye kreativitet og skaperkraft hos bedrifter som klarer å skape verdier samtidig som det skapes arbeidslyst og yrkesstolthet.

Arbeidslyst og yrkesstolthet stopper heller ikke selv om man fyller 67 år. For noen er det helt riktig å gå av, men andre som har mer å gi, bør ha de samme rettighetene som alle andre arbeidstakere. For meg blir det ganske rart å høre på argumentasjonen om at dette kan for-

trengje plasser for andre som trenger det. Da er ikke problemet at folk vil ha en VTA-plass for lenge, da er problemet at det ikke er nok VTA-plasser.

Jeg tenker at VTA-plasser er et ordentlig kinderegg for kommunene. Det er gode dagtilbud, det er skatteinntekter, og det er et spleiselag med staten. For ikke så veldig lenge siden var jeg på Snartemo Quality Products i Hægebostad kommune, og da var det en ansatt som hadde møtt opp den dagen for å be meg love ham at jeg skulle videreformidle til Stortinget hvor viktig det var at politikerne prioriterte VTA-plasser til alle som ønsker det. Det har vi muligheten til å gjøre nå.

Det er jo sånn, som er blitt sagt mange ganger i dag, at Stortinget har vedtatt at vi skal ha tusen nye VTA-plasser. Så har regjeringen foreslått å finansiere 500, og så kom det 200 til i enigheten. Da tenker jeg at et veldig, veldig godt bidrag til denne diskusjonen vil være at regjeringen følger opp Stortingets vedtak og husker de siste 300 plassene når de legger fram sitt neste budsjett.

Elise Waagen (A) [12:45:10]: Jeg tror vi er mange som har blitt rørt av historien til Tore, og det er sterkt å høre ham fortelle om ønsket om å stå i jobb. Jeg synes Tore målbærer nettopp betydningen av VTA-plasser godt, for VTA er viktig for å la alle bidra med det man har av arbeidsevne, og få oppleve mestring, tilhørighet og fellesskap.

For Arbeiderpartiet er det nettopp sånn at alle som kan jobbe, skal få muligheten til det. Enkelte personer kan ikke nødvendigvis delta i ordinært arbeidsliv med de premissene man kom til livet med, og derfor trenger vi varig tilrettelagt arbeid i skjermede bedrifter. Nettopp derfor kan man gjerne si at man ønsker seg mer, og Arbeiderpartiet er alltid framoverlent og ønsker seg enda flere VTA-plasser, men nå ligger det strengt tatt inne en økning på 700 plasser for 2026. Det er en økning som er bra.

Som det er blitt nevnt fra denne talerstolen, vil enigheten i pensjonsforliket føre til at aldersgrensen for hvor lenge man mottar uføretrygd, gradvis vil øke. Det betyr også at personer som har uføretrygd og har et VTA-tilbud, vil kunne stå lenger i jobb i takt med at levealderen øker. Samtidig, og i likhet med flere andre på denne talerstolen, er Arbeiderpartiet også opptatt av at man skal få muligheten til å stå i jobb. Nettopp derfor har vi fremmet dette forslaget.

Man kan gjerne diskutere og harselere med om det er uklokt å vite både omfanget og konsekvensene av det man vedtar, men Arbeiderpartiet mener det er en dyd for denne salen at man også kjenner til konsekvensene når man først vedtar dette. For vår del handler ikke dette om å avvise det å ha muligheten til å kunne stå i VTA også utover fylte 67 år, men vi ønsker å gi denne bestillingen til regjeringen nettopp for å kunne kjenne kon-

sekvensene av det, for å vite at det følges opp riktig i forskrifter, og for at det kan budsjetteres riktig.

Når jeg hører de flammende innleggene fra flere i opposisjonen i denne saken, skulle jeg nesten tro at vi skulle være et enda bredere flertall som står bak CRPD senere i dag. Det er det dessverre ikke, ut fra hva jeg hørte i debatten i dag morges, men jeg er glad for at vi nå ser ut til å få et flertall for Arbeiderpartiets forslag i denne saken, og for CRPD senere.

Kjersti Toppe (Sp) [12:48:12]: VTA-plassar er viktig for å gi like moglegheiter for arbeid til alle, og gjennom VTA opplever veldig mange personar meistring og tilhørsle og tilgang til arbeidslivet.

I 2019 fremma Senterpartiet eit Dokument 8-forslag om ein nasjonal opptrappingsplan for VTA-plassar, der vi føreslo at vi skulle få ei nasjonal oversikt over behovet for VTA-plassar, og leggja ho til grunn for ein opptrappingsplan som den gongen ikkje var vedtatt. Vi fremma forslag om ein saumlaus overgang frå vidaregåande skule for unge som hadde behov for det, og vi meinte at tildelinga av plassar måtte skje etter det reelle behovet i dei ulike fylka. I 2019 stemte Høgre imot forslaget om ein saumlaus overgang frå vidaregåande skule, og eg merkar meg at forslagsstillarane som i dag står bak forslaget – i arbeidsmarknadsmeldinga òg – stemde imot forslaget om å ha nok VTA-plassar, slik at vi kan gi ungdom ein saumlaus overgang til ein VTA-plass når dei har behov for det.

Eg synest det er litt spesielt at ein er meir opptatt av at dei som har ein VTA-plass, skal ha han til dei er over 67 år, enn av at vi skal hindra at ungdom som er ferdige med vidaregåande og ikkje har noko anna tilbod, sit og ventar i årevis. Eg har sjølv møtt ein som sat i to år på rommet og venta på ein VTA-plass, så det tenkjer iallfall eg er viktigare. Vi skal ikkje setja grupper opp mot kvarandre, men det er ein realitet at det i dag er for få VTA-plassar til dei som treng det, og da tenkjer vi i Senterpartiet at det er aller viktigast å sikra det som vi faktisk alleie har vedtatt, at vi sikrar ein saumlaus overgang for dei unge – som eg òg spurde statsråden om i replikken. Det er iallfall ein realitet at vi må sikra det aller først.

Så skal Senterpartiet vera med på forslaget frå Arbeidarpartiet om å greia ut dette og at ein kjem tilbake til saka på eigna måte.

Til slutt: Det har vorte sagt fleire gonger at alle høringsinstansane var for forslaget. Men eg les at Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon tilrår at dette bør greiast ut vidare fordi det er mangel på VTA-plassar i dag, og at det må sjåast i samheng med opptrappingsplanen for 1 000 nye VTA-plassar i året.

Presidenten [12:51:09]: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [12:51:16]

Interpellasjon fra representanten Anna Molberg til arbeids- og inkluderingsministeren:

«Riksrevisjonen avdekket nylig flere kritikkverdige forhold i Nav. Blant annet omhandlet dette manglende fakturakontroll med utbetalinger på 2,3 mrd. kr til ortopediske hjelpemidler, at betaling for hjelpemidler har skjedd før vedtak er fattet, og at det ikke er krevd tilbake stønader som er utbetalt på uriktig grunnlag. Tidligere i år ble det kjent at Riksrevisjonen må ta forbehold om deler av Navs regnskap på grunn av usikkerhet rundt den finansielle rapporteringen av ytelser på 475 mrd. kr. I tillegg opplevde man i sommer at Nav i flere fylker innførte brems eller full stans i nye tiltak på ubestemt tid på grunn av økonomiske forhold, og DN har nylig avdekket at store summer utbetales til kriminell virksomhet gjennom Nav.

Opplever statsråden å ha kontroll på landets største etat, og hvilke tiltak vil regjeringen iverksette for å møte alle utfordringene som har blitt belyst?»

Anna Molberg (H) [12:52:36]: Arbeids- og sosialkomiteen er ikke som andre komiteer. Vi har ansvar for rundt en tredjedel av Norges statsbudsjett, som finansierer den velferdsstaten og det sikkerhetsnettet vi alle tar for gitt. Nav forvalter på sin side regelverket, tolker det, fatter vedtak etter det og sikrer mennesker hjelpemidler, inntekt, tiltak, avklaring og oppfølging. Det er 22 000 mennesker som gjør dette hver eneste dag, på både kommunalt og statlig nivå. De har ansvar for 170 ulike støtteordninger. Det er ingen tvil om at de ansatte i Nav har en kompleks arbeidshverdag, all den tid mennesker er forskjellige og har forskjellige historier og situasjoner.

Det er viktig å understreke at mange mennesker opplever møtet med Nav som sømløst og positivt. Mye fungerer bra og har blitt veldig mye bedre med mer automatiserte tjenester. Det er også viktig å minne om at vi alle er avhengige av Nav i en eller annen form, flere ganger i løpet av livet. Man er på Nav når man mottar barnetrygd, man er på Nav når man får sykepenger, uføretrygd, dagpenger eller er pensjonist. Vi er alle navere.

Samtidig er det store utfordringer i Velferds-Norge. Vi er på verdenstoppen i sykefravær. Én av fem er på uføretrygd. Utgiftene til helserelaterte ytelser øker med flere milliarder kroner hvert eneste år. Alt i alt står 700 000 nordmenn i arbeidsfør alder utenfor arbeidsliv eller utdanning – en enorm arbeidskraftreserve.

Når det gjelder hva slags diagnose nye mottakere av arbeidsavklaringspenger har, topper diagnosen psykisk lidelse med klar margin de siste årene. Størst vekst var det for diagnosen psykiske symptomer og plager. Dette

vitner om at Nav må avklare og saksbehandle en stadig mer kompleks gruppe av brukere.

Videre har det den siste tiden dukket opp flere saker som setter Nav i et kritisk lys. I sommer måtte det innføres en stans i nye arbeidsrettede tiltak. For noen uker tilbake avdekket Dagens Næringsliv at store summer utbetales til kriminell virksomhet gjennom Nav. Ikke minst fikk vi Riksrevisjonens alvorlige funn om at det manglet fakturakontroll med utbetalinger på 2,3 mrd. kr til ortopediske hjelpemidler. Utbetalinger hadde skjedd før vedtak var fattet, og det var ikke krevd tilbake stønader som var utbetalt på uriktig grunnlag. I tillegg måtte Riksrevisjonen ta forbehold om deler av Navs regnskap på grunn av usikkerhet rundt rapportering av ytelser på 475 mrd. kr.

Dette er bakteppet i stort for dagens interpellasjon. Som følge av Riksrevisjonens funn valgte også arbeidsministeren å avskjedige Nav-sjefen. Stortinget har ingen forutsetninger for å vite om dette var riktig, om det var for å vise handlekraft, eller hvilke forhold som ble vektlagt. Dette er statsrådets beslutning og tilligger statsrådets myndighet.

For Høyre har det vært viktig å påpeke at man på ingen måte er ferdig med denne saken bare fordi en toppleder måtte gå. Høyre har hele veien sagt at det til syvende og sist er et politisk ansvar å sørge for at landets største etat drives på en forsvarlig måte, og at det ikke bør være en løsning å jakte på syndebukker. I stedet bør regjeringen våge å være systemkritisk og se på om det kanskje er noe grunnleggende galt med både organiseringen av etaten, kompleksiteten i ytelsessystemet og reguleringen av hele mastodonten.

Det er bekymringsverdige at så mange saker dukker opp på så kort tid. Det er grunn til å hevde at mye godt arbeid ble gjort av tidligere Nav-sjef, særlig når man ser hen til reaksjonene som har kommet på løpende bånd i tiden etter avskjedigelsen. Hvis det eneste svaret når det skjer kritiske feil i en etat, er å finne en syndebutikk å sparke, fraskriver regjeringen seg det ansvaret den har for å se på om systemene den forvalter, faktisk fungerer.

Jeg vil legge til at det er positivt at statsråden forrige uke nedsatte et utvalg som skal se på bestemmelsene i folketrygdloven med sikte på å forenkle disse. Det er et lite skritt på veien, som Høyre støtter fullt ut. Samtidig mener Høyre at det må flere tiltak til for å løse problemene i etaten, men dette vil jeg komme tilbake til i mitt neste innlegg. I denne omgang nøyer jeg meg med å spørre om statsråden opplever at hun har kontroll på landets største etat. Jeg ser også fram til å høre om det er planlagt flere tiltak som imøtekommer den systemkrittikken vi nå kjenner så godt til.

Statsråd Kjersti Stenseng [12:57:37]: Nav har et omfattende, viktig og krevende samfunnsoppdrag. Nav betjener rundt 2,8 millioner brukere hvert eneste år, og etaten forvalter et komplisert regelverk og har en stor oppgave med å gi dem som står utenfor arbeid, nye muligheter.

Det å styre og utvikle Nav er en krevende jobb. Feil vil skje, men noen feil er så alvorlige at det må få en konsekvens. Som jeg har understreket tidligere, er jeg som ansvarlig statsråd helt avhengig av å få riktig informasjon fra Nav om vesentlige forhold i styringen av etaten.

Når det gjelder svakhetene i internkontrollen som Riksrevisjonen pekte på i sin regnskapsrevisjon, har jeg allerede bestilt en ekstern gjennomgang. Det er et arbeid som skal gi en grundig vurdering av hvor vi står, og hvilke grep som må tas for at internkontrollen skal bli bedre, slik Riksrevisjonen anbefaler.

Siden etableringen av Nav har det skjedd store endringer av både organisasjon, systemer og tjenester. Dette har vært et utviklingsarbeid ulike regjeringer har stått bak.

Etter pandemien og i de siste årene har vi sett for lange saksbehandlingstider på enkelte ytelser. Regjeringen har derfor også styrket det arbeidet med ekstra midler, noe vi ser positive resultater av. Saksbehandlingstidene er i ferd med å bli gradvis forbedret. På lengre sikt vil arbeids- og velferdsetaten likevel stå overfor demografiske endringer som vil sette ytterligere press på saksbehandlingsskapasiteten i etaten. Store ostehøvelkutt er derfor ikke veien å gå for å gi Nav de rammebetingelsene de trenger for å gjøre jobben de er satt til.

Modernisering av IKT-systemer har pågått over flere år, og det er fortsatt store behov for å skifte ut gamle systemer. Det er nødvendig for at Nav skal bli mer effektivt, ha tilstrekkelig kontroll og møte utfordringer med økende saksmengder.

Arbeidet for å forebygge og avdekke trygdemisbruk er høyt prioritert. Grov trygdesvindel er ofte kombinert med annen type arbeidslivskriminalitet eller andre former for økonomisk kriminalitet. Arbeids- og velferdsetaten er derfor en viktig deltaker i a-krimssamarbeidet, ikke minst for å bekjempe trygdesvindel.

Navs viktigste arbeid framover er å bidra til at flere kommer i arbeid, og at færre går på trygd. Samtidig skal etaten sørge for at de som trenger det, får riktig ytelse til riktig tidspunkt.

Arbeiderparti-regjeringen er opptatt av at Nav skal ha gode rammebetingelser for å løse de store og viktige oppgavene etaten har ansvar for. Nettopp derfor har vi sørget for å styrke Navs driftsbudsjett i våre budsjett etter at regjeringen tok over, og etter at den borgerlige regjeringen gjennomførte ostehøvelkutt på flere hundre millioner kroner.

Det er mye i Nav som går veldig bra. Likevel er det, som interpellanten viser til, fortsatt utfordringer som må tas tak i. Jeg har ikke i dag alle svar på hva vi bør gjøre for at Nav skal bli enda bedre. Dette er imidlertid et arbeid jeg er i gang med, og som jeg gleder meg til å ta videre fatt på for å sikre at flere kommer i jobb, og at flere får den tjenesten de har behov for.

Ove Trellevik hadde her teke over presidentplassen.

Anna Molberg (H) [13:01:20]: Jeg vil gjerne takke statsråden for redegjørelsen.

Nå er det snart 20 år siden Nav-reformen, og Høyre mener at det er en god anledning til å gjøre en større gjennomgang av hvordan Nav er organisert. Det er ikke sikkert at alt er skrevet i stein, og at det er nettopp dagens organisering vi skal ha. Det er heller ikke sikkert at alle kortene skal kastes opp i luften, men vi må våge å være systemkritiske, og da er en skikkelig analyse av Navs organisering helt nødvendig. Dette er bakgrunnen for at Høyre i dag har fremmet flere forslag til Stortinget, som alle handler om å forenkle og forbedre Nav.

I tillegg til å be om en analyse av Nav 20 år etter Nav-reformen foreslår vi at man kan se på samordning av hvordan forskjellige ytelser utbetales. Vi ber om at regjeringen gjennomgår rapporteringskrav, kontrollrutiner og interne retningslinjer i Nav for å bedre styringen og minske byråkratiet. Vi ber om at regjeringen ser på samarbeidet og informasjonsdelingen mellom Nav stat og Nav kommune. Og vi ber regjeringen sikre at digitaliseringsarbeidet i Nav i større grad prioriterer automatisering av enkle saker, slik at ansatte kan bruke mer tid på å følge opp brukere.

Høyre mener at arbeidsprosessene i Nav er for tunge, at regelverket er for komplisert, og at digitaliseringen gir for små gevinster med tanke på hvor stort potensialet er, og hvor mye penger vi legger i nettopp dette arbeidet. Informasjonen om brukerne er ofte fragmentert og må letes opp i forskjellige systemer, og ansatte bruker unødvendig mye tid på dobbeltarbeid og rapportering framfor å hjelpe folk inn i jobb. Derfor er det behov for en forenklingsreform som gir tydeligere styring, mindre byråkrati, bedre arbeidsflyt og mer tid til forebygging og oppfølging.

Vi håper regjeringen ser de samme problemstillingene og behovene som Høyre, og ikke bare avfeier de forslagene som nå er fremmet i Stortinget. Dette er en invitasjon fra Høyre til alle partier på Stortinget om å finne sammen om et enklere, mindre byråkratisk og bedre organisert Nav.

Statsråd Kjersti Stenseng [13:04:04]: Jeg er enig i veldig mye av det som er sagt her. Jeg vil også under-

streke at arbeidet med Nav på ingen måte er et arbeid for å jakte på syndebukker eller å vise lettvinnt handlekraft. Utfordringene vi står overfor med å sørge for at velferdssystemet vårt fungerer så godt som mulig, er større og viktigere enn som så.

Som jeg sa i stad: Jeg har ikke alle svar i dag på hva vi bør gjøre med Nav. Nettopp derfor mener jeg det er viktig at vi i fellesskap bruker litt tid på å se på hvor de største utfordringene er, og hva slags Nav vi trenger for å gi best mulige og enklest mulige tjenester med høy kvalitet i årene som kommer.

Gjennomgangen av internkontrollen skal i gang ganske raskt. Da ser vi også på hvor det er behov for å sikre at vi har god nok kvalitet på det som blir gjort, og at vi har god kontroll på pengene, slik Riksrevisjonen understreket. Vi skal også få på plass en ny Nav-direktør, som skal ta fatt på de utfordringene.

Så er jeg opptatt av å se på det forbedringsarbeidet som allerede er i gang, og på behovet for ytterligere tiltak. Jeg har sagt fra min første dag som arbeidsminister at jeg er interessert i å gå inn i disse utfordringene. Jeg er ikke interessert i å feie dem under teppet og tro at de blir borte av seg selv. Vi er i ferd med å følge opp i arbeidsmarkedsmeldingen, og vi er i ferd med å følge opp områdegjennomgangen av helserelaterte ytelser. Det er planlagt et forbedringsarbeid knyttet til kvalitet i saksbehandling, sikkerhet og internkontroll, som jeg nevnte, og det er nødvendig å fortsette moderniseringen av Navs IKT-systemer.

Folketrygdlovutvalget, som ble vedtatt på fredag, er også et nødvendig arbeid, for det er nettopp det at regelverket er komplisert, som gjør at det er vanskelig for Navs ansatte å anvende det på en best mulig og effektiv måte. Dette er et regelverk som er komplisert å automatisere. Det gjør at det blir vanskelig å standardisere enkle tjenester slik at vi kan frigjøre ressurser til det som er mer komplisert oppfølging. Jeg er opptatt av at vi skal finne løsninger, men jeg er også opptatt av at vi bruker litt tid på å se på hva som er utfordringene, og ikke hoppe raskt til løsningen her i dag.

Dette er spørsmål som jeg er i gang med, og som jeg skal bruke mye tid på. Jeg er opptatt av at vi er systemkritiske, og at vi gjør noe med det som ikke fungerer, for vi har et felles mål her, og det er best mulige tjenester, enten man skal motta en ytelse, eller man skal ha god oppfølging for å komme seg tilbake i jobb.

Elise Waagen (A) [13:07:16]: Jeg vil takke representanten for å løfte debatten her i Stortinget i dag. Det er en viktig debatt, for Nav utgjør vårt felles sikkerhetsnett, og kjernen i det er å stille krav og stille opp.

Nav-reformen skulle gi bedre tjenester, enklere oppfølging og levere på kjerneoppdraget om å få folk i

arbeid. Nå er det snart 20 år siden denne salen vedtok Nav-reformen, og vi kan dessverre ikke si at vi kan krysse av på alle punkter for det som var intensjonen og målet med reformen. Skal vi lykkes med å skape et Nav som faktisk fungerer, som får folk i jobb, som er der, som stiller opp, med kortere saksbehandlingstider og en opplevelse av at man kommuniserer godt sammen, må vi også løfte denne debatten 20 år etterpå.

Det er mye som fungerer i Nav, men det er også mye som må bli bedre. Når vi har denne debatten og diskusjonen, er jeg opptatt av at vi også tar vare på det som fungerer godt i Nav. Nav forvalter vårt felles sikkerhetsnett og er en av de viktigste pilarene i velferdsstaten. Gjennom et velfungerende Nav skal folk være trygge på at man får hjelp, bl.a. hjelp til å komme i jobb, og at man får innfridd de rettighetene man har.

Neste år er det 20 år siden Nav-reformen ble lansert. Da Stortinget vedtok Nav-reformen, mente man at en ny organisering var avgjørende for å få flere i jobb og aktivitet og færre på stønad, for å forenkle for brukerne og tilpasse seg deres behov, og for å få en helhetlig og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning. Disse punktene er like relevante 20 år etterpå. Når vi nå erfarer at Nav som system ikke leverer på de forventningene vi har, er det viktig og riktig at vi tar debatten.

Arbeiderpartiet vil ha ned ventetidene, vi vil øke digitaliseringen, og vi vil sørge for at ansatte har de ressursene og verktøyene de trenger for å få folk raskt i jobb. Lange saksbehandlingstider gjør at mennesker i en sårbar situasjon må vente for lenge på hjelp. Jeg tror vi alle har lest historiene om folk som har ventet i månedsvis, enten det er på foreldrepenge eller sykepenge. Sånn skal det ikke være. Jeg mener at det grepet regjeringen tok på fredag – å sette ned et utvalg som skal se på folketrygdloven – er riktig og viktig. Selv om dette ikke er svaret på alt, er kjernen i mange av utfordringene å forvalte et regelverk som er uoversiktlig og utydelig, og som står i veien for å kunne sørge for at vi kan hjelpe folk raskere. Derfor ser jeg fram til det arbeidet.

I den tiden man står i nå, der man virkelig ønsker å se på Nav og hvordan man kan gjøre det bedre for både brukerne og dem som skal hjelpe til med å få folk i jobb, mener jeg at løsningen virkelig ikke er å innføre store osthøvelkutt, slik både Høyre og Fremskrittspartiet foreslår i sine alternative statsbudsjetter. Et grunnleggende spørsmål er om Nav har de nødvendige ressursene og verktøyene for å hjelpe folk i jobb. Da er det å gå baklengs inn i framtiden å starte med store osthøvelkutt nå.

Vi som lager reglene, har et stort ansvar for å sørge for at de fungerer i praksis. Jeg mener at det er et politisk ansvar å sørge for at Nav fungerer. Det er vi som skal sørge for at rammene er til stede, at regelverket er forståelig,

og at man har muligheten til å levere på samfunnsmandatet.

For Arbeiderpartiet er det en stor oppgave å løfte enda flere inn i jobb. Vi står for at man skal løfte de unge som nå står på utsiden av jobb, inn i jobb eller utdanning. Nå er det sånn at over 100 000 unge står på utsiden. Vårt mål er å løfte dem inn i arbeid. Da er det viktig for oss å ha et Nav som er velfungerende. Derfor prioriterer vi Nav i neste års statsbudsjett og har egne tiltak bl.a. rettet mot unge, og sørger for at vi trapper opp innsatsen for å få flere folk i jobb.

Skal Nav ha legitimitet, og skal Nav være den bærebjelken vi ønsker at det skal være, må vi også tørre å rette et kritisk blikk mot det. Det skal Arbeiderpartiet fortsette å gjøre. Nettopp derfor er jeg glad for at statsråden er så tydelig på dette.

Amalie Gunnufsen (H) [13:12:31]: Da vi var her på fredag og vedtok budsjetttrammene, var det arbeidsministeren som fikk de største pakkene. Aller størst er Nav, som skal bruke 744 mrd. kr gjennom folketrygden i 2026. Og mer kommer det til å bli i årene som kommer. Man kan regne med at utgiftene i 2033 kommer til å ha økt med 108 mrd. kr. Disse tallene er så høye at man nesten ikke klarer å forholde seg til dem. Hvis en deler det på hver enkelt arbeidstaker, må vi alle bidra med 210 000 kr i året bare til folketrygden.

Det sier seg selv at å forvalte den største delen av statsbudsjettet på vegne av alle som jobber og betaler skatt, er et enormt ansvar, også et enormt politisk ansvar. I løpet av veldig kort tid har vi sett at Aftenposten har avslørt at Nav brukte over 315 mill. kr mer enn budsjettet til lønnsstilskudd og tiltakspenger i 2024, at det er manglende fakturakontroll på 2,3 mrd. kr til ortopediske hjelpemidler, at Riksrevisjonen må ta forbehold om 475 mrd. kr av Navs regnskap, at Nav innførte brems eller full stans i nye tiltak i flere fylker i sommer, at DN nylig har avslørt at store summer utbetales til kriminell virksomhet, at Nav har gjort store IT-investeringer uten å klare å hente ut de store gevinstene og ennå er avhengig av IT-programmer fra 1960- og 1970-tallet, og kanskje aller mest alvorlig av alt, at Riksrevisjonen har slått fast at Nav ikke helt har lykket med samfunnsoppdraget sitt: å få flere i jobb.

Det er stadig flere som faller ut av jobb og skole. Det er over 100 000 unge som ikke har kommet seg inn i verken skole eller jobb. Regjeringens egen perspektivmelding sier at det allerede neste stortingsperiode vil være sånn at utgiftene vokser mer enn inntektene.

Trygg økonomisk styring handler ikke bare om hvordan Norge ser ut i dag, det handler om hvordan Norge skal se ut i de neste tiårene. Nå er vi inne i en skjebnetid for velferdssamfunnet, og hvis vårt aller vik-

tigste verktøy i kampen mot utenforskap ikke virker, er vi er nødt til å fikse det.

I dag la vi fram et forslag om å forenkle Nav-systemet og evaluere Nav 20 år etter sammenslåingen. For når Nav ikke lykkes, går det rett inn i folks liv. Det er ikke nok å avskjedige toppsjefen i Nav. Her må det også tas politisk ansvar.

Marian Hussein (SV) [13:15:28]: Før jeg kom inn på Stortinget, hadde jeg den ærefulle jobben å være veileder i Nav. De siste årene har jeg brukt mye tid på å tenke på mine kollegaer. Har porteføljene deres blitt mindre? Opplever de like dårlig samvittighet hver gang? Eller har det blitt litt lettere – har de opplevd mer tillit i hverdagen sin?

Nylig var jeg og besøkte kontoret. De opplevde at de hadde det like travelt som før. Det har heller ikke blitt mer tillit, men kanskje litt større utfordringer. De er også veldig tydelige: Vi må sikre mer tid, mer tillit og mer medbestemmelse for de ansatte i og brukerne av Nav.

Det er svært fint at vi får en debatt i Stortinget i dag om hvordan vi kan forbedre Nav – hvordan Nav kan løse samfunnsoppdraget sitt bedre. Samtidig er det litt rart at partiet som ønsker å fjerne tillitsreformen i Nav og å gjeninnføre ABE-kutt, er det samme som vil se på hvordan Nav kan forbedres.

Jeg er veldig lei av mål- og resultatstyring i Nav som bare blir vedtatt politisk, uten at det er tilpasset de folkene som jobber i Nav, og de folkene som skal motta hjelp fra Nav. Vi må ha et system som faktisk gjør det lettere for mine kollegaer å løse den jobben de brenner for, hver eneste dag. Da må det bli slutt på skjemavelde og målinger som kanskje gir noen indikasjoner til politikere, men uten at arbeidshverdagen til de ansatte i Nav egentlig går opp.

Jeg er også lei av forslag som har vært fremmet i denne salen tidligere, hvor enkelte tror at hvis folk blir fattige nok, blir de som er syke, friske, eller at de blir friske av at vi kutter i ytelsene de får. En ny kurs må også innebære at de sosiale ordningene og ytelsene sørger for at ingen blir fattige av å være syke, at folk blir møtt med verdighet, og at systemet man møter, er der for å hjelpe og ikke for å pålegge folk enda større skyld og skam.

Nav er snart 20 år. Jeg ser fram til å diskutere flere av de forslagene som tidligere i dag ble varslet lagt fram, etter nyttår i Stortinget, og at vi i arbeids- og sosialkomiteen kan gjøre et arbeid. Samtidig kan det ikke være sånn at vi kun ser på systemet fra Stortinget, vi må også se på Nav som et verktøy som skal hjelpe oss til å få et samfunn med mindre forskjeller, og hvor de ansatte – som hver eneste dag står opp og brenner for å inkludere flere i arbeid – får større muligheter. Det må bli lettere å få tett og individuell oppfølging av Nav for alle som har behov

for det, og det må bli lettere for de ansatte i Nav å bruke kompetansen sin for å få flere inn i arbeidslivet, i stedet for kun å være administratorer av et system som de ikke opplever at har tillit til dem.

På den andre siden må vi sikre og slåss for et seriøst arbeidsliv med plass til alle, og på den måten gjøre det vanskeligere for kriminelle nettverk å utnytte mennesker i en sårbar livssituasjon.

Kjersti Toppe (Sp) [13:20:19]: I dag har Senterpartiet fremja eit representantforslag til Stortinget om eit nytt Nav for å få fleire i arbeid og aktivitet. Nav-reforma vart vedtatt av eit samrøystes storting i 2004 og 2005 og iverksett frå 2006. Reforma bestod av to organisatoriske hovudgrep: etablering av ein ny felles statleg velferds-etat og etablering av arbeids- og velferdskontor, altså Nav-kontor, i alle kommunar.

No har det gått 20 år, og vi meiner at erfaringane med Nav-reforma tilseier at det er behov for ei systemendring – ei endring i organisasjonen. Riksrevisjonen mfl. har vist til at Nav-reforma ikkje har oppnådd ønskt resultat, men har ført til færre i jobb og fleire på trygd, og Helsetilsynet har i sin rapport vist til at kanaliseringstrategien med meir digital kontakt har utgjort ein risiko for samfunnets siste tryggingnett og ikkje har fungert etter føremålet. Dei såg alvorleg på at enkelte brukarar ikkje klarte å få hjelp til å dekkja grunnleggjande behov som pengar til mat, straum og bustad.

Difor er det no eit stort behov for forenkling av systemet, å styrkja kjerneområda i Nav og få fleire i arbeid og aktivitet. Vi må styrkja den evna Nav har til å møta menneske og ikkje berre til å forvalta system. Det meiner vi ikkje er mogleg utan ei større endring i dagens Nav – ei forenkling av Nav som set brukaren i sentrum gjennom ei tillitsreform, der førstelinja i Nav må få større ansvar og myndigheit. Da meiner vi at Nav må delast opp, for å gjenvinna kontroll og få ei oversikt, og vi meiner det hastar med å setja i gang dette arbeidet.

Da Nav-reforma vart innført og Nav vart slått saman til ein stor etat, vart ein åtvara om at det ville verta så stort at ein ville mista oversikta. Rattsø-utvalet sa i 2004 at det ville vera ei rekkje utfordringar med intern kompleksitet, omstillingsevne, fleksibilitet og leiingsutfordringar knytte til å samla eit så stort spekter av ulike oppgåver i ein etat. Eg må seia at Rattsø-utvalet hadde meir rett enn det mange kan lika å tru, og Stortinget hørde jo ikkje på dei, men vedtok samrøystes å gjera det motsette.

No meiner eg vi kan seia at Nav er i ei krise. Det har kome rapportar på rapportar, og det har kome ulike tiltak. Vi føreslår i vårt representantforslag å dela Nav opp i ein arbeids- og aktivitetsetat og ein funksjons- og tryg-

deetat. Slik kan vi fokusere meir på kjerneoppgåvene med å få folk i arbeid og aktivitet.

Vi føreslår òg ei tillitsreform der vi heilt klart og tydeleg gir myndigheit til tilsette i førstelinja, og vi føreslår å lovfesta internkontrollen. Det har vorte anbefalt av eit utval før, men er ikkje lagt fram frå regjering for Stortinget. Vi føreslår òg ei ny, heilskapleg vurdering og ein gjennomgang av partnerskapsmodellen mellom stat og kommune, for den òg fungerer litt ulikt.

Så har regjeringa sett ned eit lovutval og sett i gang ein ekstern gjennomgang av internkontrollen. Det er vel og bra, men når det gjeld lovutvalet, meiner vi det er kritikkverdig at ikkje brukarar og tilsette er representerte der. Vi er skeptiske til å seia at ein kan ta ting frå lova i forskrift. Vi trur at det kan verta endå meir uoversikleg, og fremjar i representantforslaget òg forslag om ei justering av både mandat og samansetjing.

Nav handlar ikkje berre om pengar og regelverk, slik regjeringa legg til grunn. Nav handlar om menneske, anten dei treng pengar eller oppfølging. Dette møtet mellom vegleiar og enkeltmenneske som treng hjelp i Nav, er sanningas augeblikk, og vi må sørgja for at myndigheita ligg der dette skjer.

Eg ser fram til at Stortinget kan behandla dette forslaget – eg ser at Høgre òg har levert eit forslag i dag. Saman håpar eg på ein reell debatt og ein vilje i Stortinget til faktisk å gå inn og gjera systemendringar i Nav, for det treng brukarane av dette systemet.

Anna Molberg (H) [13:25:38]: Jeg vil benytte anledningen til å takke for en konstruktiv runde i kjølvannet av alvorlige funn og konklusjoner rundt deler av Navs virke. Nå gjenstår det å vise politisk vilje og evne til samarbeid for å forenkle og forbedre landets største, dyreste og, jeg vil si, mest kompliserte etat.

Et tema vi i dag ikke har dykket dypere ned i, er de store digitaliseringsprosjektene i Nav som har pågått over mange år. Vi lever i en tid da velferdstjenester krever strukturert og effektiv digitalisering, inkludert KIdrevet saksbehandling og robust cybersikkerhet. Når etaten har blitt så kompleks, kan man bare forestille seg hvor utfordrende det er å designe en IKT-arkitektur der systemene kommuniserer og henger med i utviklingen.

Digitaliseringsprosjektene i Nav er vanskelig tilgjengelig for de aller fleste, inkludert opposisjonen. Vi er bare med på å bevilge pengene uten at det egentlig er åpenbart hvordan de brukes, og hva som kommer ut av det. Det er lite åpenhet rundt prosjektene, og det brukes milliarder av kroner. Det er svært viktig at Navs IKT-prosjekter oppnår sine mål innenfor gitte rammer av tid, kostnad og kvalitet. Jeg håper statsråden vil bidra til å sikre mer åpenhet og informasjon om disse prosjektene i framtiden. Forenklinger i organisering, daglig drift og

regelverk kan også bidra positivt som utgangspunkt for nye IKT-satsinger.

For Høyre blir det viktig framover å presse på for for-
enklinger, ny kunnskap om organisering, åpenhet om
prosjekter og en større kulturendring i hvordan vi alle
ser Nav. Vi bør ha et mål om et enklere ytelsessystem
med mer arbeidsrettede tiltak. Mange ytelser er i dag
knyttet til et krav om en diagnose. Som noen i Nav i Inn-
landet sa til meg for flere år siden: Istedenfor å fokusere
på hvor syk du er, bør vi heller spørre: Hva kan du bidra
med? Dette mener Høyre bør være det overordnede mål-
let for et nytt og bedre Nav.

Jeg registrerer at flere fra både Arbeiderpartiet og SV
benevner Høyres ostehøvelkutt. Ja, det er helt riktig:
Høyre hadde en avbyråkratiserings- og effektiviserings-
reform da vi satt i regjering, som vi ønsker å fortsette
med. Det gjelder alle offentlige etater: å stille strengere
krav til hvordan man kan drive etatene effektivt. Repre-
sentantene fra Arbeiderpartiet og SV har åpenbart ikke
lest Høyres alternative budsjetter, der vi på den ene si-
den kutter i administrasjon og byråkrati, men samtidig
styrker Nav. Det gjelder VTA-plasser, vi innfører arbeids-
orientert uføretrygd, og vi innfører også en landsdek-
kende arbeidsrettet ytelse. Dette er store satsinger.

Med det sagt takker jeg for debatten og ser fram til
flere diskusjoner om Nav i tiden framover.

Statsråd Kjersti Stenseng [13:28:55]: Jeg vil takke
for en interpellasjonsdebatt som tar opp et veldig viktig
tema, og som har stor betydning for tilliten til velferds-
forvaltningen vår. Jeg deler bekymringen – både fra in-
terpellanten og fra flere representanter her – for om
Nav er godt nok rustet for de store oppgavene etaten
står framfor, både for å få flere i jobb og for å sikre inn-
tekt for dem som er avhengig av ytelser til livsopphold.
Nav er den største og viktigste organisasjonen i vårt vel-
ferdssystem. Derfor er det også viktig at vi diskuterer
Nav her i Stortinget, og at vi har en bred politisk debatt
om hvordan vi rustet Nav best mulig for framtiden.

Som jeg la vekt på i mitt innlegg innledningsvis, er
det viktig at Nav nå gjennomfører tiltak for å unngå den
typen feil som Riksrevisjonen i år har pekt på. Det gjel-
der både svikt i internkontrollen og for dårlig styring av
arbeidsmarkedstiltak. God styring og kontroll er avgjø-
rende for tilliten til Nav. Den eksterne gjennomgangen
av internkontrollen i Nav vil også gi oss nødvendig inn-
sikt i og anbefalinger om hvordan det skal følges opp på
en best mulig måte. De anbefalingene vil jeg ta fatt på så
raskt som mulig.

Regjeringen er opptatt av at Nav skal ha gode ram-
mebetingelser for å løse de store og viktige oppgavene
som etaten har ansvar for. Derfor har vi sørget for å styr-

ke Navs driftsbudsjett i alle budsjett etter at regjeringen
tok over.

Jeg merker meg at representanten Molberg også pe-
ker på at det er nødvendig å avbyråkratisere, og at oste-
høvelkuttene skal bidra til nettopp det. Det er en ærlig
sak å ville kutte i Nav, men da må vi også prate ærlig om
hvilke konsekvenser det får. Jeg undrer meg om Høyre
vil kutte i Nav kontroll, der det er et stort behov for nett-
opp å sikre at fellesskapets penger blir brukt riktig. Vil
Høyre kutte i det som går til veiledere som følger opp
den enkelte som går på Nav, eller ungdommen som
trenger tett og god oppfølging?

Ja, det er mange statistikker i Nav som er for dårlige.
Antallet unge som går på uføretrygd, er alarmerende
høyt. Det ble nær doblet da Høyre satt i regjering. Syke-
fraværet er for høyt, og det er et langsiktig arbeid å klare
å bidra til å snu de statistikkene. Det er en av de viktigste
jobbene Nav har, og det er også et politisk ansvar å ruste
Nav for at den jobben kan bli gjort så bra som mulig.

Jeg imøteser at det kommer flere forslag her i dag.
Jeg vil ikke konkludere nå på hva som er riktig, men som
jeg har sagt tidligere, ønsker jeg å følge opp det arbeidet.
Kanskje er Nav for stort, men det er også slik at det å
motta ytelser og det å få aktivitetsretting bør ses på i
sammenheng. Folk fortjener bedre enn lettvinne løsnin-
ger. Det er et politisk ansvar å sørge for at vi rustet Nav
for framtiden, og det ansvaret er jeg beredt på å ta.

Presidenten [13:32:00]: Då er debatten i sak nr. 4
over.

Sak nr. 5 [13:32:03]

*Interpellasjon fra representanten Agnes Nærland
Viljugrein til arbeids- og inkluderingsministeren:*

«Den 24. august 2025 ble Tamima Nibras Juhar
drept på jobb i barnevernet på Kampen i Oslo. Saken er
under etterforskning. Arbeidstilsynet har også avdekket
en rekke brudd på regelverket og svikt i det systematiske
HMS-arbeidet til arbeidsgiver. Å sikre trygghet på jobb
for ansatte som jobber for det offentlige, er et ansvar som
må ivaretas av både partene i arbeidslivet, kommuner og
ansvarlige myndigheter. De siste årene har vi erfart flere
drap av ansatte på jobb i velferdsforvaltningen, blant
annet på Nav Årstad i Bergen i september 2021. Hendel-
sene har skapt bekymring og ført til flere politiske forslag
fra organisasjoner og ansatte. Særlig må det sikres ivare-
takelse av personer med minoritetsbakgrunn i arbeidsliv-
et.

*Hvordan vil regjeringen følge opp arbeidet med å
sikre tryggheten til ansatte på jobb i velferdsstaten, og
særlig sikre tryggheten til mennesker med minoritetsbak-
grunn?»*

Agnes Nærland Viljugrein (A) [13:33:32]: Det finnes et bilde av en smilende jente med gule blomster i hånden. Hun har en grønn og fargerik topp og et rødt skjørt rundt livet. Bildet er fullt av liv, akkurat slik jenta på bildet ble beskrevet som av dem som kjente henne. Hun var brennende engasjert i yrket sitt, i barnevernet og for å hjelpe ungdommer. Navnet hennes var Tamima Nibras Juhar. Den 24. august ble hun drept på jobb på Kampen i Oslo, i mitt nabolag. Selv om savnet etter henne er stort, har vi et felles ansvar for å fortsette kampen for det samfunnet som hun trodde på. Vi har et ansvar for å kjempe for at alle som vokser opp eller går på jobb i dette landet, uansett bakgrunn, skal være trygge på jobb og i samfunnet for øvrig.

Det er ikke Stortingets ansvar å felle en dom over årsakene bak eller hva som ledet til drapet, men det er vårt ansvar å ta de politiske implikasjonene av hendelsen og kjempe videre for et inkluderende samfunn i Tamimas navn. En realitet vi er nødt til å ta inn over oss, er at utrolig mange av dem som hver dag jobber i førstelinjen i velferdsstaten vår, enten det er i barnevernet eller i Nav, ble reddere for å gå på jobb fra denne dagen, og særlig at de som ble det, hadde innvandrerbakgrunn eller var muslimer. Sånn skal vi ikke ha det i Norge.

Når tillitsvalgte i fagbevegelsen forteller oss at mange ansatte møtes med holdninger om at de må tåle vold og trusler i førstelinjen, er det et alvorlig budskap til oss. Ikke bare handler det om forebygging av drap; det handler også om sykmeldinger, slitasje og ukultur på arbeidsplassen. Trygghet er mer enn glassmontre, dobbeltdører og nødknapper. Det handler også om tid, tillit og fellesskap. Derfor er Arbeiderpartiet overbevist om at det velferdsstaten vår ikke trenger, er høyresidens rammekutt, men at vi tvert imot må styrke arbeidet med bemaning, tillitsreform og det organiserte arbeidslivet.

Å miste venner og tillitsvalgte til høyreekstrem terror er noe mitt parti har kjent på. Det er en del av vår historie. Derfor har vi et ekstra ansvar for å fortsette å kjempe for et samfunn fritt for islamofobi, rasisme og diskriminering. Men det er ikke bare vi som har et ansvar for det. Det har alle vi som sitter på Stortinget, som styrer landet i regjering, og som utgjør Norges befolkning.

At noen begår terror, kan være tilfeldig, men holdningene er ikke det. Vi må gjøre det vi kan for å knuse høyreekstreme miljøer og deres innflytelse, og vi må motbevis budskapene deres. Altfor mange i Norge sier at de er redd for å være åpen om sin tro, eller at de opplever hat og trusler for hvem de er. Særlig sier norske muslimer at de gjør det, og det bekymrer meg.

Å fremme en interpellasjon for Stortinget som medlem av et regjeringsparti kan for noen kanskje virke som en litt merkelig prioritering, men det handler om to ting. Det er for det første fordi det har vært sjokkerende

stille blant de politiske partiene på Stortinget etter drapet på Tamima. Vi kan ikke tillate oss å være stille, for kampen for trygghet på jobb og mot høyreekstreme holdninger må fortsette i Tamimas navn. Da 30 000 samlet seg i Oslos gater den 31. august i år og strakk de gule rosene sine mot himmelen, var alle partier utenom FrP til stede. Alle sto sammen og tok tydelig avstand fra ekstremisme og rasisme og hedret Tamimas liv og minne, selv om noens fravær var merkverdig.

Vi har et ansvar for å føre kampen videre, også i denne salen, gjennom politiske forslag og arbeid i storting og regjering. Derfor håper jeg at flere partier vil delta i debatten i dag, for uansett om vi er enige eller uenige om hvilke tiltak som fungerer best, har vi et ansvar for å trygge arbeidslivet vårt for alle ute i førstelinjen.

Den andre grunnen handler om at offentligheten bør være en del av diskusjonene om hva som må til for å løfte dette arbeidet videre. Noe av det første jeg gjorde da jeg ble innvalgt på Stortinget, var å invitere fagbevegelse og antirasistiske organisasjoner til å gi sitt innspill til nettopp dette arbeidet. Det handler om at denne diskusjonen ikke bare skal høre til internt hos oss i Arbeiderpartiet, men være noe som bør engasjere og involvere oss alle. Kampen for trygghet i arbeidslivet uansett bakgrunn er en kamp som er nødt til å fortsette. Vi fortsetter den i Tamimas navn fordi hun ikke skal glemmes av det samfunnet hun brant for.

Derfor er mitt spørsmål til arbeids- og inkluderingsministeren følgende: Hvordan vil regjeringen følge opp arbeidet med å sikre tryggheten til ansatte på jobb i velferdsstaten, og særlig sikre tryggheten til mennesker med minoritetsbakgrunn?

Statsråd Kjersti Stenseng [13:38:38]: Jeg vil innlede med å takke interpellanten for å ta opp en svært viktig sak, en sak som i høyeste grad er viktig for regjeringen. Bakteppet for interpellasjonen er det aller mest alvorlige – det tragiske drapet på en ansatt på jobb tidligere i år.

Det skal være trygt å gå på jobb i Norge, og det er aldri akseptabelt å bli utsatt for vold på arbeidsplassen. Likevel oppgir 5 pst. av de sysselsatte at de har vært utsatt for jobbrelatert vold i løpet av det siste året. Det er i hovedsak tredjepersoner, som f.eks. brukere, elever, innsatte, kunder eller pasienter, som utøver vold og trusler mot arbeidstakere. Vi vet også at kvinner er mer utsatt enn menn. En forklaring på dette kan være at flere kvinner enn menn jobber i såkalte utsatte bransjer.

Blant de mest utsatte er vernepleiere, sosialarbeidere, pleie- og omsorgsarbeidere, sykepleiere, politi, vakter o.l. Det kan være grunnskolelærere og førskolelærere. Som jeg straks vil komme tilbake til, kan ansatte i velferdsforvaltningen være spesielt utsatt.

Vi vet mye om hvordan vold og trusler kan forebygges, og det er tydelig nedfelt i arbeidsmiljøregelverket. Her, som ellers, er det arbeidsgiverne som har ansvaret for at regelverket etterlevs.

De to grunnleggende kravene er for det første at en arbeidsgiver, i samråd med de ansatte, skal vurdere hvilken risiko arbeidstakerne har for å bli utsatt for vold. Det følger direkte av reglene at alenearbeid, når på døgnet det arbeides, bemanning og kompetanse skal inngå i risikovurderingen. Også individuelle forhold, som f.eks. kjønn eller minoritetsbakgrunn, skal inngå når det er relevant.

For det andre: Dersom risikovurderingen tilsier det, må arbeidsgiver iverksette nødvendige tiltak. Det kan være fysiske sikringstiltak, alarm, økt bemanning eller en kombinasjon av flere tiltak.

Det er min klare oppfatning at dersom virksomhetene får gjort gode risikovurderinger og gjennomfører hensiktsmessige tiltak som reduserer risikoen, vil veldig mye være gjort. Slik jeg ser det, er ikke problemet manglende regelverk, men mangel på etterlevelse.

I det bildet har naturligvis også Arbeidstilsynet en viktig rolle, både som tilsynsmyndighet og som veileder. De siste fire årene har Arbeidstilsynet gjennomført mer enn 2 500 tilsyn med vold og trusler som tema, og det er gjennomført en rekke veiledningsaktiviteter. Mitt klare signal er at Arbeidstilsynet må fortsette å prioritere tilsyn og veiledning.

Interpellanten tar også opp sikkerheten i velferdsforvaltningen. Det er et faktum at ansatte i Nav er utsatt for utskjelling, trusler eller trakassering, og noen opplever vold. Det har skjedd to drap på ansatte ved Nav-kontorer, i 2013 på Nav Grorud og i 2021 på Nav Årstad. Etter den siste hendelsen utførte Arbeidstilsynet tilsyn med 141 Nav-kontorer, noe som også resulterte i en rekke forbedringstiltak.

Samtidig har også arbeids- og velferdsdirektoratet og KS gjort en helhetlig gjennomgang av Nav-ansattes sikkerhet. Det resulterte i en rapport som foreslo åtte hovedtiltak for å forebygge og for å forbedre sikkerheten for ansatte på Nav-kontorer. Det jobbes aktivt med disse tiltakene i arbeids- og velferdsforvaltningen. Blant annet er det laget en veileder for fysisk sikring av lokaler, det er gjennomført risikovurderinger av vold og trusler, og det er utarbeidet opplæringsmaterieell for ansatte.

Avslutningsvis vil jeg peke på at det under den nye IA-avtalen nå opprettes bransjeprogram for hjemmetjeneste, skole/SFO og barnevern. Jeg mener dette vil være gode arenaer for å samarbeide om tiltak som er tilpasset det risikobildet vi ser i ulike bransjer.

Agnes Nærland Viljugrein (A) [13:43:26]: Jeg vil takke arbeids- og sosialministeren for et veldig klokt

svar. Det er godt å vite at dette er et arbeid som står høyt på dagsordenen i hele regjeringen og noe Arbeiderpartiet er opptatt av å ta på alvor.

Min oppfordring på vegne av Stortinget vil være at dette er et arbeid som hele tiden er nødt til å fortsette, gjennom små og store tiltak og også på tvers av ulike departementer. Det vet jeg at også flere statsråder har vært opptatt av.

Samtidig som det er et politisk ansvar, er det også et ansvar hos veldig mange arbeidsgivere. De skal sikre tryggheten på sine arbeidsplasser. Som ministeren selv sa fra denne talerstolen, og som også bl.a. FO har sagt: Det mangler ikke på regelverk; det mangler ofte på etterlevelse.

Trygghet på arbeidsplassen skal skje i samarbeid med lokale tillitsvalgte og som ledd i tariffavtaler, IA-avtaler lokalt og HMS-arbeid. Arbeidsgiver har ansvar for å sikre at bemanningen er forsvarlig, at organiseringen er tilstrekkelig, og at de som til enhver tid er på jobb, er sikret nødvendig kompetanse og veiledning og har oversikt over de rutineene som gjelder på den arbeidsplassen de jobber på. Økonomiske argumenter er ikke et gyldig argument for å utsette ansatte for utrygge situasjoner på jobb.

Da Arbeidstilsynet hadde gjennomgått saken etter drapet på Tamima, viste den foreløpige rapporten – jeg understreker det – svært alvorlige funn. Tilsynet peker på svikt på en rekke punkter og i det systematiske HMS-arbeidet i bedriften. Det var mangelfull vurdering av ansatte som jobber alene, mangelfull opplæring i arbeidsoppgaver, mangelfull informasjon med risiko for å bli utsatt for vold eller trusler om vold, manglende tiltak mot volds- eller trusselsituasjoner, mangel på oppfølging av arbeidsmiljøloven og manglende oversikt over hele organisasjonen. Det er svært alvorlig.

Rapporten er svært alvorlig, men den viser også at Arbeidstilsynet gjør en avgjørende jobb i å følge opp arbeidsgivere og deres plikt til å sikre trygghet på arbeidsplassen. I budsjettforliket mellom Arbeiderpartiet, SV, Senterpartiet, Rødt og MDG er det nå lagt inn 15 mill. kr til styrking av Arbeidstilsynet. Det kommer oppå de 10 mill. kr som Arbeiderpartiet allerede hadde foreslått å styrke Arbeidstilsynet med i sitt opprinnelige forslag til statsbudsjett, og til sammen gir det en styrking på 25 mill. kr.

Jeg har derfor lyst til å spørre arbeids- og sosialministeren om hun kan si noe om hvordan Arbeidstilsynet kan brukes til å styrke arbeidet med å sikre trygghet på arbeidsplassen og i førstelinjen i velferdsstaten vår, og ikke minst til å sikre at arbeidsgivere faktisk følger opp det ansvaret de har for å sikre at alle i dette landet er trygge på jobb.

Statsråd Kjersti Stenseng [13:46:29]: Takk til interpellanten. Som representanten Viljugrein understreker, og som jeg er helt enig i: Det handler om oppfølging og etterlevelse av regelverket her. Arbeidsmiljøloven er klar på hva som er viktige og nødvendige vurderinger når det gjelder både nattarbeid, alenearbeid og hvor viktig HMS-tiltak og HMS-arbeid er for å sikre ansatte på jobb.

Så er jeg glad for å si at jeg så sent som i går var i Trondheim og besøkte Arbeidstilsynet og fikk en grundig gjennomgang av Arbeidstilsynets arbeid og ikke minst prioriteringer. Tamima-saken var et helt naturlig tema der, nettopp fordi den er et så alvorlig bakteppe for nødvendigheten av å følge opp dette arbeidet.

Det Arbeidstilsynet er tydelig på, er at for 2026 vil de prioritere å gå inn og gjøre tilsyn i private institusjoner. Det er grunn til å tro at risikoen er stor der. Jeg har ingen tall å komme med nå, og jeg skal heller ikke synse om tall, men det er grunn til å tro at når lønnsomhet blir en for viktig faktor, kan det selvfølgelig gå ut over bemanningen. Det gjelder alle arbeidsplasser, offentlige og private. Men lønnsomhet er aldri et argument for å sette sikkerheten og tryggheten til ansatte på jobb i fare.

Arbeidstilsynets arbeid, når det gjelder både private institusjoner og på andre områder, handler veldig mye om å se til at arbeidsgivere tar ansvaret sitt når det gjelder å vurdere risiko for den enkelte arbeidstaker, spesielt når det gjelder alenearbeid og nattarbeid, der vi vet at risikoen kan være stor, utsatte bransjer og ikke minst hvor viktig det forebyggende HMS-arbeidet er.

Så vil jeg bare gjenta det jeg sa om bransjeprogram. Det at partene gjør et arbeid i fellesskap, det at arbeidstakersiden og arbeidsgiversiden jobber godt med forebygging, er viktig for å forebygge de alvorlige hendelsene. Men det er også viktig å forebygge sykefraværet, som vi vet er høyt, og der vi vet at en tredjedel av det skyldes forhold på arbeidsplassen. Det å vite at en har en arbeidsplass som er trygg, som er god, og der en vet at en kan komme seg hjem igjen i god behold etter endt arbeidsdag, er helt avgjørende for at folk skal kunne gå på jobb.

Marian Hussein (SV) [13:49:38]: Kampen mot rasisme og hatkriminalitet er en kamp vi er nødt til å ta, både her inne og i våre nabolag. Det er ikke lenge siden jeg og representanten Viljugrein sto sammen i bydel Gamle Oslo etter at en kvinne, som er en nær venninne av meg, ble slått ned midt på åpen gate i sitt eget nabolag.

Dragnet på Tamima Nibras Juhar i barnevernsinstitusjonen på Kampen og tidligere drap på mennesker med minoritetsbakgrunn i dette landet er ikke noe nytt. Ideene til dem som har drept dem, er kjente, men de ryster oss hver eneste gang og viser et mønster av svikt –

svikt i sikkerhet og svikt i at vi aldri tar på alvor at ord blir til handlinger, og at noen ideer er farlige og dreper. Samtidig viser det at når systemet svikter i både sikkerhet, HMS og oppfølging av ansatte, er det noen som er særlig utsatt, og det er de med minoritetsbakgrunn.

Det vises til Arbeidstilsynets foreløpige rapport og de alvorlige bruddene. For oss i SV har det vært viktig å prioritere mer ressurser til Arbeidstilsynet, mer ressurs-er til faktisk å drive med mer tilsyn, men det er også viktig at vi ser bredere på dette, for det er ikke kun i barnevernsinstitusjoner dette skjer.

Vi ser også at ansatte med minoritetsbakgrunn i ulike førstelinjetjenester rapporterer om langt høyere grad av trusler, trakassering og vold. Forskning fra HL-senteret har tidligere også vist at mange arbeidsgivere unngår å ansette folk med minoritetsbakgrunn, for de blir utsatt for diskriminering, og det orker kanskje ikke noen av disse arbeidsgiverne.

Mange ansatte med minoritetsbakgrunn opplever at ledere ikke registrerer eller følger opp hendelser, og at det mangler tydelige prosedyrer. Da jeg tidligere i høst hadde en samling med kvinner med muslimsk bakgrunn som hadde opplevd rasisme, begynte jeg å gråte. Jeg trodde jeg hadde hørt det meste, men ble overrasket over hvor mange som satt med så mange hendelser. Det var kvinner som opplevde å nesten bli påkjørt på vei hjem, kvinner som opplevde at de ble spyttet på på vei hjemmefra, kvinner som opplevde at de ble skreket til og skjelt ut og dyttet på jobb, uten at noen snakket med dem om det de opplevde. Mange av dem jobber i offentlig sektor.

Hatkriminaliteten økte i 2024, uten at vi har snakket noe særlig om det. Av den økte hatkriminaliteten var 58 pst. rasistisk motivert. Samtidig fjernet Riksadvokaten hatkriminalitet som et prioritert område, og dette både svekker forebyggingen og gir et signal nedover i påtalebestemmelsene.

Dragnet på Tamima føyer seg inn i et bilde hvor «rasifisert» vold, høyreekstreme narrativer og institusjonell svikt henger sammen. Nylig la Antirasistisk Senter fram en rapport om rasisme og diskriminering i helsevesenet. Jeg er glad for at helseministeren sitter i salen, for to av tre ansatte som utsettes for rasistiske eller diskriminerende hendelser, rapporterer det ikke, for de forventer at ingenting skjer.

Derfor blir det viktig framover at man innfører nasjonale standarder for HMS-arbeid, der rasisme og diskriminering eksplisitt inngår som en del av arbeidsmiljørisikoen. Jeg er lei av å møte folk som jobber i førstelinjen i vår helsetjeneste eller vår velferdstjeneste som forteller at det ikke hjalp å si ifra, at det ikke hjalp å være sykmeldt. Det er de som må ta konsekvensene av rasismen, for de ender med å slutte i jobbene sine.

Det er viktig å sende et tydelig politisk signal om at vold og trusler mot ansatte innen velferden, uansett hvordan de ser ut, og særlig når det er rasisme, ikke er akseptabelt.

Morten Wold hadde her overtatt presidentplassen.

Agnes Nærland Viljugrein (A) [13:54:57]: Jeg vil starte med å takke Marian Hussein fra SV, som også engasjerer seg i dette, og som velger å ta ordet i denne debatten. Jeg blir jo glad for at vi er flere som er opptatt av dette og har engasjert oss i det lenge. Jeg vil også bekrefte det representanten sier om at vi har stått sammen i mange av disse kampene før, og det er godt å vite at vi også står sammen om dem her i Stortinget, når vi begge sitter her.

Samtidig må jeg få lov til å si at jeg synes det er skuffende at ikke flere partier deltar i denne debatten. Det gjør meg egentlig litt bekymret, for jeg tenker at dette er en debatt som bør engasjere oss alle. Den bør engasjere oss uansett hvilke arbeidsplasser eller bakgrunner vi kommer fra, for det å bygge sterke fellesskap over hele Norge og det å bygge trygge arbeidsplasser over hele landet vårt er en oppgave som angår oss alle. Jeg håper det er tilfeldig at flere av dem ikke er til stede her nå, og at de likevel fortsetter å engasjere seg i det utenfor stortingssalen.

For Arbeiderpartiet har trygghet for jobb og trygghet på jobb alltid ligget i kjernen av vår politikk. Vi har gjennom hele vår historie kjempet for arbeidsvilkårene til vanlige arbeidsfolk, og vi gjør det også i dag. Derfor er kampen om å sikre ansattes trygghet på jobb også blant våre viktigste prioriteringer.

Altfor mange i Norge sier at de er redde for å være åpne om sin tro, eller at de opplever hat og trusler for hvem de er. Jeg synes det er særlig bekymringsfullt at ikke bare er det mange som oppgir å ha opplevd rasisme eller diskriminering i en jobbsøkningsprosess, men de opplever det også på arbeidsplassen sin – fra brukere, når de jobber i førstelinjen, men også fra kollegaer eller andre.

Det er også bekymringsfullt at mange gir tilbakemeldinger til meg om at de opplever å ha prøvd å si fra om dette på jobben, men møter ledere eller andre som ikke har tilstrekkelig kompetanse til å ta rasisme og diskriminering på alvor. Det er noe vi må jobbe videre med. Jeg tror at ikke bare må politikken jobbe videre med det, men partene i arbeidslivet er også nødt til å innlemme dette i oppfølging av tariffavtaler og HMS-arbeid, for det er et ansvar som også angår dem, og som vi får tilbakemeldinger på at også de må bli flinkere til. Det er slik at i vårt land skal man være trygg på jobben – uansett hvem man er, hvilken bakgrunn man har, eller hva man tror på.

Jeg vil takke for debatten så langt, og jeg håper vi er langt fra ferdige med å diskutere dette.

Statsråd Kjersti Stenseng [13:57:51]: Jeg vil starte med å si, som jeg også sa innledningsvis, tusen takk til interpellanten, som tar opp et så viktig tema. Vi trenger også en bredere politisk debatt om det, så det ønsker jeg velkommen.

Det er veldig alvorlig når 5 pst. oppgir at de har opplevd å bli utsatt for vold på arbeidsplassen det siste året. Det er veldig mange enkeltpersoner, arbeidstakere, som går på jobb hver eneste dag, mange av dem for å yte gode tjenester i førstelinjen i møte med folk – enten det er på en institusjon, på en skole eller i velferdsetaten vår. Noen blir møtt med alvorlig vold. Det er heldigvis ikke så mange, men det er både diskriminering, hatytringer og trusler.

Arbeidsmiljøloven er en viktig beskyttelse, og oppfølging av arbeidsmiljøloven er viktig, men det er også veldig viktig at vi jobber bredere – at vi arbeider mot diskriminering, arbeider for likestilling og arbeider for å sørge for at det får riktige konsekvenser og blir fulgt opp når alvorlige hendelser skjer. Det handler om helse, det handler om justis, det handler om veldig mange fagområder, og regjeringen skal ta ansvaret for å følge opp innsatsen på flere områder.

Arbeidstilsynet sa også til meg så sent som i går at det er store mørketall når det gjelder hendelser som blir rapportert om, som representanten Hussein var inne på. Det er store mørketall, det er mange som ikke sier fra. Det gjelder den enkelte som blir utsatt for dette – det kan også være frykt for hva som vil skje hvis en sier fra – men også arbeidsgivere må ta sitt ansvar og rapportere om hendelser og bidra til at enkelthendelser fører til sikringstiltak og tydeligere risikovurderinger.

Hvis vi skal oppnå målet vårt om at flere skal inn i jobb, er det aller viktigste å starte med å sørge for at det faktisk er trygt å gå på jobb i Norge. Heldigvis opplever de aller fleste det, men det er for store tall her, og det er også for store mørketall. En felles innsats for å forebygge diskriminering, vold og trusler og for å sørge for at lovverket blir fulgt opp, er et politisk ansvar, men det er ikke minst et stort ansvar som både partene og arbeidsgivere må ta.

Presidenten [14:00:25]: Sak nr. 5 er med det avsluttet.

Sak nr. 6 [14:00:27]

Interpellasjon fra representanten Margret Hagerup til helse- og omsorgsministeren:

«Halve befolkningen vil oppleve overgangsalderen, men temaet er fortsatt tabubelagt og lite prioritert.»

Mange kvinner møter mangelfull oppfølging i helsetjenesten og opplever lite forståelse og tilrettelegging i arbeidslivet. Konsekvensene kan bli høyere sykefravær, redusert livskvalitet og frafall fra jobb. Kvinner trenger kunnskap, åpenhet og støtte når kroppen endrer seg, ikke en helsetjeneste og et arbeidsliv som overser behovene deres. Overgangsalderen må derfor løftes inn i både helsetjenesten og arbeidslivet. Overgangsalderen skal ikke sykeliggjøres – men synliggjøres. Større fleksibilitet og bedre tilrettelegging kan forhindre frafall og styrke arbeidsdeltakelsen.

Hvordan vil regjeringen, ved samarbeid mellom helse- og arbeidsdepartementene, legge til rette for et arbeids- og familieliv som er tilpasset kvinner i overgangsalderen, slik at de ikke faller ut av arbeidslivet?»

Margret Hagerup (H) [14:01:39]: Kvinner kommer gråtende inn til oss og går ut igjen som seg selv. – Det fortalte en dame som jobber på en gynekologisk klinikk. Jeg har hørt mange slike historier de siste årene. «Jeg ble meg selv igjen» er en setning som gjør sterkt inntrykk, særlig når en selv står i en situasjon der man lurer på om man har mistet seg selv litt – for livet skulle vel ha flere farger enn dette?

I mange år trodde jeg at overgangsalderen først og fremst handlet om hetetokter, at det var varmen som skulle slå meg i bakken den dagen det begynte. Lite visste jeg om hjernetåke, dårlig søvn, lavere selvtillit og ordene som plutselig forsvinner midt i en setning. Først da jeg begynte å kjenne på disse endringene selv, forsto jeg hvor lite jeg faktisk visste, og ikke minst hvor lite vi snakker om dette.

Jeg husker en jobbmiddag for mange år siden. En av damene rundt bordet tok fram en vifte, for hun hadde hetetokter, og viften var redningen. Det var første gang jeg hørte noen snakke offentlig om overgangsalderen. Flere rundt bordet, i hovedsak menn, ble synlig brydde. Skulle vi virkelig snakke om mensene, hormoner og kvinnekroppen nå, under en hyggelig middag?

I ettertid har jeg ofte tenkt på denne episoden, for hvorfor er det så mange sider av kvinnehelse som fortsatt er omgitt av taushet og skam? Og hvorfor vet vi så lite om det som skjer med kvinnekroppen gjennom livet, når dette er noe som berører halvparten av oss – og som alle er berørt av, enten direkte eller indirekte?

Jeg har begynt å snakke med andre kvinner, og historiene ligner på hverandre. Det er kvinner som har post-it-lapper for å komme seg gjennom dagen, det er kvinner som tviler på seg selv, og det er kvinner som kjenner depresjonen komme snikende, uten å forstå hvorfor.

Samtidig har jeg også hørt de gode historiene. Det handler om kvinner som fikk hjelp – kanskje plaster el-

ler spray – og plutselig kunne de si adjø til bomullen i hodet. Det handler om kvinner som fikk konsentrasjonen, energien og selvtilliten tilbake, for det var ikke noe galt med dem. Det var hormonene som spilte dem et puss, men det var ingen som hadde fortalt dem det.

Overgangsalderen er ikke bare en medisinsk prosess. Den påvirker identitet, selvtillit og hvordan vi fungerer i arbeidslivet, i familielivet og i samfunnet. Likevel snakker vi sjelden om det før vi står midt i det, og kvinnehelse er fortsatt et forsømt område. Det gjelder i medisinen, i forskningen, i arbeidslivet – og i våre egne samtaler. Vi trenger mer kunnskap, men vi trenger også mer fellesskap og mer åpenhet. Noen trenger medisiner, andre trenger støtte og forståelse. Felles for alle er at en trenger å bli tatt på alvor.

Jeg nekter å gå gjennom dette alene. Derfor deler jeg – ikke for å skremme, men for å vise at vi er mange, og for å si: Du er ikke gal, du er ikke alene, og du er ikke ferdig.

Dette handler heller ikke bare om enkeltmennesker. Det handler om samfunnet vårt. En av de store elementene i rommet er sykefraværet. Kvinner står for en stor andel av fraværet, og særlig når det gjelder psykiske plager. Vi vil ikke klare å redusere sykefraværet uten at vi tar kvinnehelse på alvor, for overgangsalderen kan påvirke funksjon, arbeidsevne og livskvalitet, men det finnes hjelp. Problemet er at den hjelpen ofte er tilfeldig eller utilgjengelig.

Overgangsalderen er ikke en privat problemstilling som omhandler den enkelte kvinne, det er en systemisk utfordring som berører arbeidsliv, helsevesen og samfunnsøkonomi. Derfor fortjener det politisk prioritet.

Dette løses ikke av ett departement og én statsråd. Det krever systematikk og samarbeid mellom helse og arbeid, mellom utdanning og forskning, mellom ledere og ansatte. Det handler om ledelse, kultur og kunnskap. Det handler om politisk vilje, og det handler om samarbeid på tvers av departementene.

Derfor skulle jeg gjerne ha sett både arbeidsministeren og forsknings- og høyere utdanningsministeren her i dag, for dette henger sammen. Kunnskap om overgangsalderen må inn i helsetjenesten, men også inn i arbeidslivet og utdanningssystemet. Arbeidsgivere trenger kompetanse, kvinner trenger støtte, fleksibilitet og forståelse, og helsetjenesten trenger verktøy og faglig trygghet.

Derfor vil jeg spørre: Hvordan vil regjeringen, i samarbeid mellom helse- og arbeidsdepartementene, legge til rette for et arbeids- og familieliv som er tilpasset kvinner i overgangsalderen, slik at vi ikke faller ut av arbeidslivet, og slik at vi kan leve et godt liv gjennom hele livet?

Statsråd Jan Christian Vestre [14:06:31]: Alle kvinner går gjennom overgangsalderen. Overgangsalderen

er ikke en sykdom, det er en fase i livet. Som interpellanten er jeg opptatt av at overgangsalderen ikke skal sykkeliggjøres, men heller synliggjøres. I kvinnehelsestrategien har vi anslått at tre av fire kvinner opplever fysiske, psykiske og kognitive endringer i denne perioden i livet. For mange skjer dette i en fase der omsorgsoppgavene fortsatt er mange, og der arbeidslivet også kan kreve mye av den enkelte. Kvinnehelseutvalget har videre påpekt at det er behov for mer åpenhet om kvinners helse i overgangsalderen. Utvalget understreker behovet for at kvinner får god tilgang til oppdatert kunnskap om ulike plager som følger av overgangsalderen, og om hvilke tiltak og livsstilsvalg kvinner kan gjøre for å ivareta god helse, oppleve mestring og forebygge sykdomsutvikling og sykefravær.

Det er veldig positivt at det er økt åpenhet om utfordringer som kan oppstå i overgangsalderen. Åpenhet bidrar til at vi får mer kunnskap, og til at vi kan tilrettelegge bedre, både individuelt og på systemnivå.

Det å være i arbeid er viktig, både for den enkelte og for samfunnet. Å arbeide er for mange helsefremmende i seg selv, men i noen perioder og faser av livet kan vi ha behov for tilpasning eller tilrettelegging. For kvinner som opplever betydelige plager i overgangsalderen, kan dette være en slik fase.

Regjeringen satte i 2024 ned et eget utvalg, kvinnearbeidshelseutvalget, for å utarbeide et helhetlig kunnskapsgrunnlag om kvinners arbeidshelse. Utvalget så også på hvordan helseutfordringer knyttet til ulike livsfaser kan ha betydning for arbeidsdeltakelse. Selv om utvalget viser til at det fremdeles mangler kunnskap om hvordan overgangsalderen påvirker deltakelse i arbeidslivet, anbefaler det virksomhetene å tilrettelegge for kvinners livsfaser og overgangsalder der det er relevant. Andre forslag fra utvalget, som nasjonalt veiledningsmaterieell om overgangsalderen på arbeidsplassen og en større forskningsinnsats på kvinners arbeidshelse og betydningen for arbeidsdeltakelse, ligger til vurdering i Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Arbeidstakere har ulike forutsetninger, og arbeidsgivere har plikt til å tilrettelegge jobben etter dette så langt det er mulig. Rent allment skal arbeidsgiver i utformingen av den enkeltes arbeidssituasjon organisere og tilrettelegge arbeidet under hensyn til den enkeltes arbeidsevne, alder og øvrige forutsetninger, som f.eks. ulike livsfaser. For en arbeidstaker som har fått redusert arbeidsevne som følge av f.eks. sykdom, plikter arbeidsgiver å tilrettelegge slik at arbeidstakeren kan beholde eller få passende arbeid. I begge tilfeller vil riktig tilrettelegging for den enkelte løses best mellom leder og ansatte på den enkelte arbeidsplass. Samtidig kan, som sagt, åpenhet rundt helseplager i overgangsalderen gjø-

re det lettere for ledere å tilpasse arbeidshverdagen for medarbeidere som har behov for det.

Regjeringen jobber med å tilby bedre hjelp til kvinner med overgangsplager. Dette innebærer bl.a. å heve kompetansen både i helse- og omsorgstjenestene og hos kvinner og deres nærmeste. På helsenor.no er det en dedikert side for kvinnehelse, med oppdatert og kunnskapsbasert informasjon. Her er det nyttig informasjon om overgangsalderen og hva man kan gjøre selv for å lette plager, men også veiledning om når symptomene er av en slik art at det er behov for å søke råd hos fastlegen.

For noen gjør plagene at hormonbehandling kan være nyttig. I dag er det over 300 000 kvinner som bruker slik behandling, og de aller fleste av disse betaler av egen lomme. Derfor har Direktoratet for medisinske produkter, DMP, nylig levert en rapport om bruk av hormonbehandling ved overgangsalder, der direktoratet har vurdert om slik behandling er i tråd med prioriteringskriteriene nytte, ressursbruk og alvorlighet. DMP har som kjent ikke fullmakt til å innvilge refusjon for legemidler dersom budsjettkonsekvensene overstiger 100 mill. kr i løpet av minst ett av de fem første årene. I slike saker må Stortinget gi sitt samtykke. Det gjelder også for denne saken, der departementet nå vurderer veien videre og vil komme tilbake til Stortinget på egnet vis. Med budsjettkonsekvenser av en slik størrelsesorden er det viktig med en god prosess før denne saken behandles i Stortinget.

Om det er noen som forstår utålmodigheten, er det undertegnede, men vi må også gjøre de nødvendige vurderingene og prioriteringene av tiltakene og være trygg på at de har god effekt.

Helt til slutt vil jeg takke interpellanten for å løfte en viktig sak og for å løfte fram viktigheten av synliggjøring og bevisstgjøring, og jeg kan understreke at regjeringen skal fortsette arbeidet med å styrke kvinnehelsen i Norge steg for steg.

Margret Hagerup (H) [14:11:26]: Helseministeren sa dette i spørretimen for noen uker siden:

«Det er veldig mange som sliter i overgangsalderen, og vi vet det går ut over helse, trivsel og arbeidsdeltakelse og påvirker sykefravær. Det finnes nå ganske effektiv behandling og effektiv hjelp, men det er ikke så godt tilgjengelig, og det er ganske kostbart. Vi tror det er grunn til å anta at det kan være noen samfunnsøkonomiske gevinster i å tilgjengeliggjøre denne behandlingen for flere, og også å gjøre det billigere, eventuelt å få det inn i blåreseptordningen.»

Jeg ser fram til at dette vises igjen i kommende budsjetter, for det er, som helseministeren sier, ingen tvil om at det vil være en god investering.

World Economic Forum anslår at investering i kvinnehelse kan gi flere friske leveår og samtidig styrke verdensøkonomien med billionbeløp. Mens menns helse i større grad svekkes med alderen, er kvinners helseutfordringer ofte knyttet til livsfasene.

Vi har lenge trodd at en av tre kvinner i overgangsalderen får alvorlige plager som påvirker livskvalitet og arbeidsevne, men en fersk dansk undersøkelse viser at plager kan ramme kvinner hardere og tidligere enn antatt. Den viser også at overgangsalderen har betydelige konsekvenser for helsevesenet gjennom økt mistriivsel, sykefravær og oppsigelser. To av tre kvinner opplever negativ påvirkning på arbeidslivet, og hver tredje har latt være å søke nye oppgaver eller mer ansvar på grunn av plagene.

Forskningsprosjektet KLAR i Bergen har funnet at mange kvinner får dårlig oppfølging både i helsetjenesten, fordi det er kunnskapshull om overgangsalder, og i arbeidslivet, fordi arbeidsplasser og arbeidsgivere i liten grad er oppmerksomme på denne fasen som et potensielt kritisk livsløp.

Dette bildet er alvorlig. Overgangsalderen kan ikke lenger være noe privat anliggende. Det må løftes opp og fram og synliggjøres, ikke sykeliggjøres. Da trengs det en systematisk tilnærming til dette. Kvinnehelse må bygges inn i politikk, forskning, utdanning og tjenesteutforming på tvers av sektorer. Det nasjonale arbeidet må forankres bredt og ikke bare i helsesektoren.

I 2024 ble det flertall i Stortinget for at regjeringen må «bedre ivareta et kjønnsperspektiv i beslutningsgrunnlaget på helse- og omsorgsfeltet». Det er et ganske omfattende vedtak, for det handler om systematisk arbeid, kultur og ledelse og om behovet for en systematisk endring av hvordan vi jobber med helse. I statsbudsjettet for 2026 har regjeringen kvittert ut dette ved at kvinnehelsestrategien er tatt inn i tildelingsbrevene til underliggende etater og i oppdragsbrevene til de regionale helseforetakene.

Spørsmålet er: Hvordan kan statsråden mene at regjeringen faktisk har fulgt opp Stortingets vedtak om bedre å ivareta et kjønnsperspektiv i beslutningsgrunnlaget på helse- og omsorgsfeltet, når kvinnehelsestrategien kun varsler at slike systemer skal etableres? Det viser jo ikke om jobben er gjort eller ikke. Hvor ser vi den konkrete ledelsen og det systematiske arbeidet for å utvikle en ny kultur på feltet?

Statsråd Jan Christian Vestre [14:14:31]: Jeg er helt enig med interpellanten i at kvinnehelse skal gjennomføre alle deler av helsetjenesten vår. Det er jo grunnen til at regjeringen, da vi la fram kvinnehelsestrategien for vel et år siden, fastslo nettopp prinsippet om at kjønnsperspektivet skal gjennomføre alt vi gjør. Det

handler om alt fra pasientforløp, faglige standarder og anbefalte behandlinger, til systemene og styringen av disse. Det er nå høyt tempo på veldig mange av de viktige kvinnehelsesakene.

Da vi lanserte kvinnehelsestrategien i fjor, var det altså første gang i norgeshistorien at landet fikk en egen, dedikert kvinnehelsestrategi. Det er gjort en rekke tiltak. Jeg har fra denne talerstolen redegjort mange ganger for hvilke forbedringer som nå skjer der ute. Det handler om økt kompetanse, om forskningsinnsats, om nasjonale sentre som utvikles, om hvordan dette gjennomføres alle deler av helsetjenesten vår, om at ventetidene skal ned for typiske kvinnerelaterte sykdommer, og om hjelp vi kan gi i forbindelse med overgangsalder. Det er grunnen til at vi har bedt om denne faglige vurderingen av hvorvidt det vil være hensiktsmessig å innlemme hormonbehandling i blåreseptordningen.

Det kan også være andre måter å gjøre dette på, og nå har vi akkurat mottatt denne faglige rapporten. Det er et stort arbeid, og det er viktig at vi gjør ting i riktig rekkefølge. I ambisjonene vi har i kvinnehelsestrategien, er overgangsalder viet mye plass, nettopp fordi det berører halve befolkningen og tradisjonelt har fått for liten oppmerksomhet. Det mener jeg er helt sentralt, og det kommer vi til å følge opp.

Så vil jeg gjerne si at hvis interpellanten også har andre forslag og ideer til konkrete tiltak som vi kan gjennomføre på toppen av kvinnehelsestrategiens 18 tiltak, og på toppen av de vel rundt 55 tiltakene vi følger opp av de tiltakene som kvinnehelseutvalgets selv har foreslått, imøteser jeg gjerne det. Jeg tar gjerne når som helst en diskusjon om det. Hvis det er ting vi kan være enige om her også, er det fint hvis vi kan gjøre det sammen, for dette er et viktig område.

Elin Ileby Nakstad (H) [14:17:18]: Jeg vil takke representanten Hagerup for å løfte et tema som altfor lenge har fått for lite oppmerksomhet i både helsetjenesten og arbeidslivet. Som fastlege møter jeg mange kvinner som står midt i overgangsalderen uten å få god nok hjelp. De kommer med hetetokter, søvnproblemer, hjertebank, smerter og konsentrasjonsvansker, men det som ofte rammer hardest, er det som ikke snakkes om, nemlig de psykiske plagene: uro, depresjon, angst og en følelse av å miste seg selv. Altfor mange har gått med dette helt alene. Det er ikke bare et helseproblem, det er et likestillingsproblem. I tiår har forskning og medisinsk praksis vært mer tilpasset menns helse enn kvinners. Konsekvensen er at overgangsalderen fortsatt blir bagatellisert, underdiagnostisert og underbehandlet. Vi vet at kunnskap virker. Tidlig kartlegging, god informasjon og riktig behandling, inkludert hormonbehandling for dem som kan ha nyt-

te av det, kan gi stor bedring. Det samme gjelder arbeidsplassen – med fleksibilitet, forståelse og enkle tilpasninger kan vi redusere belastningen og forebygge sykefravær. Kvinner skal ikke måtte stå alene i dette. Overgangsalderen må tas på alvor i både helsevesenet og arbeidslivet. Jeg støtter derfor representanten Hagerups initiativ fullt ut. Dette handler om helse, om arbeidsevne og om grunnleggende likestilling.

Margret Hagerup (H) [14:19:06]: Jeg vil takke statsråden og representanten som deltok i debatten. En burde kanskje hatt litt flere menn i denne debatten også, for «happy wife, happy life», og det kan jo være en beskjed til dem.

Jeg håper imidlertid at denne debatten fortsetter på tvers av stortingskomiteer og departementer, og ikke minst i arbeidslivet og helsevesenet, for arbeidsgivere spiller en helt sentral rolle i hvordan vi håndterer dette som både folkehelse- og arbeidslivsutfordring. Det er for mange kvinner som ikke snakker med lederen sin om plagene, og det er for mange som opplever å ikke bli tatt på alvor.

Men noen virksomheter viser vei, som Nordea, f.eks. Da de oppdaget at halvparten av de ansatte kunne ha overgangsplager, men at ingen snakket om det, endret de strategi og kultur. På det første møtet satt kvinner med tårer i øynene fordi det endelig var rom for å snakke om dette i bedriften, og i dag er det hos Nordea like naturlig å snakke om menopause som det er å snakke om vanlige mål i bedriften. Det viser hvor viktig det å ha et livsfaseperspektiv i personalpolitikken.

Bergen kommune gjør også et viktig arbeid. En tredjedel av de ansatte i Bergen kommune er i overgangsalder-alder, og derfor har de utviklet veiledere, arrangert temakvelder og jobbet aktivt med nærvær og livsfaser. Målet er bedre tjenester, lavere sykefravær og et arbeidsmiljø som gjør at kvinner kan stå i jobben også gjennom overgangsalderen.

Og så kommer vi til det kanskje viktigste: legers kompetanse. Det er for mange kvinner som får høre at det bare er sånn, og rådene varierer enormt mye, alt etter hvem de møter. Her trengs det en systemendring.

Jeg har lagt merke til at statsråden flere ganger har snakket om en kvinnehelsestrategi. De fire borgerlige partilederne la fram en første strategi i 2019, og så har det også blitt satt ned et kvinnehelseutvalg, som kom med viktige forslag. Vi mener at regjeringen bør følge opp anbefalingene fra kvinnehelseutvalget, som peker på at manglende samordning får store konsekvenser for kvinners helse, og at kunnskap om kvinneliv og kjønnsforskjeller ofte ikke integreres i folkehelsearbeid, helsetjenester, forskning eller utdanning. De etterlyser en helhetlig og systematisk tilnærming, og det kan en jo få til hvis en i større grad snakker på tvers av departementene og alle statsrådene blir enige

om hvordan en skal få til en kulturendring og en systematisk endring på dette området.

Vi må ta tak i det som kvinner lider av, som ofte har lav status i helsevesenet. Vi må styrke forskningen, og vi må sikre at kjønnsforskjeller tas inn i medisinsk og helsefaglig utdanning. Vi må rett og slett sørge for at kvinner tas på alvor og får bedre behandling, for kvinnehelse er ikke bare et verditema. Det handler om strukturer, økonomi og ledelse, og det påvirker sykefraværet og rekrutteringen. Spørsmålet er ikke hvem som skal bry seg om dette, men hvem som skal eie problemet, og hvem som skal gjøre noe med det. Investering i kvinnehelse er å investere i produktivitet, bærekraft og vekst, og det er å investere i framtiden. Det gleder jeg meg til å samarbeide videre om i framtiden.

Statsråd Jan Christian Vestre [14:22:18]: Dette er et område hvor det er veldig viktig at vi ser ting i sammenheng. En av grunnene til at regjeringen satte ned kvinnearbeidshelseutvalget, var nettopp at man ville se sammenhengen mellom arbeidsliv og helse, og det utvalget har skrevet en veldig innsiktsfull rapport. I forbindelse med dette utvalgsarbeidet ble det hentet inn analyser som viste hvor stor samfunnskostnaden knyttet til sykefravær og redusert arbeidsdeltakelse er når det gjelder kvinnehelse. Det viser også hvor viktig det er at en her trekker i samme retning.

Dette har vært en bra debatt, og jeg synes det er prisverdig, som jeg også sa i første innlegg, at interpellanten tar opp spørsmålet. Men det står igjen noen ubesvarte spørsmål for meg, og det er hvilke konkrete tiltak interpellanten mener vi skal gjøre som vi ikke har satt i gang med. Veldig mange av de tiltakene vi her diskuterer, er vi i full gang med å gjennomføre og implementere, og de står allerede i regjeringens kvinnehelsestrategi. Hvis det er forslag utover det, vil jeg gjerne diskutere det, for det kan godt være at det er forslag vi foreløpig ikke har utforsket, eller som ikke har vært aktuelle, eller som ikke har hatt prioritet og ikke har nådd opp ennå, som kan være aktuelle å diskutere.

Så vidt jeg så, var ikke kvinnehelse nevnt med et eneste ord i Høyres alternative statsbudsjett, og da regner jeg vel med at det betyr at man mener at den kvinnehelsestrategien regjeringen i sitt statsbudsjett legger opp til, er tilfredsstillende. Hvis man har andre forslag, er det viktig at de kommer fram.

Jeg er enig med interpellanten i at det er viktig at det er framdrift her, og det er også grunnen til at vi deler åpent hvordan vi jobber med disse spørsmålene, og hva vi nå har til vurdering. Jeg tror at noen av de løftene som står foran oss, og som jeg tror vi har lyst til å gjennomføre, vil kreve ganske store prioriteringer og ganske mye ressurser. Da er det som sagt viktig at det både er et godt

beslutningsgrunnlag, og at Stortinget kan involveres på en god måte. Det har vi alle intensjoner om å gjøre.

Så vil jeg si, helt til slutt, at jeg er enig i at det burde vært mange i salen når det gjelder dette temaet. Jeg er stolt av at i hvert fall tre av mine partikamerater fra Arbeiderpartiet, som alle er menn, er her ved debatten i dag, men det burde vært flere fra andre partier også, fordi kvinnehelse historisk har fått altfor liten oppmerksomhet. Veldig mye av forskningen på kroppen er basert på mannskroppen. Veldig mye av doseringen av legemidler som vi kjøper på apoteket i dag, er basert på mannskroppen. Veldig mye av ressursene har gått til mannskroppen. Om det er fordi vi menn klager litt mer, eller roper litt høyere eller hva det er, vet jeg ikke, men det er grove urettferdigheter i systemene våre. Det at vi nå for første gang har en helhetlig kvinnehelsestrategi som sier at kjønnsperspektivet skal gjennomsyre alt, og at vi skal utjevne disse forskjellene knyttet til behandling, knyttet til kompetanse, knyttet til ventetid og knyttet til kvalitet og tilgang, er helt avgjørende for at vi skal få reell rettferdighet i helsetjenesten. Da må kvinnehelse mye høyere på agendaen.

Presidenten [14:25:22]: Med det er interpellasjonsdebatten i sak nr. 6 avsluttet.

Dermed er dagens kart ferdigdebattert. Stortinget tar nå pause, og i samsvar med den annonserte dagsordenen vil det bli votering kl. 15.

Stortinget tok pause i forhandlingene kl. 14.26.

Stortinget gjenopptok forhandlingene kl. 15.

President: Morten Wold

Votering

Presidenten [15:02:34]: Stortinget går da til votering over sakene på dagens kart.

Votering i sak nr. 1, debattert 9. desember 2025

Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i menneskerettsloven mv. (inkorporering av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne) (Innst. 44 L (2025–2026), jf. Prop. 162 L (2024–2025))

Presidenten: Under debatten er det satt frem fem forslag. Det er

- forslag nr. 1, fra Bent-Joacim Bentzen på vegne av Senterpartiet og Kristelig Folkeparti
- forslagene nr. 2–4, fra Julie E. Stuestøl på vegne av Miljøpartiet De Grønne

- forslag nr. 5, fra Hans Edvard Askjer på vegne av Kristelig Folkeparti

Det votes over forslag nr. 5, fra Kristelig Folkeparti.

Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen evaluere de administrative og økonomiske følgene i kommunene ved inkorporeringen av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i norsk lov.»

Votering:

Forslaget fra Kristelig Folkeparti ble med 91 mot 6 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 15.03.13)

Presidenten: Det votes over forslagene nr. 2 og 4, fra Miljøpartiet De Grønne.

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen trekke tolkningserklæringene som ble avgitt i forbindelse med Norges ratifisering av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).»

Forslag nr. 4 lyder:

«Stortinget ber regjeringen etablere en sannhets- og forsoningskommisjon for funksjonshemmedes rettigheter.»

Votering:

Forslagene fra Miljøpartiet De Grønne ble med 93 mot 8 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 15.03.29)

Presidenten: Det votes over forslag nr. 3, fra Miljøpartiet De Grønne. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at Norge skal ratifisere tilleggsprotokollen om individklageadgang til FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).»

Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre har varslet støtte til forslaget.

Votering:

Forslaget fra Miljøpartiet De Grønne ble med 84 mot 18 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 15.03.47)

Presidenten: Det votes over forslag nr. 1, fra Senterpartiet og Kristelig Folkeparti. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at ved eventuelle framtidige lovendringer eller tiltak som utløses med bakgrunn i FN-konvensjonen om ret-

tighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), og som medfører økonomiske og administrative konsekvenser av betydning for kommunene, skal dette fullfinansieres av staten.»

Fremskrittspartiet og Rødt har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Senterpartiet og Kristelig Folkeparti ble med 58 mot 44 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 15.04.05)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende vedtak til

I o v

om endringer i menneskerettsloven mv. (inkorporering av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne)

I

I lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett skal § 2 nr. 5 og nytt nr. 6 lyde:

5. De forente nasjoners internasjonale konvensjon 18. desember 1979 om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner med tilleggsprotokoll 6. oktober 1999,

6. *De forente nasjoners internasjonale konvensjon 13. desember 2006 om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.*

Presidenten: Fremskrittspartiet og Høyre har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble vedtatt med 58 mot 43 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.04.30)

Videre var innstilt:

II

I lov 19. juni 1997 nr. 82 om pass gjøres følgende endringer:

§ 4 andre ledd skal lyde:

Til person som er fratatt rettslig handleevne, *der fratakelsen omfatter retten til å få utstedt pass*, utstedes ikke pass uten samtykke fra vergen.

§ 5 tredje ledd bokstav d skal lyde:

d. *søkerens psykiske helsetilstand er alvorlig svekket, og det derfor er betydelig fare for at søkeren ikke vil være i stand til å ta vare på seg selv i utlandet;*

III

I lov 5. juni 2015 nr. 39 om nasjonalt identitetskort skal § 4 lyde:

§ 4 *Nasjonalt ID-kort til mindreårige og personer som er fratatt rettslig handleevne*

For utstedelse av nasjonalt ID-kort med reiserett til mindreårige under 18 år kreves samtykke fra *den eller de som har foreldreansvaret*. Har foreldrene felles foreldreansvar for den mindreårige, må begge samtykke, med mindre barneloven gir adgang for en av foreldrene til å reise ut av landet med barnet uten den andres samtykke. I tilfeller som omfattes av barnevernsloven § 5-6 om forbud mot å ta med barnet ut av Norge, skal samtykke kun innhentes fra barnevernstjenesten.

Samtykke fra *den eller de som har foreldreansvaret*, kreves også for utstedelse av nasjonalt ID-kort uten reiserett til mindreårige under 13 år. Har foreldrene felles foreldreansvar, må begge samtykke.

For utstedelse av nasjonalt ID-kort med reiserett til personer som er fratatt rettslig handleevne, der fratakelsen omfatter retten til å få utstedt nasjonalt ID-kort med reiserett, kreves samtykke fra vergen.

Nasjonalt ID-kort med reiserett kan i særlige tilfeller utstedes til person som nevnt i første og tredje ledd uten samtykke dersom det er åpenbart ubetenkelig.

IV

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer. De enkelte reglene kan settes i kraft til ulik tid.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Presidenten: Det voteres over lovens overskrift og loven i sin helhet.

V o t e r i n g :

Lovens overskrift og loven i sin helhet ble enstemmig vedtatt.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli satt opp til andre gangs behandling i et senere møte i Stortinget.

Votering i sak nr. 2, debattert 9. desember 2025

Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i barnevernsloven, straffeloven, passloven og ID-kortloven (utreiseforbud ved fare for skadelig utenlandsopphold mv.) (Innst. 42 L (2025–2026), jf. Prop. 159 L (2024–2025))

Presidenten: Under debatten har Anette Carnarius Elseth satt frem åtte forslag på vegne av Fremskrittspartiet.

Forslag nr. 1 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag til lovendringer som sikrer straffeansvar med minste- straff for enkeltpersoner eller organisasjoner som bidrar til at barn sendes på utenlandsopphold og etterlates mot sin vilje under forhold der de kan bli utsatt for vold og tortur, negativ sosial kontroll eller radikaliserings.»

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag til lovendringer som sørger for at foreldre som sender barn til utlandet mot barnets vilje, skal straffeforfølges og fratras omsorgsretten for egne barn.»

Forslag nr. 3 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme nødvendige forslag og gjennomføre endringer som sikrer at det får konsekvenser for oppholdstillatelsen til foreldre med midlertidig opphold når de gjennom egen handling eller tilrettelegging er ansvarlige for at barn sendes til eller etterlates i utlandet mot egen vilje under forhold som kan bidra til at barn og unge utsettes for vold og tortur, negativ sosial kontroll eller radikaliserings.»

Forslag nr. 4 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag til lovendringer som sørger for at foreldre med permanent oppholdstillatelse som sender barn til utlandet mot barnas vilje, får nullstilt opptjeningstiden for å oppnå statsborgerskap.»

Forslag nr. 5 lyder:

«Stortinget ber regjeringen utrede og legge frem forslag om hvilke ytelser som bør falle bort når foreldre gjennom egen handling eller tilrettelegging er ansvarlige for at barn sendes til eller etterlates i utlandet mot egen vilje under forhold som kan bidra til at barn og unge utsettes for vold og tortur, negativ sosial kontroll eller radikaliserings.»

Forslag nr. 6 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag til lovendringer som sørger for at foreldre til barn som er på lengre utenlandsopphold, eller som ikke møter på skolen etter ferier, må meldes til barnevernet av skolene.»

Forslag nr. 7 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag til lovendringer som sørger for at skoler som ikke melder fra til Barnevernet når barn reiser på lengre utenlandsopphold, skal bøtelegges.»

Forslag nr. 8 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å fjerne den foreslåtte unntakshjemmelen i barnevernloven § 5-13 tredje ledd jf. passloven § 5 femte ledd andre punktum.»

Votering:

Forslagene fra Fremskrittspartiet ble med 73 mot 29 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 15.05.17)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

A.

lov

om endringer i barnevernsloven, straffeloven, passloven og ID-kortloven (utreiseforbud ved fare for skadelig utenlandsopphold mv.)

I

I lov 19. juni 1997 nr. 82 om pass gjøres følgende endringer:

§ 4 tredje ledd nytt andre punktum skal lyde:

Norsk utenriksstasjon som er bemyndiget til å utstede pass, skal straks underrette kommunens barnevernstjeneste om utstedelse av pass til mindreårige uten samtykke når utstedelsen er begrunnet i fare for barnets liv eller helse.

§ 5 første ledd bokstav b skal lyde:

b. når utreiseforbud følger av tvisteloven § 33-11, konkursloven § 102 eller barnevernsloven §§ 4-6 eller 5-13;

§ 5 femte ledd nytt andre punktum skal lyde:

Til personer som er underlagt utreiseforbud etter barnevernsloven § 5-13 første ledd, kan det, etter anmodning fra barnevernstjenesten, utstedes pass med begrenset gyldighetstid når barnevernstjenesten har gitt tillatelse til en enkeltreise etter barnevernsloven § 5-13 tredje ledd.

§ 12 andre ledd bokstav c skal lyde:

c. *hva som kan vektlegges i vurderingen etter § 4 tredje ledd av om pass skal utstedes uten samtykke fra den eller de som har foreldreansvar*

Nåværende bokstav c blir ny bokstav d.

II

I lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff skal § 261 første ledd tredje punktum lyde:

Tilsvarende gjelder der det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse, flytteforbud, *utreiseforbud* eller institusjonsplassering etter barnevernsloven §§ 5-1, 4-3, 5-13, 6-2 eller 6-6 eller der en begjæring om slike tiltak er

sendt barneverns- og helsenemnda etter barnevernsloven § 14-9, eller der det i en akutt situasjon er iverksatt midlertidig vedtak etter barnevernsloven §§ 4-2, 4-4 og 4-5 eller er fattet akuttvedtak etter barnevernsloven § 4-6.

III

I lov 5. juni 2015 nr. 39 om nasjonalt identitetskort skal § 5 første ledd bokstav b lyde:

- b. når utreiseforbud følger av tvisteloven § 33-11, konkursloven § 102 eller barnevernsloven §§ 4-6 eller 5-13

IV

I lov 18. juni 2021 nr. 97 om barnevern gjøres følgende endringer:

§ 1-2 fjerde ledd skal lyde:

For barn som oppholder seg i Norge, men har sitt vanlige bosted i en annen stat, kan det treffes vedtak om hjelpetiltak etter kapittel 3, vedtak om akutttiltak etter kapittel 4 med unntak av akuttvedtak om utreiseforbud etter § 4-6, vedtak om frivillig opphold i barnevernsinstitusjon etter § 6-1, samt vedtak om plassering på institusjon etter § 6-6 når det er fare for menneskehandel.

Ny § 4-6 skal lyde:

§ 4-6 Akuttvedtak om utreiseforbud

Barnevernstjenestens leder, lederens stedfortreder eller påtalemyndigheten kan treffe akuttvedtak om utreiseforbud dersom det er en nærliggende fare for at barnet umiddelbart blir sendt eller tatt med ut av landet til forhold som nevnt i § 5-13 første ledd.

Dersom det er behov for videre tiltak, skal barnevernstjenesten snarest følge opp akuttvedtaket med en begjæring om utreiseforbud til barneverns- og helsenemnda. Dersom slik begjæring ikke foreligger innen seks uker fra vedtakstidspunktet, faller akuttvedtaket bort.

Overskriften til kapittel 5 skal lyde:

Kapittel 5. Omsorgsovertakelse, fratakelse av foreldreansvar, adopsjon og utreiseforbud

§ 5-6 andre punktum skal lyde:

Det er videre ulovlig å ta med seg barnet ut av Norge uten samtykke fra barnevernstjenesten når vedtak etter §§ 4-6, 5-1, 5-13, 6-2 og 6-3 er truffet eller når begjæring om slike tiltak er sendt barneverns- og helsenemnda.

Ny § 5-13 skal lyde:

§ 5-13 Vedtak om utreiseforbud

Barneverns- og helsenemnda kan treffe vedtak om at barnet ikke kan forlate Norge (utreiseforbud), dersom det er en nærliggende fare for at barnet i utlandet vil bli utsatt

for mishandling, alvorlig fare for barnets liv eller helse eller annen alvorlig omsorgssvikt.

Vedtaket skal ikke ha lengre varighet enn det som er nødvendig for å hindre at barnet blir utsatt for forhold som nevnt i første ledd, og kan ikke ha lengre varighet enn seks måneder. Barneverns- og helsenemnda kan, innen utløpet av vedtaksperioden, forlenge vedtaket med inntil seks måneder dersom vilkårene fremdeles er oppfylt.

Barnevernstjenesten kan gi tillatelse til enkeltreiser selv om vedtak om utreiseforbud er truffet, dersom det er åpenbart at reisen ikke medfører fare for forhold som nevnt i første ledd.

§ 13-4 første ledd skal lyde:

De organene som er ansvarlige for gjennomføringen av bestemmelser i denne loven, kan gi pålegg til offentlige myndigheter om å gi taushetsbelagte opplysninger når det er nødvendig for å vurdere, forberede og behandle saker om

- a. vedtak om medisinsk undersøkelse og behandling, jf. § 3-7
- b. vedtak om behandling av barn som har særlige behandlings- og opplæringsbehov, jf. § 3-8
- c. akuttvedtak om omsorgsovertakelse, jf. § 4-2
- d. vedtak om midlertidig flytteforbud, jf. § 4-3
- e. akuttvedtak om plassering i barnevernsinstitusjon, jf. § 4-4
- f. akuttvedtak om plassering av barn i institusjon når det er fare for menneskehandel, jf. § 4-5
- g. akuttvedtak om utreiseforbud, jf. § 4-6
- h. vedtak om omsorgsovertakelse, jf. § 5-1
- i. oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse, jf. § 5-7
- j. vedtak om fratakelse av foreldreansvar, jf. § 5-8
- k. vedtak om oppheving av vedtak om fratakelse av foreldreansvar, jf. § 5-9
- l. vedtak om adopsjon, jf. § 5-10
- m. vedtak om utreiseforbud, jf. § 5-13
- n. vedtak om plassering i barnevernsinstitusjon uten samtykke, jf. § 6-2
- o. vedtak om plassering i institusjon ved fare for menneskehandel, jf. § 6-6
- p. vedtak om samvær, jf. §§ 7-2 og 7-3.

§ 13-5 sjettede ledd skal lyde:

Barnevernstjenesten skal så snart som mulig varsle politiet om vedtak etter §§ 4-6 og 5-13 første ledd og når vedtak etter disse bestemmelsene faller bort. Dersom barnet er utenlandsk statsborger, skal varsel også sendes til utlendingsmyndighetene.

Nåværende sjettede ledd blir nytt syvende ledd.

§ 14-22 første ledd annet punktum skal lyde:

Akuttvedtak om utreiseforbud etter § 4-6 skal straks etter vedtakelse sendes til nemnda.

Nåværende annet og tredje punktum blir tredje og nytt fjerde punktum.

§ 14-23 første ledd første punktum skal lyde:

De private partene kan påklage akuttvedtak etter § 4-2 første og annet ledd, §§ 4-4, 4-5, 4-6 og vedtak om midlertidig flytteforbud etter § 4-3.

§ 15-5 første ledd første punktum skal lyde:

Kommunen der barnet oppholder seg, har ansvaret for å reise sak for barneverns- og helsenemnda etter §§ 3-7, 3-8, 5-1, 5-13, 6-2 og 6-6.

V

Loven gjelder fra den tiden Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.

Presidenten: Det voteres over I § 5 femte ledd nytt andre punktum og IV ny § 5-13 tredje ledd.

Fremskrittspartiet har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble vedtatt med 69 mot 29 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.05.48)

Presidenten: Det voteres over resten av I og IV samt øvrige romertall.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Presidenten: Det voteres over lovens overskrift og loven i sin helhet.

V o t e r i n g :

Lovens overskrift og loven i sin helhet ble enstemmig vedtatt.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli satt opp til andre gangs behandling i et senere møte i Stortinget.

Videre var innstilt:

B.

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at barns rett til utdanning blir et av kriteriene som må dokumenteres, i barnevernslovens bestemmelse om utreiseforbud.

Presidenten: Bak tilrådingen står Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti. Venstre har varslet støtte til tilrådingen.

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Rødt og Miljøpartiet De Grønne har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble med 53 mot 47 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 15.06.44)

Votering i sak nr. 3, debattert 9. desember 2025

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anna Molberg, Amalie Gunnufsen, Margret Hagerup og Aleksander Stokkebø om å la ansatte med VTA-plass jobbe ut over pensjonsalder (Innst. 48 S (2025–2026), jf. Dokument 8:17 S (2025–2026))

Presidenten: Under debatten er det satt frem fire forslag. Det er

- forslag nr. 1, fra Morten Sandanger på vegne av Arbeiderpartiet og Rødt
- forslag nr. 3, fra Alf Erik Andersen på vegne av Fremskrittspartiet
- forslag nr. 4, fra Anna Molberg på vegne av Høyre
- forslag nr. 5, fra Marian Hussein på vegne av Sosialistisk Venstreparti

Det voteres over forslag nr. 5, fra Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen gjøre de nødvendige lovendringer for å fjerne inntektskravet for sykepenger for brukere av varig tilrettelagt arbeid (VTA), og komme tilbake til Stortinget i forbindelse med statsbudsjettet for 2027.»

V o t e r i n g :

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 95 mot 7 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 15.07.21)

Presidenten: Det voteres over forslag nr. 4, fra Høyre. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen sikre at seniorer kan fortsette på tiltak i Varig tilrettelagt arbeid (VTA) ut over 67 år og i tråd med aldersgrenser i arbeidslivet, dersom den enkelte arbeidstaker ønsker det.»

Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Venstre har varslet støtte til forslaget.

Votering:

Forslaget fra Høyre ble med 77 mot 24 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 15.07.39)

Presidenten: Det voteres over forslag nr. 3, fra Fremskrittspartiet. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen sikre at deltakere på tiltak i Varig tilrettelagt arbeid (VTA) kan fortsette utover fylte 67 år, dersom den enkelte arbeidstaker ønsker det, og under forutsetning av at kommunen hvor deltaker har tiltaksplass godkjenner dette.»

Kristelig Folkeparti har varslet subsidiær støtte til forslaget.

Votering:

Forslaget fra Fremskrittspartiet ble med 68 mot 33 stemmer ikke vedtatt.

(Voteringsutskrift kl. 15.07.56)

Presidenten: Det voteres over forslag nr. 1, fra Arbeiderpartiet og Rødt. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen utrede behovet og konsekvensen av å la deltakere på Varig tilrettelagt arbeid (VTA) jobbe ut over 67 år og komme tilbake på egnet måte.»

Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne har varslet støtte til forslaget.

Fremskrittspartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Venstre har varslet subsidiær støtte til forslaget.

Votering:

Forslaget fra Arbeiderpartiet og Rødt ble enstemmig vedtatt.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:17 S (2025–2026) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anna Molberg, Amalie Gunnufsen, Margret Hagerup og Aleksander Stokkebø om å la ansatte med VTA-plass jobbe ut over pensjonsalder – vedtas ikke.

Presidenten: Høyre har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble vedtatt med 86 mot 14 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.09.20)

Presidenten: Sakene nr. 4–6 var interpellasjoner.

Sak nr. 7 [15:09:28]

Referat

Presidenten [15:09:30]: Det foreligger ikke noe referat.

Dermed er dagens kart ferdigbehandlet. Forlanger noen ordet før møtet heves? – Så synes ikke, og møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 15.10.

